ÎNȚELEPCIUNE și CREDINȚĂ

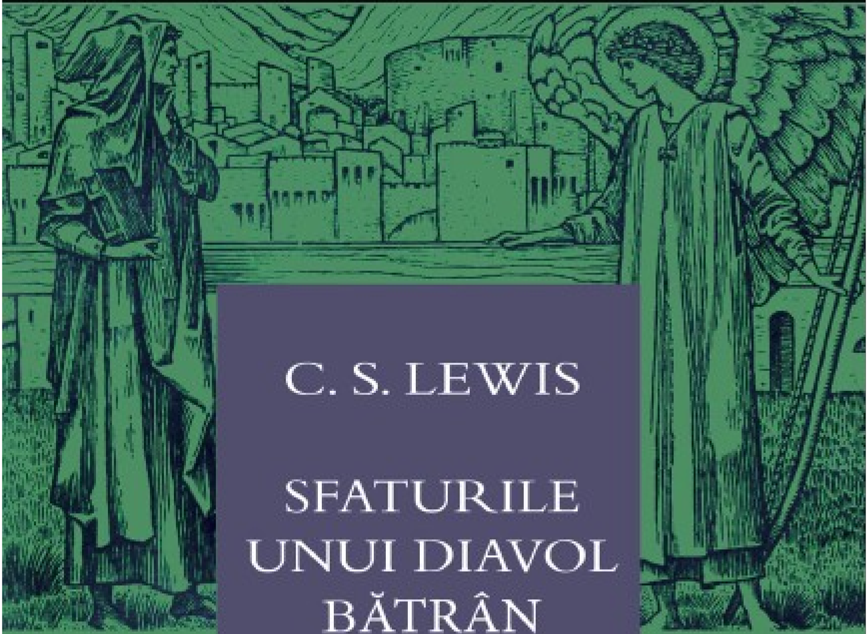

C. S. LEWIS

SFATURILE UNUI DIAVOL BĂTRÂN CĂTRE UNUL MAI TÂNĂR

HUMANITAS

Clive Staples Lewis

SFATURILE UNUI DIAVOL BĂTRÂN CĂTRE UNUL MAI TÂNĂR

Un drac cel mai bine se alungă, atunci când nu se lasă dus cu textele Scripturii, dacă îl faci de râs şi de batjocură, căci nu îndură să-l iei peste picior.

LUTHER

Diavolului... spirit mândru... nu-i vine la socoteală să îţi râzi de el.

THOMAS MORUS

Prefaţă.

Nu am de gând să lămuresc cum anume mi-a picat în mână corespondenţa pe care o ofer aici publicului cititor.

În ce priveşte diavolii, rasa omenească poate face două greşeli la fel de însemnate, dar opuse. Una e să nu creadă în existenţa lor. A doua e să creadă în ea şi să-şi bată capul cu diavolii în prea mare şi dăunătoare măsură. Ei înşişi se bucură la fel de ambele erori şi-l vor saluta pe materialist, ca şi pe magician, cu aceeaşi desfătare. Materialul folosit în această carte e la îndemâna oricui a apucat o dată să priceapă ce şi cum; însă ranchiunoşii şi exaltaţii care i-ar da o rea folosinţă nu vor afla nimic de la mine.

Cititorii sunt sfătuiţi să nu uite că dracul e un mincinos. Nu toate vorbele lui Sfredelin trebuie luate drept adevărate, nici măcar din punctul lui de vedere. Nu am încercat nicicum să identific vreuna dintre fiinţele umane despre care e vorba în scrisori; dar tare mă îndoiesc că portretul Fratelui Spike sau al mamei pacientului, de pildă, ar fi pe de-a-ntregul fidele. Imaginaţia lucrează în Iad tot aşa cum lucrează pe Pământ.

În fine, trebuie să adaug că nu m-a preocupat deloc să pun în ordine cronologia scrisorilor.

Numărul 17 pare să fi fost compusă înainte ca raţionalizarea să devină o treabă serioasă; în general, însă, diavoleasca metodă a datării pare să nu aibă nimic de-a face cu timpul terestru şi nici eu nu am încercat săi dau de cap. Istoria Războiului European, în afară de cazul când se întâmplă să intersecteze condiţia spirituală a vreunei fiinţe umane, i-a fost lui Sfredelin, fireşte, perfect indiferentă.

C. S. LEWIS.

MAGDALEN COLLEGE,

5 IULIE 1941

SFATURILE UNUI DIAVOL BĂTRÂN CĂTRE UNUL MAI TÂNĂR.

Dragul meu Amărel, Am reţinut ce mi-ai spus despre felul cum îi îndrumi pacientului tău lecturile şi despre cum te îngrijeşti să se vadă cât mai mult cu prietenul lui materialist. Dar nu eşti oare niţeluş naiv? Credinţa ta, îmi pare, e că raţionamentul ar fl în stare să-l ferească de strânsoarea Duşmanului. Poate să fi fost aşa dacă individul trăia acum câteva secole. Pe vremea aceea oamenii încă mai ştiau destul de bine când anume un lucru era cu adevărat dovedit şi când nu; iar dacă era dovedit, şi credinţa lor era deplină. Încă mai puneau cap la cap gândul şi fapta şi erau gata să-şi schimbe cursul vieţii ca urmare a unui lanţ de raţionamente.

Dar acum că ne-a reuşit pasienţa cu presa scrisă şi alte asemenea instrumente de atac, situaţia s-a schimbat simţitor. Omul tău s-a obişnuit încă de pe când era copil să-i dănţuiască prin cap tot soiul de filosofii incompatibile. Pentru el doctrinele nu sunt în primul rând „adevărate” sau „false”, ci „academice” sau „practice”, „depăşite” sau „la zi”, „convenţionale” sau „radicale”. Jargonul, şi nu raţionamentul, e cel mai bun aliat al tău dacă vrei să-l ţii departe de Biserică. Nu-ţi pierde vremea încercând să-l faci să creadă că materialismul e adevăraţi Fă-l să creadă că e puternic, sau intransigent, sau curajos – că e filosofia viitorului. De aşa ceva îi pasă lui.

Problema cu raţionamentul e că mută toată lupta pe teritoriul Duşmanului. Argumente are şi El; pe când în tipul de propagandă aplicată despre care vorbesc, e lucru bine-cunoscut că, de secole încoace, Acela s-a dovedit mult inferior Tatălui

Nostru din Adânc. Din chiar momentul când pui la bătaie argumente, îi şi trezeşti pacientului raţiunea; iar odată trezită, cine ştie la ce se poate ajunge? Chiar dacă un gând anume poate fi în aşa fel răsucit încât să ajungă la rezultate favorabile nouă, te vei trezi într-un final că ai împuternicit în mintea pacientului obişnuinţa fatală de a se preocupa de chestiuni universale şi de a nu mai lua în seamă şuvoiul experienţelor imediate ale simţurilor. Sarcina ta e să-i fixezi atenţia asupra acestui şuvoi. Deprinde-l să-l numească „viaţă adevărată” şi nu-l lăsa să se întrebe ce vrea să zică „adevărată”.

Nu uita, el nu e, ca tine, spirit pur. Fiindcă nu ai fost niciodată om (ah, abominabil avantaj al Duşmanului!), nu-ţi dai seama cât de înrobiţi sunt impulsurilor celor mai banale. Aveam odată un pacient, ateist de primă mână, care obişnuia să citească la British Museum. Într-o zi, pe când citea, am văzut cum un firicel de gând începuse s-o ia razna în capul lui. Duşmanul, fireşte, i s-a înfiinţat imediat lângă ureche.

Într-o clipită am văzut cum munca mea de douăzeci de ani începe să se clatine. Dacă din zăpăceală m-aş fi apucat să-mi apăr cauza cu argumente, aş fi fost pierdut. Dar n-am fost aşa prost. Am intervenit de îndată acolo unde ştiu că sunt ascultat şi i-am sugerat omului că venise vremea prânzului. Duşmanul, presupun, i-a sugerat contrariul (ştii bine că oricât ai trage cu urechea, nu poţi nici de-al naibii să auzi ce le spune El!)

— cum că ce făcea el atunci era mai important ca prânzul. Cel puţin mă gândesc că aşa ceva trebuie să-i fi spus, fiindcă atunci când eu am propus: „Ei da. De fapt, mult prea important ca să-i dai de cap la sfârşitul studiului de dimineaţă, pacientul s-a luminat la faţă; iar pe când adăugam: „Mai bine te întorci cu forţe proaspete după prânz”, era deja în drum spre uşă. Odată ajuns în stradă, bătălia era câştigată. I-am arătat un băiat cu ziare care anunţa foaia de prânz, apoi autobuzul 73 care-i trecea prin faţă, şi înainte să ajungă la scări, îi înşurubasem adânc în cap convingerea că, indiferent ce idei ciudate i-ar trece prin minte omului când se află singur cu cărţile sale, o doză sănătoasă de „viaţă adevărată” (prin care înţelegea autobuzul şi băiatul cu ziare) era de ajuns să-i arate că „astfel de lucruri” pur şi simplu nu se susţin.

Ştia că scăpase ca prin urechile acului, şi peste arii îi plăcea să vorbească despre „acel instinct nedefinit al

palpabilului care ne salvează în ultimul moment de aberaţiile logicii abstracte”. Acum e bine mersi în casa Tatălui Nostru.

Pricepi ce vreau să zic? Mulţumită mecanismelor pe care le-am pus în funcţiune cu secole în urmă, le e acum imposibil să creadă în neobişnuit, atunci când obişnuitul le stă în faţa ochilor. Nu lăsa să-i scape niciodată banalul lucrurilor. Mai presus de toate, nu încerca să foloseşti ştiinţa (vreau să zic ştiinţele adevărate) ca instrument împotriva creştinismului. Îl va încuraja neîndoios să se gândească la realităţi pe care nu le poate pipăi şi vedea. Am avut, din păcate, astfel de cazuri printre fizicienii moderni. Dacă nu-i poţi lua din mâini jucăria cu ştiinţa, măcar să fie economie sau sociologie; nu-l lăsa să se îndepărteze de nepreţuita lor „viaţă adevărată”. Dar cel mai bine e să-l fereşti complet de lecturi ştiinţifice şi să-l laşi cu impresia generală că pricepe tot şi că ce-a mai prins după ureche sunt „rezultate ale investigaţiilor moderne”. Nu uita că rolul tău e să-l zăpăceşti de cap. După cum vorbiţi voi, tinerii mei prieteni, s-ar zice că v-aţi pus în gând să le ţineţi lecţii.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Observ cu mare nemulţumire că pacientul tău a devenit creştin. Să nu-ţi închipui că ai să scapi de pedepsele cuvenite; sunt convins, de altfel, că în momentele tale mai bune nici nu ţi-ar trece prin cap s-o faci. Între timp, trebuie să ne descurcăm cum putem. Nu e cazul să disperăm; s-a întâmplat ca sute de astfel de convertiţi adulţi să fie recuperaţi după un scurt sejur în tabăra Duşmanului, iar acum sunt de partea noastră. Toate obişnuinţele pacientului, mentale şi fizice, sunt încă în favoarea noastră.

Unul dintre marii noştri aliaţi în acest moment este Biserica însăşi. Să nu mă înţelegi greşit. Nu mă refer la Biserica pe care o vedem cum se răspândeşte prin timp şi spaţiu, crescând din eternitate, teribilă ca o armată cu flamuri. Acesta, recunosc, e un spectacol care-i pune în încurcătură până şi pe cei mai tenace ispititori pe care îi avem. Din fericire, însă, e ceva ce ochiul omenesc nu percepe. Pacientul tău nu vede decât imitaţia de gotic a faţadei neterminate care acoperă clădirea cea nouă a bisericii. Înăuntru, îl vede pe băcanul din colţ care, cu priviri uleioase, se înghesuie să-i ofere o cărţulie argintată ce conţine o liturghie pe care niciunul dintre ei nu o înţelege, plus o culegere jerpelită de cânturi religioase adaptate, în mare parte

slabe şi tipărite cu litere foarte mărunte. În timp ce se îndreaptă spre locul lui din strană şi se uită în jur, îi vede tocmai pe vecinii pe care până acum a încercat să-i ocolească. Vecinii ăştia trebuie neapărat exploataţi. Fă în aşa fel încât mintea să i se legene între expresii ca „trupul lui Christos” şi priveliştea chipurilor reale de pe rândul din faţă. Nu are nici o importanţă, fireşte, ce fel de oameni ocupă rândul din faţă. Să zicem că unul dintre ei e mare apărător al Duşmanului şi că tu ştii asta. Nu face nimic.

Pacientul tău, lăudat fie Cel de Jos, e un prostovan. E suficient ca unul dintre vecini să cânte fals, sau să-i scârţâie încălţările, sau să aibă guşă, sau haine prost potrivite, şi pacientul va gândi, drept urmare, că e ceva ridicol în religia asta a lor. Vezi tu, în această fază de început, în mintea lui „creştin” înseamnă ceva ce el numeşte spiritual, dar care are mai mult de-a face cu picturalul. Capul lui e plin de togi şi sandale şi armuri şi picioare goale, iar simplul fapt că oamenii din biserică poartă haine moderne îl pune într-o reală – deşi inconştientă – dificultate. Nici să nu-l laşi să aducă totul la suprafaţă; nu-i da voie să se întrebe cum anume s-ar aştepta să arate oamenii aceia. Deocamdată lasă-l să rămână în nedumerirea lui, apoi vei avea la dispoziţie veşnicia toată ca să te amuzi sădindu-i în minte acel soi special de luciditate pe care îl dă Iadul.

Lucrează, aşadar, cu mare atenţie la dezamăgirea sau nemulţumirea pe care primele săptămâni de mers la biserică le vor produce cu siguranţă în pacient. Duşmanul acordă El însuşi un răgaz de descumpănire la începutul oricărei încercări umane. I se întâmplă elevului care a sorbit cu încântare la grădiniţă Poveştile Odiseii, iar acum se apucă să buchisească greaca veche. Li se întâmplă îndrăgostiţilor care s-au căsătorit şi de-abia acum încep greul traiului împreună. În orice domeniu al vieţii, e încercarea care marchează trecerea de la aspiraţia visătoare la împlinirea dificilă în fapt. Duşmanul îşi asumă riscul pentru că are curiosul capriciu de a-şi închipui că face din scârbavnicele creaturi ceea ce El numeşte „liberi” iubitori şi slujitori – „fii” e cuvântul pe care îl foloseşte El, cu gustul Lui inveterat pentru legături denaturate cu animalele pe două picioare, spre defăimarea întregii lumi spirituale. Dorindu-le libertatea, aşadar, refuză să-i conducă, simplu, cu hăţurile afecţiunilor şi obişnuinţelor lor, către ţintele pe care li le pune în

faţă: El îi lasă „să umble singuri pe cale”. Şi aici ni se oferă nouă ocazia. Dar tot aici, să nu uiţi, stă şi pericolul. Dacă apucă să treacă cu bine de uscăciunea de la început, devin mult mai puţin vulnerabili la emoţii şi atunci vor fi mult mai greu de ispitit.

Ce am scris până acum pleacă de la presupunerea că vecinii din rândul întâi nu oferă nici un motiv raţional pentru ca omul tău să fie dezamăgit. Dacă însă astfel de motive există – dacă, de pildă, pacientul ştie că dama cu pălărie absurdă e o fanatică jucătoare de bridge, sau bărbatul cu pantofi scâlciaţi un coate-goale care stoarce oamenii de bani – atunci, fireşte, sarcina ta va fi mult mai uşoară. Tot ce ai de făcut în cazul ăsta e să-l fereşti de întrebarea: „Dacă eu, fiind ceea ce sunt, mă pot considera totuşi într-un anume fel creştin, de ce să-mi dovedească diversele slăbiciuni ale acestor oameni din rândul întâi că religia lor ar fi doar ipocrizie şi convenţie?” Ai putea întreba cum de e posibil ca până şi o minte omenească să rămână străină de o asemenea evidentă cugetare. Ei bine, Amărel, e foarte posibil! Numai să-l aduci undeţi convine şi nici n-are să-i treacă prin cap. Prea puţin a apucat să adaste prin preajma Duşmanului ca să ştie deja ce e aceea smerenie. Ce spune el, chiar prosternat, despre păcatele lui e maimuţăreală curată. În sinea lui, e încă încredinţat că a marcat cu brio la balanţa de credit din registrul Duşmanului doar pentru că s-a convertit, şi socoate că dă dovadă de mare umilinţă şi respect ducându-se la biserică în compania acelor prăpădiţi de vecini cu aere. Menţine-i starea asta de spirit cât mai mult posibil.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Sunt foarte mulţumit să aflu ce-mi spui despre relaţiile pacientului cu mama lui. Dar trebuie să profiţi de avantaj. Duşmanul va lucra dinspre centru spre exterior, adaptând treptat purtarea pacientului la noul standard, şi poate oricând ajunge şi la comportamentul lui faţă de bătrâna doamnă. Trebuie să ai grijă ca tu să fii cel ce dă tonul. Ţine legătura cu colegul nostru Ghiborţ care se ocupă de mamă şi lucraţi împreună pentru ca în casă să domnească arţagul; înţepăturile să curgă zilnic. Următoarele metode vă vor fi de folos.

Pune-l să se concentreze pe viaţa lăuntrică. Pentru el, convertirea e ceva ce are loc înlăuntrul lui şi astfel atenţia îi e de-acum îndreptată mai ales către propriile stări de spirit – sau

mai bine zis către versiunea lor diluată care e, de altfel, tot ce trebuie lăsat să perceapă. Încurajează-l. Scoate-i din minte cele mai elementare îndatoriri aplecându-l asupra celor mai avansate şi mai spirituale dintre ele. Apasă pedala acelei caracteristici umane care ne e mereu de mare ajutor, anume oroarea în faţa evidenţelor şi neglijarea lor. Trebuie să-l aduci în stare să practice scrutarea de sine timp de un ceas fără să descopere niciunul din acele lucruri care sar în ochi oricui a trăit vreodată în aceeaşi casă cu el sau a lucrat în acelaşi birou.

E fără îndoială imposibil să-l împiedici să se roage pentru mama lui, dar avem şi noi mijloace prin care rugăciunile pot deveni inofensive. Ai grijă să fie întotdeauna foarte „spirituale", iar el să se preocupe mai ales de starea sufletului ei, şi niciodată de reumatismul care-o chinuie. Avantajul va fi dublu. În primul rând, atenţia i se va concentra asupra a ceea ce el numeşte păcatele ei, prin care, cu un pic de îndrumare din partea ta, va ajunge să înţeleagă toate actele care îl deranjează şi-l enervează pe el. Vei putea astfel să mai pui nişte sare pe rănile zilnice chiar atunci când omul e în genunchi; operaţia nu e deloc dificilă şi o vei găsi chiar amuzantă. În al doilea rând, de vreme ce ideile pe care şi le face despre sufletul ei vor fi grosiere şi deseori eronate, se va ruga, în mare măsură, pentru o persoană imaginară, iar sarcina ta e să faci astfel încât, cu fiecare zi, această persoană imaginară să semene din ce în ce mai puţin cu mama din realitate – bătrâna cu limba ascuţită de la măsuţa cu cafele. Cu timpul, e posibil ca distanţa dintre cele două să devină atât de mare încât nici măcar un gând sau un sentiment ce-i însoţesc rugăciunile pentru mama imaginară să nu-şi mai găsească loc în felul cum se poartă cu cea reală. Mie unul mi-a ieşit aşa de bine tertipul cu unii pacienţi de-ai mei încât îi puteam face să treacă într-o secundă şi fără pic de remuşcare de la rugăciunea cea mai vie pentru „sufletul" soţiei sau fiului la înverşunarea cea mai rea – cu insulte şi lovituri – împotriva soţiei şi fiului din realitate.

Regula la oameni e că, după ani de trai împreună, fiecare ajunge să găsească în celălalt tonuri ale vocii şi expresii ale feţei care îi repugnă cumplit. Foloseşte amănuntul. Fă-ţi pacientul conştient până la durere de felul acela caracteristic, care-l irita încă din grădiniţă, în care mama lui ridică din sprâncene, şi pune-l să-şi alimenteze singur neplăcerea. Sugerează-i că ea

ştie cât de enervant e gestul şi îl face tocmai ca să-l enerveze – dacă te pricepi, nici nu va observa cât de neverosimilă e presupunerea. Şi, fireşte, nu-l lăsa să se întrebe dacă nu cumva are şi el tonuri ori expresii care o pot enerva pe ea. Cum nu se poate vedea sau auzi pe sine, treaba nu e complicată.

În viaţa civilizată, ura domestică se exprimă de obicei prin cuvinte care pe hârtie ar rămâne total inofensive (nu cuvintele supără), dar care rostite pe un ton anume, sau la un moment anume, devin la fel de violente ca un pumn în figură. Pentru ca jocul să nu piardă din avânt, aveţi grijă, şi tu şi Ghiborţ, ca fiecare dintre cei doi nătărăi să aplice un standard dublu. Pacientul trebuie să pretindă ca orice cuvânt de-al lui să fie luat drept ceea ce e, dar să judece spusele mamei cu cea mai mare şi mai acută suspiciune, descifrând intenţii ascunse în spatele fiecărei inflexiuni şi pe dedesubtul fiecărui context. Iar ea trebuie încurajată să facă la fel. Aşa încât, după fiecare ceartă, şi unul şi altul să plece convinşi, sau aproape convinşi, că sunt total nevinovaţi. Ştii la ce mă refer – concluzii de genul: „Eu doar întreb la ce oră e gata masa, şi pe ea o apucă pandaliile.” Odată împământenit obiceiul, vei putea savura spectacolul celui care rosteşte lucruri având intenţia clară de a jigni, dar se supără când vede că celălalt chiar se simte jignit.

În fine, aş vrea să ştiu câte ceva despre poziţiunea religioasă a bătrânei doamne. E cumva geloasă pe întorsătura din viaţa fiului ei? O supără în vreun fel faptul că a trebuit să afle de la alţii, şi atât de târziu, ceea ce ea s-a chinuit să-l înveţe încă din copilărie? Are cumva impresia că prea se „agită” el cu toată povestea asta – sau că se strecoară prea uşor? Ţi-aduci aminte de fratele cel mare din povestea Duşmanului?

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Amatorismul sugestiilor tale din ultima scrisoare îmi dă să înţeleg că lămuriri mai detaliate în ce priveşte delicatul subiect al rugăciunii nu mai suferă amânare. Ai fi putut lăsa deoparte observaţia cum că sfaturile mele privitoare la rugăciunile pentru mamă „s-au dovedit de-a dreptul dezastruoase”. Nu e genul de lucruri pe care un nepot e îndreptăţit să le scrie unchiului său – şi nici un ispititor novice subsecretarului de departament. Văd aici şi o periculoasă tendinţă de a scăpa de responsabilităţi; trebuie să înveţi să plăteşti singur pentru propriile-ţi erori.

Strategia cea mai sigură e, dacă se dovedeşte posibil, să-l ţii pe pacient departe de orice intenţie serioasă de a se ruga. În caz că e un adult recent câştigat de partea Duşmanului, aşa cum e omul tău, obţii cel mai uşor lucrul ăsta încurajându-l să-şi amintească, sau să-şi închipuie că îşi aminteşte, cum papagalicea rugăciunile în copilărie. Prin contrast, poate fi împins să încerce ceva cu desăvârşire spontan, interior, neconvenţional şi în afara oricăror canoane; la un începător, o astfel de intenţie se traduce prin efortul de a-şi produce o stare vagă de devoţiune în care adevărata concentrare a voinţei şi inteligenţei nu joacă nici un rol. Un poet de-al lor, Coleridge pe nume, scria undeva că nu cu „murmurul buzelor şi aplecarea genunchilor” se ruga el, ci pur şi simplu îşi „aduna spiritul în matca iubirii” şi se lăsa purtat de „simţământul adorării”. Este exact genul de rugăciune de care avem nevoie; şi dat fiind că din afară arată întocmai ca rugăciunea tăcută, aşa cum o practică cei ce au înaintat considerabil pe terenul Duşmanului, pacienţii descurcăreţi şi leneşi vor cădea în plasă vreme îndelungată. De-ar fi numai şi faptul că astfel ajung să socotească cu totul neimportantă poziţia corpului în vremea rugăciunii; căci uită mereu un lucru, pe care tu trebuie să ţi-l aminteşti necontenit, anume că ei sunt animale şi că tot ce se întâmplă corpului lor are directă influenţă asupra sufletului. Ciudat cum în imaginaţia muritorilor noi suntem cei care le băgăm în cap tot felul de lucruri: în realitate, noi cel mai bine lucrăm ferindu-le mintea de prea multe idei.

Dacă asta nu merge, vei avea de lucrat mai fin la proasta orientare a intenţiilor lui. Ori de câte ori oamenii se îndreaptă către Duşmanul însuşi, cauza noastră e pierdută, dar ne-om pricepe şi noi să-i împiedicăm. Cel mai simplu e să le întorci privirile dinspre El către ei înşişi. Pune-i să se ocupe doar de mintea lor şi să încerce să-şi inducă sentimente prin acţiunea propriei voinţe. Când intenţia ar fi fost să-i ceară Lui milă, pune-i să încerce să-şi croşeteze singuri milostivenia fără a-şi da seama că asta fac de fapt.

Când intenţia era să-L roage să le dea curaj, fă-i să încerce din răsputeri să se simtă ei singuri curajoşi.

Când îşi spun că se roagă pentru îndurare, convinge-i să încerce să se simtă deja iertaţi. Învaţă-i să aprecieze valoarea fiecărei rugăciuni după reuşita ei de a produce sentimentul

dorit; şi nu-i lăsa nicicum să se întrebe în ce măsură depinde reuşita sau nereuşita cu pricina de cât de sănătoşi sau bolnavi, de cât de proaspeţi sau obosiţi se simt la momentul respectiv.

Fireşte că între timp Duşmanul nu va sta deoparte. Orice rugăciune aduce după sine pericolul intervenţiei Lui directe. El nesocoteşte până la cinism demnitatea de spirit pur, care e şi a Lui şi a noastră; e suficient să vadă animalul uman căzut în genunchi că se şi apucă fără nici o jenă să-i toarne în suflet cunoaştere de sine. Dar chiar dacă reuşeşte să-ţi zădărnicească prima încercare de derivă, avem o armă şi mai subtilă. Oamenii nu pornesc de la acea percepţie clară a Lui pe care noi, din nefericire, nu o putem evita. Ei nu au cunoscut niciodată acea terifiantă luminozitate, acel pârjol de strălucire care ne afundă veşnic viaţa în durere. Priveşte în mintea pacientului în timp ce se roagă şi vei vedea că aşa ceva n-ai să găseşti. Examinează obiectul aspiraţiei lui şi vei avea în faţa ochilor un amalgam hilar de tot felul de ingrediente. Se vor afla acolo imagini preluate din reprezentări ale Duşmanului aşa cum a apărut El în timpul nefericitului episod cunoscut sub numele de întrupare: vor fi şi imagini, mai vagi – poate chiar în tonuri primitive, puerile – ale celorlalte două Persoane. Vei găsi chiar şi ceva din propria lui veneraţie (şi din senzaţiile corporale asociate ei) obiectivate şi atribuite obiectului venerat. Am avut de-a face cu cazuri în care ceea ce pacientul numea „Dumnezeu” era în fapt localizat – în colţul din stânga sus al tavanului din dormitor, sau înăuntrul propriului lui cap, sau într-un crucifix din perete. Oricare ar fi natura amalgamului, nu-l lăsa să se roage decât lui – obiectului pe care el l-a creat, şi nu Persoanei care l-a creat pe el. Îl poţi chiar încuraja să se ocupe cu devotament de corectarea şi îmbunătăţirea amalgamului şi să şi-l fixeze solid în faţa ochilor minţii pe tot parcursul rugăciunii. Ia seama: dacă ajunge vreun moment să facă distincţia, dacă vreodată izbuteşte să-şi îndrepte rugăciunile „nu spre cel care cred eu că eşti, Doamne, ci spre cel ce eşti Tu, aşa cum singur Te cunoşti”, situaţia pentru noi e, momentan, disperată. Odată ce toate gândurile şi imaginile au fost înlăturate sau, dacă le mai păstrează, o face perfect conştient de natura lor subiectivă, odată ce omul se încredinţează pe deplin Prezenţei reale, externe, invizibile ce se află cu el în încăpere şi nu se poate niciodată da cunoaşterii lui aşa cum el e dat dintru început cunoaşterii Ei – ei bine, atunci

incalculabilul se poate produce. Ca să eviţi situaţia – această despuiere deplină a sufletului în rugăciune – ajutorul îţi va veni tocmai de la faptul că oamenii înşişi o doresc mult mai puţin decât îşi închipuie. Fiindcă nu e vorbă goală că deseori primesc mai din belşug decât s-au aşteptat.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Mă dezamăgeşte întru câtva să primesc de la tine, în locul raportului amănunţit pe care îl aşteptam, o asemenea rapsodie diluată cum e cea din ultima ta scrisoare. Spui că „îţi saltă inima de bucurie” văzând cum oamenii Europei s-au apucat de încă un război. Văd foarte bine ce ţi s-a întâmplat. Nu-ţi saltă nici o inimă; asta se numeşte beţie. Citind printre rânduri relatarea mult prea entuziastă în care povesteşti noaptea nedormită a pacientului tău, îmi e foarte uşor să reconstruiesc îndeaproape starea de spirit în care ai scris-o. Ţi s-a întâmplat, pentru prima dată în carieră, să guşti din licoarea care ne răsplăteşte eforturile

— angoasa şi perplexitatea care pun stăpânire pe un suflet uman – şi ţi s-a urcat la cap. Dar nu te acuz.

Nici nu mă aştept la minte coaptă într-un bostan verde. Pacientul a reacţionat, nu-i aşa, la tuşele terifiante în care i-ai prezentat viitorul? I-ai picurat, fireşte, şi câteva suspine nostalgice pentru trecutul fericit? Te pomeneşti că l-o fi luat şi cu nervi la stomac, zic bine, nu? Maestrul violonist e mulţumit, bag seamă.

Foarte frumos, nici n-are cum să nu fie. Dar nu uita, Amărel, datoria mai presus de plăceri. Dacă acum scapi hăţurile din mâini trimiţându-ţi bezele în oglindă şi pierzi definitiv prada, vei rămâne pe vecie cu buza arsă după o picătură măcar din licoarea pe care acum o sorbi întâia oară. Dacă, însă, te aduni şi te întăreşti aici şi acum, izbutind să pui mâna pe sufletul lui, atunci va fi al tău pentru totdeauna – o cupă proaspătă, plină ochi de disperare şi de uluită groază în care îţi poţi muia buzele ori de câte ori doreşti. Nu te lăsa, aşadar, purtat de vreo satisfacţie trecătoare uitându-ţi de adevărata ta misiune: aceea de a-i săpa credinţa la rădăcină şi de a împiedica formarea definitivă a virtuţilor. Scrie-mi negreşit o scrisoare amănunţită despre reacţiile pacientului în faţa războiului, ca să ne hotărâm dacă e mai profitabil să facem din el un mare patriot sau poate

un pacifist militant. Posibilităţile sunt diverse. Până atunci, însă, trebuie să te avertizez să nu speri prea multe de la un război.

Fireşte că un război e un spectacol plăcut. Frica şi suferinţa brută a oamenilor e o binemeritată şi învigorantă recompensă pentru nenumăraţii noştri truditori. Dar la ce bun dacă nu ne folosim de el ca să trimitem Tatălui Nostru din Adânc încă mai multe suflete? Când mi-e dat să văd cum suferinţa umană ne scapă după o vreme, mă simt ca şi cum mi-ar fi fost îngăduit să gust, numai, din bucatele unui ospăţ regesc, după care mi s-ar fi luat totul din faţă. E mai rău decât să nu fi gustat deloc. Duşmanul, consecvent cu metodele Lui barbare de luptă, ne îngăduie să privim nefericirea de scurtă durată a favoriţilor Lui doar ca să ne chinuie şi să ne aţâţe – să-şi râdă de foamea nepotolită pe care îşi închipuie că ne-o trezeşte blocada Lui în această etapă a marelui conflict. Să ne gândim aşadar mai curând cum să ne folosim de războiul ăsta european decât cum să ne bucurăm de el. Pentru că sunt în el tendinţe ascunse care, în sine, nu ne avantajează deloc. Putem spera, e drept, la multă cruzime şi necinste. Dar dacă nu suntem atenţi, îi vom vedea alergând cu miile către Duşman, speriaţi de zbuciumările prezentului, în timp ce alte zeci de mii care n-ar merge atât de departe se vor apleca totuşi asupra unor valori şi cauze pe care le consideră mai presus de ei înşişi. Uite aici trişează El. Îşi oferă deseori regalul unor indivizi ce-şi dau viaţa pentru cauze pe care tot El le socoteşte rele; iar motivul, ce împinge sofistica până la limita monstruosului, e că oamenii le credeau bune şi se dedicau astfel binelui aşa cum îl înţeleg ei. Gândeşte-te apoi şi cât de nepotrivit se moare într-un război. Oamenii simt ucişi în locuri unde se aşteaptă să fie ucişi şi spre care se îndreaptă, dacă sunt cumva de partea Duşmanului, pregătiţi. Cât de bine ne-ar fi nouă dacă toţi oamenii ar muri în spitale de lux, printre doctori care mint, asistente care mint, prieteni care mint, aşa cum i-am şi învăţat, promiţându-le viaţă lungă muribunzilor, încurajând credinţa că boala scuză orice moft şi chiar, asta dacă angajaţii noştri îşi fac treaba cum trebuie, înlăturând definitiv posibilitatea prezenţei unui preot, care n-ar face decât să-i dezvăluie bolnavului adevărata situaţie în care se află! Gândeşte-te cât de dezastruoasă e pentru noi prezenţa morţii în mintea fiecăruia pe timp de război. Pierdem astfel una dintre cele mai bune arme ale noastre: complicitatea mulţumită cu

viaţa. Într-un război, nici măcar un om nu mai poate crede că are să trăiască veşnic.

E adevărat, Coajărea şi alţii văd în război o mare ocazie pentru atacurile asupra credinţei, dar mă tem că opinia e exagerată. Duşmanul le-a explicat negru pe alb partizanilor lui umani că suferinţa e parte esenţială a ceea ce El numeşte „salvare”; aşa încât acea credinţă ce s-ar face ţăndări din cauza unui război sau a unei nenorociri nici nu merită efortul. Vorbesc despre suferinţa difuză şi de lungă durată pe care o produce de regulă un război. Desigur, poţi profita de momentul precis în care teroarea, pierderea sau durerea fizică suspendă raţiunea. Dar chiar şi atunci, dacă omul bate la uşa Duşmanului, experienţa m-a învăţat că înspre partea noastră porţile sunt bine ferecate.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Mă încântă să aud că vârsta şi profesia pacientului tău îl fac în principiu, dar nu neapărat, apt de serviciul militar. Ne convine de minune să-l ştim încolţit de cea mai mare nesiguranţă, aşa încât mintea lui să se umple de imagini contradictorii ale viitorului, fiecare dintre ele izvor de speranţă sau teamă. Nimic nu învârtoşează mai bine mintea omenească împotriva Duşmanului precum incertitudinea şi neliniştea.

Dorinţa Lui e ca oamenii să se preocupe de ceea ce fac; sarcina noastră e să-i împingem să se gândească la ce li se va întâmpla.

Pacientul nu e cu siguranţă străin de ideea că datoria lui e să se supună cu răbdare voinţei Duşmanului. Ce înţelege Duşmanul prin asta e, în primul rând, că omul trebuie să accepte cu răbdare încercarea prin care îi e dat să treacă – adică incertitudinea şi neliniştea din momentul de faţă. Despre aceste lucruri trebuie el să spună „Facă-se voia Ta” şi pentru îndurarea zilnică a acestor lucruri îşi va primi el pâinea cea de toate zilele. Dar pacientul, şi aici intervii tu, nu trebuie să înţeleagă că frica de azi e crucea pe care o are de purtat, el trebuie să se gândească doar la lucrurile de care îi e frică. Ele să-i fie lui crucea: fă-l să uite că, fiind incompatibile, nu i se pot întâmpla toate deodată, dar pune-l să încerce să-şi închipuie dinainte cum le-ar îndura el cu destoinicie pe toate. Metoda e bună fiindcă a te resemna cu adevărat în faţa unui număr mare

de variante diferite şi ipotetice de soartă, luate împreună, e aproape imposibil, iar Duşmanul nu prea sare în ajutorul celor care încearcă aşa ceva: resemnarea în faţa unei suferinţe reale şi prezente, chiar atunci când suferinţa vine din frică, e mai uşor de atins şi de obicei se bucură de asistenţă directă.

E vorba aici de o importantă lege spirituală. Ţi-am explicat deja că poţi slăbi rugăciunile pacientului deplasându-i atenţia dinspre Duşmanul însuşi către propriile lui stări de spirit referitoare la Duşman. Pe de altă parte, frica e mai uşor de stăpânit atunci când mintea se ocupă nu atât de obiectul fricii cât de fiica însăşi, luată ca stare prezentă şi inconfortabilă a propriului spirit. Or, când va vedea în frică crucea de purtat, se va gândi inevitabil la ea ca la o stare de spirit. Astfel încât se poate formula o lege generală: atunci când activităţile spiritului sunt în favoarea cauzei noastre, încurajează pacientul să-şi uite de sine şi să se concentreze pe obiect, iar când activităţile sunt în favoarea Duşmanului, pune-i mintea să se întoarcă asupra ei înseşi. Fă astfel încât o insultă sau trupul unei femei să-i fixeze în aşa măsură atenţia spre exterior încât să nu mai apuce să gândească: „Acum alunec în starea numită «furie» – sau în starea numită «dorinţă».” Din contră, ai grijă ca o reflecţie de genul „Sentimentele mele se încarcă treptat de devoţiune, sau de milostenie” să-i concentreze atât de mult atenţia spre interior încât nici să nu mai fie în stare să privească dincolo de sine, spre Duşman sau spre vecinii de pe stradă.

În ce priveşte atitudinea lui mai generală faţă de război, nu trebuie să te bazezi prea mult pe acele sentimente de ură atât de aprins discutate de oameni în publicaţiile lor creştine sau anticreştine. În momentele lui de furie, pacientul poate fi, desigur, încurajat să se răzbune pe generalii nemţi punându-i verbal la zid, şi toate-s bune atâta vreme cât asta ţine. Dar de obicei e vorba de un soi de ură melodramatică sau mitică împotriva unor ţapi ispăşitori imaginari. Nu i-a întâlnit niciodată pe oamenii ăştia în viaţa reală – pentru el sunt personaje de baladă plămădite din ce-a mai prins şi el din ziare.

Rezultatele unei astfel de uri fanteziste sunt de cele mai multe ori o dezamăgire, iar dintre toţi indivizii umani, englezii sunt în privinţa asta cei mai jalnici papă-lapte. Creaturile astea sunt în stare să proclame sus şi tare că tortura e prea blândă

pentru inamicii lor, pentru ca apoi să ofere ceai şi ţigări primului pilot german rănit care le răsare la uşa de serviciu.

Orice-ai face, în sufletul pacientului tău vor sta amestecate şi ceva bunăvoinţă, şi ceva răutate.

Marea artă e să-l faci să-şi verse răutatea în capul vecinilor cu care se întâlneşte în fiecare zi, iar bunăvoinţa să şi-o risipească aiurea, spre regiuni cât mai îndepărtate, în beneficiul unor indivizi pe care nici nu-i cunoaşte. Răutatea va deveni astfel cât se poate de reală, pe când bunăvoinţa se va dilua în imaginar. Nu are nici un rost să-i inflamezi ura pentru nemţi dacă, în acelaşi timp, creşte în el proasta tendinţă de a se purta cuviincios cu mama sau şeful lui, sau cu persoana întâlnită întâmplător în tren.

Gândeşte-te la omul tău ca la o serie de cercuri concentrice, unde cea mai aproape de centru e voinţa, la mijloc stă intelectul şi spre exterior se află fantezia. Sunt slabe speranţe să poţi exclude dintr-odată, din toate cele trei cercuri, orice aduce a devotament pentru Duşman: efortul tău trebuie să urmărească măturarea tuturor virtuţilor către exterior, până când, într-un final, se aşază toate pe cercul fanteziei, în vreme ce însuşirile care ne convin nouă le vei împinge către interior, spre cercul voinţei. Căci doar atunci când intră sub imperiul voinţei şi se materializează acolo în chip de obiceiuri, ne devin nouă virtuţile cu adevărat fatale. (Fireşte, nu mă refer la ceea ce îşi închipuie pacientul că e voinţa, acea agitaţie a conştiinţei care ia hotărâri cu dinţii încleştaţi, ci la centrul real, ceea ce Duşmanul numeşte „inima”.) Soiul acela de virtuţi pe care le boieşte fantezia sau le aprobă intelectul, ba chiar, în oarecare măsură, acelea care-şi atrag iubirea şi admiraţia, nu-l pot feri pe om de casa Tatălui Nostru: dimpotrivă, îl vor face mai amuzant odată ajuns acolo.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Tare mă minunez de întrebarea ta, dacă e neapărat nevoie ca pacientul să nu afle că exişti.

Răspunsul, cel puţin pentru etapa actuală a luptei, ne-a fost dat deja prin înaltă poruncă. Strategia, deocamdată, e să rămânem sub acoperire. Sigur că nu a fost întotdeauna aşa. Ne aflăm, într-adevăr, în faţa unei împovărătoare dileme. Atunci când oamenii nu cred în existenţa noastră, ni se refuză toată plăcerea terorismului pe faţă, şi nici nu mai putem şcoli

magicieni. Pe de altă parte, atunci când cred în noi, pierdem grupele de materialişti şi sceptici. Cel puţin deocamdată. Am mari speranţe că vom învăţa în timp util cum să le aducem ştiinţa pe panta emoţionalului şi a mitologicului, astfel încât ceea ce este, de fapt, credinţă dedicată nouă (deşi nu sub numele ăsta) să se insinueze în mintea umană rămasă opacă la credinţa în Duşman. „Forţa vitală”, preamărirea sexului şi câteva aspecte ale psihanalizei ne pot fi de mare folos.

Dacă reuşim o dată să ducem la bun sfârşit lucrarea perfectă – magicianul materialist, omul care nu foloseşte, dar venerează cu toată fiinţa ceea ce el numeşte vag „forţe”, asta în timp ce neagă existenţa „spiritelor” – atunci sfârşitul războiului va fi aproape. Între timp, însă, trebuie să ascultăm de ordine. Nu cred să-ţi vină prea greu să-l ţii pe pacient departe de adevăr. Faptul că imaginaţia modernă face din „draci” nişte figuri mai degrabă comice te va ajuta. Dacă se întâmplă să-i înmugurească în minte cea mai mică suspiciune că ai exista, sugerează-i imaginea unei drăcovenii cu iţari roşii şi dă-i de înţeles că, de vreme ce nu poate crede în aşa ceva (metoda e consemnată şi în cele mai vechi manuale), urmează că nici în tine nu are cum să creadă.

Nu uit promisiunea de a cântări dacă e mai profitabil să facem din pacient un mare patriot sau un pacifist militant. Orice extremă, mai puţin devotamentul extrem pentru Duşman, trebuie încurajată. Nu întotdeauna, fireşte, dar acum da. Când vremurile sunt călduţe şi neangajate, misiunea noastră e să le topim şi mai repede în moliciunea somnului. Când însă vremurile, aşa cum sunt cele de acum, se precipită şi se destramă, ne revine sarcina să punem gaz pe foc. Orice grupare restrânsă adunată în jurul unui interes pe care alţii ori îl resping, ori îl ignoră va fi aţâţată în interior prin admiraţie reciprocă şi fortificată către exterior printr-o nemăsurată mândrie şi-o ură feroce, susţinute fără jenă în numele unei „cauze” presupus impersonale. Chiar şi atunci când grupul se formează iniţial de dragul Duşmanului, lucrul rămâne adevărat. Noi vrem ca Biserica să nu se extindă, şi asta nu doar ca să rămână puţini cei ce-L cunosc pe Duşman, dar şi pentru ca în cei ce ajung acolo să se nască sentimentul acelei pioşenii asediate şi al acelui rigorism defensiv care face regula într-o societate secretă sau o clică. Biserica însăşi e, desigur, apărată cu dinţii, şi

adevărul e că nu prea am reuşit până acum să-i insuflăm toate trăsăturile unei facţiuni; însă facţiunile subordonate din interiorul ei au produs deseori rezultate admirabile, de la partizanii lui Pavel şi ai lui Apolos la Corint, până la împărţirea în înaltă şi Joasă a Bisericii Anglicane.

Dacă pacientul poate fi convins să protesteze consecvent împotriva războiului, va deveni automat una dintre vocile unei mici organizaţii lipsite de popularitate, iar în cazul unui novice în ale creştinismului, efectul va fi aproape sigur în favoarea noastră. Dar numai aproape sigur. S-a îndoit el oare serios de justeţea participării la un război drept înainte ca războiul de faţă să înceapă? Este el un bărbat de mare curaj fizic – atât de mare încât să nu-şi pună, mai mult sau mai puţin conştient, întrebări despre motivele reale ale pacifismului său? E el în stare, atunci când face paşi spre sinceritate (căci nici un om nu bate tot drumul), să se convingă definitiv că e mânat numai şi numai de dorinţa de a-i da ascultare Duşmanului? Dacă e genul ăsta, probabil că pacifismul lui nu ne va fi de prea mare ajutor, iar Duşmanul îl va ţine, cred, la adăpost de consecinţele obişnuite ale participării la o sectă. Cel mai bine, în cazul ăsta, e să încerci o criză emoţională neaşteptată şi Confuză, care să-l arunce, încă nesigur, în braţele patriotismului.

S-au înregistrat deseori succese cu astfel de convertiri. Dar dacă e genul care mi se pare mie că e, încearcă pacifismul.

Că alege una sau alta, sarcina ta de bază rămâne aceeaşi. Fă-l să înceapă prin a trata patriotismul sau pacifismul ca parte a religiei sale. Apoi ajută-l, sub influenţa spiritului partizan, să ajungă să vadă în el partea cea mai importantă. În fine, întoarnă-l treptat şi pe nesimţite către terenul unde religia devine ea parte a „cauzei”, unde creştinismul rămâne valoros doar pentru excelentele argumente pe care le poate oferi în sprijinul spiritului războinic, ori pacifismului, britanic. Ce nu trebuie el cu nici un chip să facă e să privească cele lumeşti în primul rând drept material pentru supunere. Odată ce ai făcut din lume un scop şi din credinţă un mijloc, e aproape sigur că l-ai câştigat de partea ta, şi prea puţin contează pentru ce anume scop lumesc a optat. E suficient ca demonstraţiile, pamfletele, planurile de bătaie, mişcările, cauzele şi cruciadele să-i devină mai importante decât rugăciunile, slujbele şi milostenia, şi omul e al nostru – cu cât mai „religios” (în termenii de care ţi-am

vorbit), cu atât mai definitiv al nostru. Avem din ăştia cu cazanele pe aici, pe jos.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Aşadar, „ai mari speranţe că pasa religioasă a pacientului e pe ducă”, aşa zici tu. Mi se părea mie că înaltul Colegiu s-a cam dus de râpă de când l-au pus decan pe bătrânul Balelungi, dar acum nu mai am nici o îndoială. Nu ţi-a pomenit nimeni niciodată de legea ondulaţiei?

Oamenii sunt amfibieni – jumătate spirit, jumătate animal. (A ţinut morţiş Duşmanul să producă aşa hibrid revoltător: ceea ce l-a determinat, printre altele, pe Tatăl Nostru să-şi retragă asistenţa.) Ca spirite, ei iau parte la lumea eternă, dar ca animale, locuiesc în timp. Asta înseamnă că, în timp ce spiritul lor poate fi orientat către un obiect etern, corpurile lor, pasiunile şi imaginaţia le sunt în continuă schimbare, pentru că a fi în timp înseamnă a fi supus schimbărilor. Aşa încât starea umană care tinde cel mai puternic către constanţă poartă numele de ondulaţie – întoarcerea repetată la un nivel de unde cad înapoi, în mod repetat, o serie de râpe şi de vârfuri. Dacă ţi-ai fi urmărit pacientul cu atenţie, ai fi observat această mişcare de ondulaţie în fiecare latură a vieţii lui – interesul pentru muncă, afecţiunea pentru prieteni, apetituri fizice, toate o iau când în sus, când în jos. Atâta vreme cât îşi duce traiul pe pământ, perioadele de bogăţie şi vitalitate emoţională şi trupească vor alterna cu perioade de amorţeală şi de sărăcire. Uscăciunea şi plictisul prin care trece acum pacientul tău nu sunt, cum te feliciţi tu, rezultatul eforturilor tale; e doar un fenomen natural care nu ne va fi de nici un folos dacă nu profiţi de el cum trebuie.

Ca să hotărăşti cum anume trebuie profitat, trebuie să te întrebi ce gând are Duşmanul, şi apoi să faci pe dos. Te-ar putea surprinde să afli că, în eforturile Lui de a se înstăpâni permanent pe un suflet, mai de folos îi sunt Lui râpele decât vârfurile; unii dintre favoriţii Lui au avut de îndurat râpe mai lungi şi mai adânci decât oricine altcineva. Am să-ţi explic de ce. Pentru noi un om e în primul rând sursă de hrană; ce urmărim noi e să-i absorbim voinţa într-a noastră, şi prin digerarea sinelui lui să ni-l mărim pe al nostru.

Însă ascultarea pe care Duşmanul o cere de la oameni e cu totul altceva. Trebuie să ne fie clar că toată povestea cu iubirea Lui pentru oameni şi cu perfecta libertate în care trebuie

El slujit nu e (cum ne-ar conveni să credem) vorbărie de paradă, ci înspăimântătorul adevăr. El chiar vrea să umple universul cu stârpiturile Lui nesuferite care să-I preia chipul şi asemănarea – creaturi a căror viaţă va fl, păstrând proporţiile, calitativ asemănătoare cu a Lui, şi asta nu pentru că i-a absorbit pe toţi, ci pentru că voinţa lor se conformează liber voinţei Lui. Noi căutăm vite care să ne devină hrană; El îşi doreşte slujitori care să-i devină fii. Noi vrem să aspirăm înăuntru; El vrea să dăruiască în afară. Noi suntem ca nişte vase golite care ar vrea să se umple; El e plin şi se revarsă. Obiectivul nostru de război e o lume în care Tatăl Nostru din Adânc va fi asimilat toate fiinţele în sine; Duşmanul tinde către o lume plină de fiinţe unite cu El, şi totuşi distincte.

Ajungem astfel la rolul râpelor. Nu mă îndoiesc că te-ai întrebat adesea de ce Duşmanul nu se foloseşte mai mult de puterea Lui de a se arăta sufletelor umane în orice moment şi oricât îi e pe plac.

Înţelegi acum că Irezistibilul şi Indubitabilul sunt arme pe care natura însăşi a planurilor Lui le exclude de la bun început. Lui nu-i foloseşte la nimic să îngenuncheze o voinţă umană (ceea ce s-ar întâmpla cu siguranţă dacă ar alege să se arate fie şi sub forma unei abia ghicite păreri). El nu poate răpi. El poate doar chema. Ignobilă încăpăţânare, să vrea să-şi ia porţia, dar bucatele să rămână întregi; creaturile trebuie să fie una cu.

El, şi totuşi ele însele; nu-i ajunge să le dea gata dintr-o sorbitură sau să le facă una cu pământul.

Un pic tot se impune El, dar numai la început. Îi pune pe jar comunicându-şi prezenţa prin înştiinţări care, deşi vagi, lor le apar măreţe, prin dulci beatitudini şi facilă rezistenţă la ispite. Dar nu îngăduie niciodată ca lucrurile să rămână aşa. Mai devreme sau mai târziu îşi retrage, dacă nu în adevăr, cel puţin din experienţa lor conştientă, toate acele ajutoare şi îndemnuri. Dă voie astfel creaturii să stea pe propriile-i picioare – să îndeplinească doar prin puterea voinţei sarcini care de-acum şi-au pierdut toată savoarea. Ei bine, tocmai râpele astea, mult mai mult decât liniştea vârfurilor, pot face din om soiul de creatură pe care şi-o doreşte El. Aşa încât rugăciunile înălţate în perioade de secătuire îi sunt Lui cel mai pe plac. Noi ne permitem să ne istovim pacienţii prin neabătută ispită pentru că ni-i dorim bine preparaţi pentru masa de prânz, şi cu cât le

zgândărim mai mult voinţa, cu atât mai bine. El nu-i poate face să „cadă în ispita” virtuţii, aşa cum îi atragem noi în ispita viciului. El vrea ca ei să înveţe să umble singuri, de aceea îşi retrage El mâna; ba, e de ajuns ca ei să vrea cu adevărat să umble, fiindcă El se mulţumeşte şi cu mersul împiedicat. Nu te amăgi, Amărel. Pericolul pentru noi nu e nicicând mai mare decât atunci când un om, deşi n-o mai doreşte cu ardoare, se ţine totuşi să îndeplinească voia Duşmanului, şi făcând ochii roată asupra unui univers din care pare să fi dispărut orice urmă a prezenţei Lui, se întreabă pentru ce a fost uitat, dar dă încă ascultare.

Totuşi, e la fel de adevărat că avem şi noi foloase de tras din mersul prin râpe. Săptămâna viitoare am să-ţi dau câteva idei despre cum anume poate fi el exploatat.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Sper că te-ai convins din ultima mea scrisoare că râpa de amăreală sau „uscăciune” prin care trece acum pacientul tău nu îţi poate livra de una singură sufletul lui, ci că ea trebuie inteligent exploatată. Cum şi-n ce fel, am să explic îndată.

În primul rând, experienţa m-a învăţat că perioadele de râpă ale ondulaţiei umane se pretează de minime la tot felul de tentaţii senzuale, cu deosebire cele ale sexului. Îţi vine, poate, greu să crezi, pentru că, desigur, se adună mai multă energie fizică şi apetitul creşte în perioadele de vârf; dar gândeşte-te că atunci şi puterea de rezistenţă se înverşunează mai tare. Energia şi tonusul pe care le-ai putea folosi ca să aţâţi dorinţa vor fi, din păcate, foarte uşor puse în slujba muncii, sau a jocului, sau a gândului, sau a veseliei nevinovate. Atacul are mult mai multe şanse de reuşită atunci când omul e cu sufletul pustiit şi nu-i arde de nimic. E de reţinut şi că sexualitatea de râpă diferă subtil în calitate de cea de vârf – prea puţin poate ea să deschidă drum acelui fenomen edulcorat pe care oamenii îl numesc „dragoste”, şi mult mai uşor se prăvăleşte în perversiuni, fiind mai deloc contaminată de acele impulsuri generoase, imaginative şi chiar spirituale care fac din sexualitatea umană o treabă atât de anostă. La fel şi cu celelalte dorinţe ale cărnii. E mult mai uşor să-ţi împingi omul în beţivănia cea mai cruntă plimbându-i paharul pe la nas în chip de calmant pentru neagra lui amărăciune, decât încurajându-l

să ridice cupa de dragul veseliei pe care, fericit şi cu inima uşoară, o împarte cu prietenii. Nu uita niciodată că atunci când avem de-a face cu o plăcere oarecare în forma ei sănătoasă, normală şi aducătoare de bucurii, ne aflăm, într-un fel, pe terenul Duşmanului. Ştiu că plăcerea ne-a câştigat o mulţime de suflete. Cu toate acestea, e invenţia Lui, nu a noastră. El a inventat plăcerile: în ciuda cercetărilor noastre de până acum, noi n-am reuşit să producem niciuna. Tot ce putem face e să-i încurajăm pe oameni să guste din plăcerile pe care le-a inventat Duşmanul, dar în momente, sau în moduri, sau în măsuri pe care El le-a interzis. Aşa că ce încercăm noi mereu e să dezghiocăm plăcerea din condiţia ei naturală şi s-o tragem spre forme cât mai nenaturale, cât mai urâte Creatorului ei şi cât mai puţin plăcute. O sete din ce în ce mai mare după o plăcere din ce în ce mai mică: iată formula. E mai sigură şi are şi stil. Să-i iei omului sufletul şi să nu-i dai nimic în schimb – mai mare bucurie nici că se poate pentru inima Tatălui Nostru. Iar râpele sunt tocmai momentele de unde poate porni totul.

Există însă un mod şi mai bun de a exploata o râpă; anume profitând chiar de felul cum pacientul însuşi se gândeşte la ea. Ca întotdeauna, primul pas e să-l ţii în neştiinţă. Nu-l lăsa să-şi facă vreo idee despre legea ondulaţiei. Fă-l să creadă că ardoarea iniţială ce a urmat convertirii ar fi putut şi ar fi trebuit să ţină la nesfârşit şi că uscăciunea în care s-a trezit acum s-a instalat şi ea definitiv. Odată ce i-ai înşurubat bine în cap ideea asta, poţi să continui în mai multe feluri. Asta depinde de ce fel de om e pacientul tău. E tipul depresiv care poate fi atras în ispita disperării, sau tipul încrezător care poate fi convins că totul va fi bine? Tipul dintâi devine din ce în ce mai rar printre oameni. Dar dacă pacientul se întâmplă să fie de soiul ăsta, sarcina e uşoară. Nu trebuie decât să-l ţii departe de creştinii cu experienţă (ceea ce nu e prea greu în zilele noastre), să-i îndrepţi atenţia către pasajele adecvate din Scriptură şi apoi să-l înhami la sarcina disperată de a-şi regăsi vechea dispoziţie prin simpla lucrare a voinţei – şi partida e câştigată. Dacă însă e din categoria celor care speră, sarcina ta e să-l înveţi cu temperaturile joase ale propriului lvii spirit până ce, treptat, se va declara mulţumit şi aşa, convingându-se că nici nu e foarte frig. Într-o săptămână sau două îl vei putea face să se întrebe

dacă primele lui zile de creştin n-au fost cumva poate un pic exagerate.

Vorbeşte-i despre „moderaţie în toate”. Dacă reuşeşti să-l faci să-şi spună că „religia e bună şi ea, dar numai până la un punct”, poţi să zici că te-ai procopsit cu un suflet. O religie moderată e la fel de bună pentru noi ca nici un fel de religie – ba poate chiar mai amuzantă.

O altă posibilitate este atacul direct asupra credinţei pacientului. Dacă izbuteşti să-l faci să creadă că nu mai are ieşire din râpă, nu-l poţi convinge oare şi că „pasa lui religioasă” are să treacă la fel de uşor ca alte pase anterioare? Desigur că, în termeni raţionali, e de neconceput trecerea de la propoziţia „Acest lucru nu mă mai interesează prea mult” la propoziţia „Acest lucru e fals”. Dar, aşa cum am mai pomenit, nu raţiunea, ci jargonul trebuie să-ţi fie aliat. E mult de sperat de la simplul cuvânt pasă. Presupun că individul a trecut deja printr-un şir întreg – niciunul nu face excepţie – şi că tratează cu dispreţ pasele de care a scăpat deja, nu pentru că le-ar fi analizat lucid, ci pur şi simplu pentru că au rămas în trecut.

(Sper că nu neglijezi să-i torni pe gât braşoave despre progres-şi-dezvoltare şi punctul-de-vedere-istoric şi să-i dai întruna de citit biografii moderne. În cărţile astea protagoniştii au mereu de depăşit tot felul de pase, nu-i aşa?)

Înţelegi care e ideea? în capul lui nu are ce căuta antiteza clară între adevărat şi fals. Expresiile acelea drăguţe care nu spun nimic – „A fost doar o pasă” sau „Am trecut şi eu prin asta” – sunt mult mai bune; şi nu uita cuvântul-cheie: „adolescent”.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, M-a încântat să aud de la Ciupelin ce prietenii convenabile a legat pacientul tău în ultimul timp şi cât de bine ai ştiut să te foloseşti de împrejurare. Înţeleg că domnul şi doamna care l-au căutat la birou sunt de vârstă mijlocie şi, mai ales, exact genul de oameni pe care vrem să-l frecventeze – bogaţi, deştepţi, intelectuali la modul superficial şi animaţi de un scepticism universal aplicabil. Mi se pare că sunt şi întru câtva pacifişti, nu din consideraţiuni morale, ci din obiceiul bine înrădăcinat de a trivializa orice are de-a face cu rasa umană, dar şi din capriciul de a cocheta cu un comunism pur literar şi monden. Mai bine nici că se putea. Iar tu ai profitat de minune de tot acest orgoliu social, sexual şi intelectual. Spune-mi mai

multe. S-a angajat el cu toată fiinţa? Nu mă refer la cuvinte. E de observat acel joc subtil de priviri, tonuri şi zâmbete prin care un muritor poate da de înţeles că face parte din aceeaşi partidă cu cei cărora le vorbeşte. O astfel de trădare ai tu de încurajat, pentru că individul nu e pe deplin conştient de ce face; iar când va ajunge să-şi dea seama, îi va fi deja greu, cu ajutorul tău, să mai dea înapoi.

Fără îndoială că îşi va da curând seama de discrepanţa dintre credinţa lui şi presupoziţiile pe care se bazează dialogul cu noii lui prieteni. Dar nu văd aici un impediment, asta dacă ai grijă să-l fereşti de conştientizarea lucidă a chestiunii; şi fii sigur că, punând la lucru ruşinea, mândria, modestia şi orgoliul, sarcina nu e grea. Atâta vreme cât nu-şi dă seama, se va afla într-o poziţie falsă. Atunci când va trebui să vorbească, va tăcea, şi-l va apuca râsul atunci când va trebui să fie sobru. Se va împăuna, mai întâi doar prin gesturi, dar curând şi prin cuvinte, cu tot felul de cinisme şi scepticisme care, de fapt, nu-i aparţin.

Dar dacă-l joci cum trebuie, vor deveni ale lui de drept. Nu e muritor care să nu încerce să se transforme în ceea ce îşi închipuie despre sine. E un lucru elementar. Întrebarea care se pune e cum să ne pregătim pentru contraatacul Duşmanului.

Prima mişcare e să amâni cât de mult posibil momentul când noua lui plăcere se va arăta drept o ispită. Dar pentru că de vreo două mii de ani încoace slujitorii Duşmanului nu încetează să condamne acea ispită de vârf care se numeşte „lume”, sarcina poate părea dificilă. Din fericire, însă, prea puţin s-a mai spus pe tema asta în ultimii ani. Scrierile creştine modeme vorbesc mult (chiar mult mai mult decât mi-ar fi mie pe plac) despre Mamona, dar uită aproape cu totul de vechile învăţături despre deşertăciunile lumeşti, alegerea prietenilor şi valoarea timpului. Toate acestea, pacientul tău le-ar eticheta, cred, drept „puritanism” – dă-mi voie să remarc în treacăt că sensul pe care l-am imprimat noi cuvântului este unul dintre succesele de mare răsunet ale ultimului veac. Pe seama lui reuşim an de an să vindecăm mii de oameni de moderaţie, castitate şi cumpătare a vieţii.

Cu toate acestea, mai devreme sau mai târziu va deschide ochii şi va vedea adevărata faţă a noilor lui prieteni, iar atunci îţi vei alege tactica în funcţie de inteligenţa pacientului. Dacă e suficient de nătărău, îl poţi face să deosebească bobul de

neghină doar atunci când prietenii nu sunt de faţă; în prezenţa lor, nu va crâcni. Dacă-ţi merge asta, îl poţi convinge să trăiască, şi cazuri sunt multe, două vieţi paralele, pe perioade lungi de timp; nu doar că va părea, ci chiar va fi alt om în fiecare dintre cercurile frecventate. În caz că nu ţine, există şi o metodă mai subtilă, iar spectacolul e mai amuzant. Se poate aranja ca omul să se declare de-a dreptul încântat de incongruenţa celor două feţe ale vieţii lui. Sentimentul de exploatat este orgoliul. Cu puţină instrucţie, va ajunge să-i facă plăcere să îngenuncheze duminica odată cu băcanul doar pentru că îşi va aminti că băcanul n-ar pricepe o iotă din subtilităţile de bon ton ale lumii în care s-a învârtit el cu o seară în urmă; şi invers, va gusta încă mai mult dezmăţul şi blasfemia conversaţiei de salon fiindcă îşi rezervă pentru sine acea lume mai „adâncă” şi mai „spirituală” de care ceilalţi nu au habar.

Înţelegi scenariul: prietenii mondeni îi vorbesc o limbă, băcanul altă limbă, iar el este omul complet, echilibrat şi complex care acoperă tot peisajul. Aşa încât, departe de a se ruşina vreun pic că-i înşală neîncetat şi pe unii şi pe alţii, îşi va găsi nenumărate motive să se felicite în secret. În fine, dacă nici aşa nu merge, îl vei convinge, ca o sfidare a conştiinţei, să continue să se vadă cu noile cunoştinţe pe motiv că, într-un mod nu prea clar, le face oamenilor ăstora „un bine” doar acceptând să le soarbă cocteilurile şi să se amuze la glumele lor, iar dacă ar hotărî să înceteze, s-ar face vinovat de „scrobeală”, „intoleranţă” şi (fireşte) „puritanism”.

Între timp, desigur, îţi vei lua precauţiile necesare şi te vei îngriji ca noul curs al lucrurilor să-l oblige să cheltuiască mai mult decât îşi permite, să-şi lase baltă munca şi să-şi neglijeze mama. Gelozia şi neliniştea ei, împreună cu eschiva sau bădărănia lui vor lucra cu succes la agravarea tensiunii domestice.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, E clar că lucrurile se petrec cum nu se poate mai bine. Mă bucură în mod special să aud că noii săi prieteni l-au prezentat deja întregului grup. Din informaţiile mele reiese că sunt cu toţii personaje de încredere: oameni de lume cu o neostoită poftă pentru deriziune, care, fără să fi comis vreun păcat spectaculos, se îndreaptă senini şi-n pas de promenadă spre casa Tatălui Nostru. Zici că ţin la mare preţ

partidele de râs. S-ar putea înţelege de aici că pentru tine râsul ne e în orice condiţii favorabil. Sper că nu crezi aşa ceva. Chestiunea merită o privire mai atentă.

Disting mai multe specii de râs uman, după cum urmează: există bucuria, distracţia, gluma propriu-zisă şi zeflemeaua. Pe prima ai s-o vezi reunind prieteni şi îndrăgostiţi în ajunul unei sărbători.

Adulţii obişnuiesc să se veselească la auzul a tot felul de cuvinte de duh, dar uşurinţa cu care cel mai mic caraghioslâc provoacă râsul în astfel de ocazii arată că nu aceasta e cauza adevărată. Care să fie motivul real, nu cunoaştem. E ceva ce se exprimă, de pildă, în acea detestabilă artă pe care oamenii o numesc muzică, şi e ceva care se întâmplă şi în Rai – o accelerare fără rost a ritmului experienţei celeste, care nouă ne rămâne totalmente opacă. Soiul ăsta de râs nu ne aranjează deloc şi trebuie descurajat cu orice preţ. Şi-apoi, fenomenul e în sine o ruşine şi o insultă directă la adresa realismului, demnităţii şi austerităţii Iadului.

Distracţia e îndeaproape înrudită cu bucuria – un soi de şpriţ emoţional agitat de instinctul ludic.

Nu ne foloseşte la nimic. Sigur, se întâmplă câteodată să ne ajute pentru a le distrage oamenilor atenţia de la ce ar trebui să simtă sau să facă, dacă ar fi după vrerea Duşmanului: dar, în sine, conduce de regulă la efecte dintre cele mai proaste; încurajează simpatia, curajul, mulţumirea şi multe alte rele.

Gluma propriu-zisă, care se bazează pe o neaşteptată percepţie a incongruenţei, are mult mai mult potenţial. Nu mă gândesc în primul rând la umorul indecent sau licenţios, care, deşi la îndemâna ispititorilor de mâna a doua, nu rezolvă mare lucru. Adevărul e că, în zona asta, oamenii se împart destul de clar în două categorii. Sunt unii pentru care „nu e pasiune mai serioasă ca dorinţa carnală”: în ochii lor, o istorie indecentă va înceta să secrete lascivitate exact în măsura în care devine amuzantă. Sunt alţii la care dorinţa şi hazul se aţâţă deodată şi din aceleaşi motive. Prima categorie glumeşte pe seama sexului pentru că sexul produce incongruenţe; a doua categorie cultivă incongruenţele pentru că astfel are ocazia să vorbească despre sex. Dacă omul tău face parte din primul grup, umorul licenţios nu-ţi va fi de nici un folos – n-am să uit niciodată câte ceasuri am irosit cu unul dintre primii mei pacienţi prin baruri şi fumoare

(ceasuri, pentru mine, de un insuportabil plictis), până să învăţ regula asta. Află cărui grup aparţine pacientul tău – şi ai grijă ca el să nu afle.

Adevăratul folos al glumelor şi umorului ne vine dintr-o cu totul altă parte, şi e mai ales de exploatat printre englezi, pentru care „simţul umorului" e o chestiune atât de serioasă încât orice nepricepere în acest sens este aproape singurul defect de care sunt în stare să se ruşineze. Pentru ei umorul este o binecuvântare a vieţii care uşurează totul şi (ascultă aici) scuză totul. Aşa că e de nepreţuit în dizolvarea ruşinii. Dacă cineva nu face decât să-i lase pe alţii să plătească pentru el, e „meschin"; dar dacă se bate cu pumnii în piept şi face haz pe seama fraierilor plătitori, nu mai e „meschin", ci un tip haios.

Simpla laşitate e ruşinoasă; laşitatea împănată cu exagerări umoristice şi gesturi groteşti poate trece drept hazoasă. Cruzimea e ruşinoasă – doar dacă autorul cruzimii nu-i dă aerul de glumă nevinovată. O mie de glume desfrânate sau chiar blasfematoare nu fac cât două cepe degerate pe lângă descoperirea faptului că omul poate face aproape orice-i trece prin cap fără să se teamă de oprobriul celorlalţi, ba chiar mizând pe admiraţia lor, numai să ştie cum să dea totul pe glumă. Şi pentru ca pacientul tău să nu bănuiască ispita în spatele acestor lucruri, nu ai decât să joci cartea manierei englezeşti de a lua umorul în serios. Nu-ţi va fi greu să faci în aşa fel ca în orice voce care ar sugera excesul de umor pacientul să audă tonuri „puritane" sau o deplorabilă „lipsă a umorului".

Dar zeflemeaua le bate pe toate. În primul rând, e foarte economică. Numai un om deştept poate face o glumă adevărată pe seama virtuţii sau a orice altceva; în schimb, orice nesărat poate fi instruit să vorbească ca şi cum virtutea ar fi de râs. Printre zeflemitori, e întotdeauna de la sine înţeles că totul e de luat în glumă. Dar nimeni nu face de fapt glume; doar că orice discuţie în jurul unui subiect serios îi va inventa o latură ridicolă, pe care cu toţii pretind că au sesizat-o de mult. Susţinut, obiceiul zeflemelei are capacitatea de a îmbrăca individul în cea mai eficace armură împotriva Duşmanului pe care mi-a fost dat s-o văd, şi aici chiar nu avem a ne teme de pericolele inerente celorlalte surse ale râsului. E la polul opus faţă de bucurie: în loc să ascută intelectul, îl usucă; şi nu stârneşte nici un fel de afecţiune între cei care-l practică.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Este evident că faci progrese notabile. De un singur lucru mă tem: ca nu cumva, încercând să-l grăbeşti pe pacientul tău, să-i dai ocazia să deschidă ochii asupra adevăratei lui poziţii. Pentru că tu şi cu mine, care ştim foarte bine în ce ape se scaldă, nu avem voie să uităm că el trebuie să vadă cu totul altceva.

Noi ştim că schimbarea de direcţie pe care i-am imprimat-o l-a scos deja de pe orbita din jurul Duşmanului: ce trebuie el să creadă e că toate schimbările care i-au afectat traseul sunt, fără îndoială, neînsemnate şi uşor recuperabile. Nu trebuie lăsat să priceapă că a alunecat deja, deşi pe nesimţite, din câmpul de gravitaţie solară, către hăurile de întuneric şi gheaţă ale marginilor spaţiului.

Iată de ce aproape că mă bucur să aud că încă merge la biserică şi se împărtăşeşte. Ştiu că pericolele pândesc; dar orice e mai bine decât să-şi dea seama de ruptura intervenită după primele luni de viaţă întru creştinătate. Atâta vreme cât păstrează la modul exterior obişnuinţele unui creştin, încă poate fi convins să considere că cele câteva noi prietenii şi distracţii pe care şi le-a permis nu-i modifică substanţial starea spirituală de care era aşa de mândru în urmă cu şase săptămâni. Gândind el astfel, nu va trebui să ne batem capul cu remuşcări explicite pentru un păcat bine definit şi în întregime recunoscut, ci doar cu această vagă, deşi neplăcută senzaţie că în ultimul timp nu prea s-a purtat cum ar fi trebuit.

Starea aceasta nelămurită de disconfort trebuie exploatată cu mare grijă. Dacă devine prea puternică, îl poate trezi la realitate şi ne încurcă toate iţele. Pe de altă parte, dacă i-o dezactivezi cu totul

— ceea ce, în treacăt fie spus, Duşmanul n-are să îngăduie, presupun – pierdem un atu de care ne-am putea folosi cu succes. Atâta vreme cât sentimentul cu pricina e alimentat atât cât să nu se coacă definitiv până la fructul pocăinţei, rămâne de nepreţuit prin potenţialul pe care-l are: pacientul se va codi cu atât mai mult să se gândească la Duşman. De prea mare entuziasm în privinţa asta nu dau dovadă oamenii nicicând; însă atunci când gândul la El aduce după sine confruntarea cu o întreagă nebuloasă de vină pe jumătate mărturisită, rezistenţa creşte înzecit. Ajung să urască orice le

aduce aminte de El, tot aşa cum problemele financiare îi fac să nu suporte vederea cărţii de credit. În această stare fiind, pacientul nu-şi va neglija îndatoririle religioase, dar le va îndeplini cu din ce în ce mai mare neplăcere. Înainte să le facă, le va da o atenţie la limita decenţei, şi le va uita de îndată apoi, odată terminate. Cu câteva săptămâni în urmă, trebuia să-l atragi în ispita falsului şi neatenţiei când se ruga: acum, însă, vei vedea cum îşi deschide larg braţele în întâmpinare, şi cum aproape că te roagă să-i încurci minţile şi să-i amorţeşti inima. Singur va căuta falsul în rugăciune, căci nimic nu-l va înspăimânta mai tare ca un contact efectiv cu Duşmanul.

Nu-şi va dori decât să lase totul baltă.

Pe măsură ce starea aceasta va deveni stabilă, te vei elibera treptat de ingrata sarcină de a oferi plăceri în chip de ispite. Disconfortul despre care vorbeam şi refuzul pacientului de a-i face faţă îl vor priva din ce în ce mai mult de adevărata fericire, iar obişnuinţa îi va toci gustul pentru vanităţi, exaltări şi zeflemeli, dar îi vor întări năravul (căci acesta este, din fericire, efectul obişnuinţei asupra oricărei plăceri)

— şi astfel vei vedea că cel mai slab impuls e de ajuns să-i distragă atenţia, căci mintea îi hălăduieşte oricum aiurea. Nici nu mai e nevoie să-l câştigi cu o carte bună care îl pasionează pentru a-l fura de la rugăciune, de la muncă sau odihnă; o pagină de reclame din ziarul de ieri e de-acum la fel de eficientă, îl poţi face să piardă timpul nu doar în conversaţii care îi fac plăcere, cu persoane pe care le apreciază, ci chiar în discuţii cu indivizi de care nu-i pasă câtuşi de puţin, despre lucruri care-l plictisesc de moarte. Îl poţi convinge să nu ridice un deget cât e ziua de lungă. Poţi să-l ţii treaz până târziu în noapte, şi nu în căutare de bairamuri, ci cu ochii pironiţi în tăciunii stinşi din vatră. Orice activitate sănătoasă care l-ar însufleţi în vreun fel poate fi inhibată fără să-i oferim ceva în schimb, aşa încât să ajungă să spună, aşa cum zicea unul dintre pacienţii mei când l-am primit aici jos, „Acum îmi dau seama că mi-am irosit viaţa fără să apuc să fac nici ce ar fi trebuit, nici ce mi-ar fi plăcut.” Creştinii spun că Duşmanul este acela „fără de care nimic nu are tărie”. Iar nimicul e foarte tare: îndeajuns de tare încât să dea pe apa sâmbetei anii cei mai buni din viaţa unui om, nu din pricina vreunor dulci păcate, ci doar de dragul acelor nevrednice pâlpâiri ale minţii, preocupată nici ea nu ştie

de ce şi pentru ce, al satisfacerii unor curiozităţi atât de sleite că omul e doar pe jumătate conştient că le are, al orelor de bătut darabana şi bâţâit picioarele şi fredonat melodii care nici nu-i plac, sau al încâlcitului labirint de reverii blege şi monotone care, însă, odată lansate de vreo asociere întâmplătoare, pot prinde în mreje creatura, prea slabă şi confuză ca să le reziste.

Vei spune că toate acestea sunt păcate minore; şi, nu mă îndoiesc că, precum toţi ispititorii tineri, eşti nerăbdător să poţi raporta răutăţi spectaculoase. Dar nu uita, te rog, că singurul lucru care contează este cât de mult reuşeşti să-l îndepărtezi pe individ de Duşman. Nu are nici o importanţă cât de mici sunt păcatele, cu condiţia ca efectul lor cumulat să determine virajul pacientului dinspre lumină către nimicnicie. Nu e mai bună crima decât sunt cărţile de joc, dacă sufletul se dă pe o şeptică. Cu adevărat, cel mai sigur drum spre Iad este cel treptat – panta uşoară, moale la călcat, fără curbe bruşte, fără kilometraj, fără indicatoare.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Îmi pare că ţi-ai tocit pana mult prea mult pentru a povesti o istorie cât se poate de simplă. În două cuvinte, ai lăsat să-ţi scape omul printre degete. Situaţia este foarte gravă şi nu văd de ce aş încerca să te apăr de consecinţele inabilităţii tale. O pocăinţă şi o reîncărcare atât de spectaculoasă cu ceea ce partea adversă numeşte „har” este o înfrângere de primă mărime. Vorbim aici de o a doua convertire – şi una probabil mai profundă decât prima.

Aşa cum ar fi trebuit să ştii deja, norul sufocant care te-a împiedicat să-l ataci pe pacient în timp ce se întorcea de la vechea moară e un fenomen binecunoscut. Este cea mai barbară armă a Duşmanului, care în genere se manifestă atunci când El îi este imediat prezent pacientului, în moduri neclasificate încă pe de-a-ntregul. Unii oameni sunt în permanenţă învăluiţi şi astfel definitiv inaccesibili nouă.

Şi acum câteva lucruri în legătură cu gafele dumitale. După cum singur recunoşti, mai întâi de toate ai permis pacientului să citească o carte care-i place, tocmai pentru că îi place, şi nu pentru a cita doct din ea în faţa noilor săi prieteni, în al doilea rând, i-ai dat voie să facă o plimbare până la vechea moară şi să servească acolo ceaiul – o plimbare prin natură care îi face mare plăcere, şi de care s-a putut bucura singur-singurel.

Cu alte cuvinte, i-ai îngăduit două plăceri cât se poate de reale. Mare netot mai eşti dacă nu-ţi dai seama ce pericole se ascund aici. Durerile şi plăcerile au însuşirea că sunt incontestabil reale; prin urmare, atât timp cât se află sub imperiul lor, omul are la îndemână un reper al realităţii. Dacă pentru a-ţi damna pacientul ai fi apelat la metoda romantică – făcând din el un fel de Harold Infantele sau un Werther care să-şi plângă de milă la nesfârşit pentru nefericiri imaginare – atunci ar fi trebuit neapărat să-l fereşti de orice durere reală; căci, fireşte, cinci minute de veritabile dureri de dinţi ar fi dezvelit amărăciunile romantice de poleială, le-ar fi revelat stupizenia, iar ţie ţi-ar fi demascat stratagema. Dar tu ai încercat să-l afuriseşti conducându-l pe calea lumii, adică oferindu-i vanitatea, agitaţia, ironia şi plictisul costisitor îmbrobodite în chip de plăceri. Cum a fost posibil să nu vezi că o plăcere reală era ultimul lucru din care ar fi trebuit să-l laşi să guste? Nu ţi-ai dat seama că are să distrugă pur şi simplu, prin contrast, toată butaforia pe care te-ai chinuit atât s-o preţuiască? Şi că soiul de plăcere pe care i-au oferit-o cartea şi plimbarea era cel mai periculos dintre toate?

Că are să-i cureţe sensibilitatea de crusta cu care i-o acopereai şi că are să-l facă să-şi vină în fire, să se vindece? Ca să-i pregăteşti despărţirea de Duşman, ai încercat să-l desparţi mai întâi de sine, şi făceai deja progrese. Acum, totul s-a dus de râpă.

Ştiu foarte bine că şi Duşmanul urmăreşte să-i despartă pe oameni de ei înşişi, doar că El altfel procedează. Nu uita că Lui chiar îi sunt pe plac târâtoarele astea, şi că, în mod absurd, pune mare preţ pe statura lor de indivizi. Atunci când, în ce-i priveşte pe oameni, vorbeşte de lepădarea de sine, El înţelege pur şi simplu ca ei să renunţe la stridenţele unei voinţe egocentrice. Dacă ei îi fac vrerea, El chiar le dă înapoi personalitatea întreagă şi se mândreşte (în mod sincer, mi-e teamă) că atunci când vor fi ai Lui pe deplin, se vor descoperi mai ei înşişi decât au fost vreodată. Aşa încât, dacă se bucură să-i vadă sacrificându-şi până şi cea mai simplă voie de dragul Lui, nu vrea în ruptul capului să-i ştie dezbăraţi de natura lor proprie din vreun alt motiv. Pe când noi exact asta urmărim. Cele mai profunde preferinţe şi impulsuri ale unei creaturi umane sunt materialul brut, arsenalul minim, cu care a dăruit-o Duşmanul. E întotdeauna un punct câştigat să o putem despărţi

de ele; chiar şi în chestiunile cele mai lipsite de importanţă, e oricum de dorit să înlocuim preferinţele reale ale unui om cu standarde ale lumii, ale convenţiei sau modei. Eu imul aş merge aici cât mai departe cu putinţă. Mi-aş face o regulă din a stârpi în pacientul meu orice înclinaţie personală bine formată care nu e propriu-zis un păcat, chiar dacă e vorba de fleacuri precum gustul pentru jocul de cricket, colecţionarea de timbre sau ciocolata cu lapte.

Astfel de lucruri, te asigur, nu au nimic de-a face cu virtutea; doar că emană o aură de inocenţă, smerenie şi uitare de sine în care nu prea am încredere. Simplul fapt că cineva se bucură cu adevărat şi dezinteresat de vreun lucru al lumii numai de dragul acelui lucru şi fără să-i pese vreun pic de ce zic alţii îl înarmează automat împotriva unora dintre cele mai subtile strategii de atac pe care le putem noi aplica. Ai face bine să cauţi mereu mijloace prin care pacientul să abandoneze persoanele, mâncărurile sau cărţile care îi plac cu adevărat în favoarea persoanelor „bine”, a mâncărurilor „potrivite”, a cărţilor „importante”. Am avut un caz unde s-a putut vedea cum mari eforturi de atragere în ispita ambiţiilor sociale au pălit în faţa gustului încă şi mai puternic al individului pentru ciorba de burtă cu oţet.

Rămâne să vedem ce putem face pentru a repara dezastrul. Esenţial este să-l împiedicăm să facă efectiv ceva. Atâta vreme cât nu converteşte gestul pocăinţei în acţiune, nu contează cât de mult se gândeşte la noutatea descoperirii. N-are decât să se bălăcească în ea ca purceaua în nămol. Ar fi chiar o idee, dacă are mână, să-l pui să scrie o carte; e deseori un mod excelent de a usca sămânţa pe care Duşmanul o plantează în sufletul muritorilor. Lasă-l să facă orice, numai să nu acţioneze. Oricât i s-ar umple de pioşenie imaginaţia şi sentimentele, nu avem a ne teme de nimic dacă ţinem pioşenia asta departe de sfera voinţei. Aşa cum unul dintre ai lor zicea odată, obiceiurile active se întăresc prin repetiţie, pe când cele pasive slăbesc. Să simtă cât mai des şi să nu facă nimic – aşa îi va trece cheful de acţiune pe vecie şi, într-un final, nici să simtă nu va mai fi în stare.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Ceea ce mă îngrijorează cel mai tare în ultimul tău raport e că pacientul a renunţat la genul de

hotărâri entuziaste care îi marcau primii paşi pe calea convertirii. S-a zis, văd, cu pletora de promisiuni, cum că va alege virtutea pe vecie; a murit până şi speranţa unei rente de „har” pe viaţă, şi tot ce mai are curaj să ceară e mărunţişul cotidian de tărie pentru înfruntarea ispitelor de fiecare zi! Stăm foarte prost.

Deocamdată văd o singură soluţie. Pacientul tău a devenit umil; i-ai atras atenţia asupra faptului?

Orice virtute îşi pierde din strălucire odată ce omul devine conştient că o are, iar smerenia mai abitir decât toate. Prinde-l într-un moment când chiar se simte sărman cu spiritul şi picură-i în gânduri mulţumirea de sine: „Mare-i Domnul! Că umil mai sunt!” Mândria – mândria pentru propria-i smerenie – va apărea aproape imediat. Dacă simte pericolul şi încearcă să-şi înăbuşe această nouă formă de mândrie, fă-l să fie mândru că o face – şi aşa mai departe, de câte ori te amuză. Dar nu întinde coarda prea mult, căci i-ai putea trezi simţul umorului şi al proporţiilor, caz în care n-ar face decât să râdă de tine şi să se ducă la culcare.

Există însă şi moduri mai profitabile de a-i fixa atenţia asupra virtuţii smereniei. Prin ea, ca şi prin celelalte virtuţi, Duşmanul nostru urmăreşte să abată omului atenţia dinspre sine către El şi către semeni.

Tot dezgustul şi ura de sine sunt concepute, până la urmă, exclusiv în acest scop; dacă scopul nu este atins, ele nu ne pot face nici un rău; ba ne convin chiar de minune dacă datorită lor individul rămâne preocupat de sine şi mai ales dacă, dispreţuindu-se, se va naşte în el tendinţa de a-i dispreţui pe ceilalţi, şi astfel va prinde gust pentru amărăciune, cinism şi cruzime.

Trebuie, aşadar, să ai grijă ca pacientului să-i rămână străină adevărata natură a smereniei. Nu uitare de sine să vadă în ea, ci un soi de opinie (mai precis, o opinie proastă) despre capacităţile şi caracterul lui. Înţeleg că ceva capacităţi tot are. Fixează-i în cap ideea că prin smerenie s-ar înţelege strădania de a crede că toate aceste capacităţi sunt mai puţin valoroase decât ar fi tentat să creadă. Nu încape îndoială că şi sunt mai puţin valoroase decât crede, dar nu despre asta este vorba. Important e ca, în evaluarea unei opinii, să aleagă orice criteriu în afară de adevăr, şi astfel să se poată strecura nesinceritatea

şi falsul în miezul a ceea ce altfel ameninţă să devină o virtute. Mii de oameni au fost convinşi, mulţumită acestei metode, să vadă modele de smerenie în femeia frumoasă care încearcă să creadă că e urâtă sau în bărbatul deştept care încearcă să se creadă un idiot. Şi fiindcă, de multe ori, ceea ce încearcă ei să creadă e o prostie cât casa, nici şanse să se convingă nu prea au, ceea ce pentru noi e o ocazie să le aţinem gândurile la nesfârşit în preajma propriului eu, în încercarea de a reuşi imposibilul. Pentru a anticipa strategia Duşmanului, trebuie să avem în vedere scopurile Lui. Duşmanul vrea să aducă omul în starea de spirit în care să poată proiecta cea mai frumoasă catedrală din lume, ştiind foarte bine că este cea mai frumoasă, şi mândrindu-se de reuşită, fără să-i pese câtuşi de puţin că el a fost proiectantul şi nu un altul. Vrerea Duşmanului e ca omul să fie atât de lipsit de orgoliu încât să se simtă la fel de sincer bucuros şi recunoscător pentru talentul lui ca şi pentru al semenului – ori pentru un răsărit de soare, un elefant ori o cascadă. El vrea ca, într-un final, fiecare om să fie în stare să laude gloria şi desăvârşirea oricărei creaturi (şi chiar a lui însuşi). Vrea să le distrugă animalica iubire de sine cât mai repede cu putinţă; mă tem însă că planul Lui pe termen lung e să le restituie o nouă formă de iubire de sine – iubirea şi recunoştinţa pentru toate creaturile (inclusiv ei înşişi); atunci când vor fi învăţat cu adevărat să-şi iubească semenii ca pe ei înşişi, li se va îngădui să se iubească pe ei înşişi ca pe semenii lor. E vorba aici, nu trebuie să uităm, despre cea mai respingătoare şi mai inexplicabilă trăsătură a Duşmanului nostru: El chiar le are la inimă pe bipedele astea fără păr ce i-au ieşit din mâini, cărora le dă întotdeauna înapoi cu dreapta ce le-a luat cu stânga.

Întregul Lui efort, aşadar, va fi să-i şteargă cu totul din minte omului preocuparea pentru propria-i valoare. Preferă de o mie de ori ca omul să se creadă un mare arhitect sau un mare poet şi-apoi să-şi scoată ideea asta din cap, decât să încerce în mod repetat şi cu mare chin să se considere un ratat. Aşa încât încercările tale de a-i insufla pacientului fie sentimentul orgoliului, fie pe cel al falsei modestii vor fi contracarate dinspre tabăra Duşmanului cu reamintirea faptului evident că, de regulă, omul nu are a se pronunţa asupra propriilor talente, de vreme ce poate foarte bine să continue să şi le îmbunătăţească

pe cât îi stă în putinţă, fără să-şi bată capul cu locul exact ce-i este rezervat în templul gloriei. Evidenţă pe care va trebui s-o înlături din conştiinţa pacientului cu orice preţ. Duşmanul va încerca pe deasupra să dea consistenţă în mintea pacientului unei doctrine pe care cu toţii o propovăduiesc, dar la care, emoţional, aderă cu mare greutate – doctrina care spune că nu s-au creat singuri, iar talentele le-au fost dăruite, aşa încât la fel de bine s-ar putea lăuda cu culoarea părului. Doar că, pururea şi prin orice mijloace, Duşmanul va încerca să le abată mintea de la asemenea chestiuni, pe când tu de ele va trebui să-i faci să se preocupe mai ales. El nici la păcate nu vrea să-i lase să se gândească prea tare: odată mărturisite, omul va ieşi curând din el însuşi, iar Duşmanul va încuviinţa mulţumit.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Am observat şi eu, fireşte, că războiul european – pe care cu naivitate oamenii îl numesc „marele război” – trece printr-o fază de acalmie şi nu mă surprinde faptul că îngrijorările pacientului s-au mai potolit şi ele, prin reflex. Întrebarea e dacă vrem să-l încurajăm pe linia asta sau dacă e cazul să-i nutrim în continuare temerile. Frica obsedantă şi încrederea oablă sunt, amândouă, stări de spirit profitabile.

Alegerea pe care o avem noi de făcut aici ridică un număr de chestiuni importante.

Oamenii trăiesc în timp, dar Duşmanul îi sorteşte eternităţii. Ceea ce înseamnă, cred, că dorinţa Lui e ca ei să se concentreze cu precădere asupra a două lucruri: eternitatea ca atare şi acel moment al timpului pe care ei îl numesc prezent. Asta pentru că prezentul este punctul anume în care timpul întâlneşte eternitatea. Experienţa umană a momentului prezent, şi numai ea, este analogă modului în care Duşmanul îmbrăţişează realitatea în întregul ei; ea singură le oferă libertate şi manifestare în act. Gândul Lui, aşadar, e să-i ţină permanent preocupaţi ori de eternitate (adică de El însuşi), ori de prezent – fie meditând la unirea eternă cu El sau la perpetua despărţire de El, fie ascultând de vocea prezentă a conştiinţei, purtându-şi crucea din momentul prezent, primind în prezent harul, înălţând laude pentru mulţumirea prezentă.

Sarcina noastră e să le luăm de sub ochi şi eternul şi prezentul. În acest scop, alegem uneori să împingem pe unul sau pe altul (cum ar fi o văduvă ori un savant) să trăiască în

trecut. Doar că aici resursele simt limitate, fiindcă un dram de cunoaştere adevărată a trecutului tot au, iar el fiind încheiat şi împlinit, se aseamănă cu eternitatea. E mult mai bine să-i îndemni să trăiască în viitor. Necesitatea biologică face ca toate pasiunile lor să ţintească deja în acea direcţie, aşa încât gândul la viitor le hrăneşte speranţa şi frica. De asemenea, viitorul le este necunoscut şi, prin urmare, determinându-i să gândească spre înainte, îi facem să-şi umple mintea cu iluzii. Într-un cuvânt, dintre toate lucrurile, viitorul este cel mai puţin asemenea eternităţii. Este cea mai integral temporală parte a timpului – pentru că trecutul a îngheţat şi nu mai curge, iar prezentul e străluminat tot de raze eterne. De aici încurajările şi sprijinul nostru pentru şcoli de gândire precum evoluţionismul, umanismul ştiinţific sau comunismul, care orientează afectele umane către viitor şi le îmbibă astfel cu esenţă de temporalitate. Prin urmare, aproape toate viciile oamenilor îşi trag seva din viitor. Recunoştinţa priveşte înspre trecut, iar iubirea către prezent; frica, avariţia, dorinţa carnală şi ambiţia privesc înainte. Să nu crezi că dorinţa carnală face excepţie. În momentul în care plăcerea se produce, păcatul (singurul care ne interesează) s-a consumat deja. Plăcerea este doar acea parte a procesului pe care noi, unii, o regretăm şi pe care am elimina-o dacă prin asta nu am pierde cu totul şi păcatul; ea este, de altfel, contribuţia Duşmanului şi deci o experienţă a prezentului. Păcatul, care este contribuţia noastră, se naşte în aşteptarea a ce va să vină.

Cu siguranţă că şi Duşmanul vrea ca oamenii să se gândească la viitor – însă doar atât cât e nevoie pentru a planifica acum actele de dreptate sau de binefacere care le sunt, probabil, datoria de a doua zi. Datoria de a planifica lucrarea zilei de mâine este o datorie a zilei de azi Deşi materialul de bază e împrumutat din viitor, datoria, ca toate datoriile, există în prezent. Dar prea despicăm firul în patru. Ce nu vrea El e ca oamenii să mizeze sufleteşte pe viitor, să tindă către el şi să i se dăruie. Iar noi exact asta vrem.

Ideal, pentru El, este omul care, după ce a muncit o zi întreagă pentru binele posterităţii (dacă asta îi e vocaţia), îşi înlătură din minte orice gând legat de faptele lui, încredinţează totul cerului şi se întoarce pe dată la răbdarea sau recunoştinţa cuvenite momentului de faţă. Dimpotrivă, exemplar pentru noi

este individul hărţuit de viitor – bântuit de viziuni ale unui rai sau iad iminente pe pământ – gata oricând să încalce în prezent poruncile Duşmanului dacă, astfel făcând, îi dăm a-nţelege că mai uşor va păşi în primul sau se va feri de al doilea; un individ care depinde în credinţa lui de reuşita sau eşecul unor proiecte al căror final îi va rămâne pe veci necunoscut. Visul nostru e o naţie întreagă care să gonească neîncetat după capătul curcubeului, niciodată onestă, bună sau fericită acum, ci grămădind tot darul real căpătat în prezent la fundaţia pentru altarul viitorului.

Cum contraargumente specifice nu există, rezultă că, în general, e mai bine pentru pacient să se umple de temeri sau speranţe (nu prea contează care anume) legate de chestiunea războiului, decât să trăiască în prezent. Dar sintagma „a trăi în prezent” e ambiguă. Ea poate numi un proces care e de fapt la fel de tributar viitorului precum teama însăşi. E posibil ca omul să nu aibă grija viitorului nu pentru că îl preocupă prezentul, ci pentru că şi-a băgat în cap că viitorul e roz. Atâta vreme cât de-aici i se trage calmul, nu ne doare capul, pentru că nu face decât să adune motive de dezamăgire, şi astfel de nelinişte, pentru momentul în care îşi va vedea speranţele spulberate. Dacă, pe de altă parte, e conştient că s-ar putea ca viitorul să-i rezerve orori şi de aceea se roagă să fie întărit în virtuţi pentru a-i face faţă, şi astfel se apleacă asupra prezentului pentru că acolo şi numai acolo sălăşluiesc toată îndatorirea, tot harul, toată cunoaşterea şi toate mulţumirile, atunci nu-i a bună deloc: atacul trebuie lansat imediat. E o situaţie în care, iarăşi, arma filologică face îndeobşte treabă bună: încearcă să vezi ce impact are asupra lui noţiunea de „suficienţă”. Dar, fireşte, e mult mai probabil că „trăieşte în prezent” nu pentru motivele înşirate mai sus, ci pur şi simplu pentru că stă bine cu sănătatea şi nu-i displace munca pe care o face. În cazul ăsta, fenomenul e pur natural. Dar, chiar şi aşa, în locul tău i-aş strica niţeluş apele. De fenomene naturale trebuie în general să ne ferim. Şi-apoi, de ce să apuce creatura să fie fericită?

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, În ultima ta scrisoare menţionai în treacăt că, de când s-a convertit, pacientul frecventează o anumită biserică, una singură, de care nu se simte pe de-a-ntregul mulţumit. Pot să întreb la ce-ţi stă mintea? De ce nu mi-

au fost aduse la cunoştinţă cauzele legăturii sale cu biserica parohială? Nu pricepi că, doar dacă nu cumva e vorba de un act de indiferenţă, fidelitatea lui nu e bună deloc? Ştii şi tu foarte bine, sper, că, dacă un om nu poate fi vindecat de mersul la biserică, cel mai bine e să-l facem să bată tot cartierul în căutarea bisericii care „i se potriveşte”, până când ne alegem cu un bun degustător ori cunoscător de biserici.

Motivele sunt evidente. Una la mână, organizaţia parohială nu trebuie pierdută din ochi nici un moment, de vreme ce, fiind o unitate de loc şi nu de preferinţe, aduce laolaltă oameni de diferite clase şi mentalităţi într-un soi de uniune care-i e pe plac Duşmanului. Pe de altă parte, însă, principiul congregaţional face din fiecare biserică un fel de club şi, în cele din urmă, dacă totul merge bine, o coterie sau facţiune. Doi la mână, tot căutând biserica „potrivită”, omul nostru va deveni un critic în loc să rămână un învăţăcel, cum şi l-ar dori Duşmanul. Ce aşteaptă El de la orice laic din biserică este o atitudine care se poate, într-adevăr, numi critică în măsura în care respinge orice e fals sau pernicios, dar care rămâne radical necritică în ce priveşte formularea unor criterii estimative – un laic care nu-şi pierde vremea gândindu-se la ce anume respinge, ci se dedă, deschis, umil şi necercetător, hranei oferite. (Vezi bine cât de josnic, cât de nespiritual, cât de iremediabil vulgar este El!) Efectul acestei atitudini, mai ales în timpul predicilor, este să creeze acea stare (suprem ostilă planurilor noastre) în care sufletul omenesc devine acut sensibil la orice platitudine. Aproape că nu există predică sau carte de care să nu ajungem să ne temem dacă omul le primeşte în această stare. Aşa că, rogu-te, nu mai pierde vremea şi trimite-ţi negreşit nătărăul să facă turul bisericilor din cartier. Căci, după cum se vede din rapoarte, până acum mare brânză n-ai făcut.

Pentru cele două biserici din apropierea lui, am cercetat cataloagele. Potenţial au şi una şi alta. În prima dintre ele, preotul e un tip care se chinuie de atâta vreme să îndoaie credinţa cu apă chioară ca s-o dea pe gât unei congregaţii, zice el, necredincioase şi cam grele de cap, încât acum a ajuns să-şi uimească el enoriaşii cu propria-i necredinţă, şi nu invers. Multe suflete s-au clătinat în religia lor datorită individului.

Admirabil e şi felul în care oficiază slujba. Grijuliu să-şi scutească turma de orice „dificultăţi”, s-a dezis şi de colecţia de

predici şi de culegerea oficială de psalmi, iar acum, fără să-şi mai dea seama, meliţează la nesfârşit cei cincisprezece psalmi şi cele douăzeci de învăţături plăcute inimii lui. Afară de adevărurile pe care el şi ale lui oiţe le ştiu deja pe dinafară, nimic altceva nu le poate ajunge vreodată sub ochi prin mijlocirea Scripturii: e limpede că aici nu ne paşte nici un pericol. Dar poate pacientul tău nu e îndeajuns de nerod pentru biserica asta – sau nu încă?

La cealaltă biserică îl avem pe Fratele Spike. Oamenii se întreabă adesea cum face el să jongleze cu tot soiul de opiniuni – de ce azi e aproape comunist, iar mâine o dă pe un fel de fascism teocratic – azi un scolastic, mâine denunţător al raţiunii umane – azi afundat în politică, mâine în stare să declare că toate ale lumii se află în mod egal „sub judecată”. Pentru noi, desigur, elementul de legătură nu e un mister, şi el se numeşte ură. Omul nu se poate abţine să nu predice lucruri care să nu fie în mod voit şocante, întristătoare, de neînţeles sau umilitoare pentru părinţii lui şi generaţia lor. O predică pe care oamenii ăştia ar putea-o încuviinţa ar fi pentru el la fel de insipidă ca un poem ce nu le-ar pune dificultăţi de lectură. Individul promite şi prin grăuntele de nesinceritate care s-a aciuat în el; îl învăţăm să spună „Aceasta este învăţătura Bisericii” atunci când ce vrea să zică de fapt e „Sunt aproape sigur că am citit asta de curând în Maritain sau altcineva de genul ăsta”. Trebuie să te avertizez, însă, că are un defect fatal: crede cu adevărat. Iar asta e încă de ajuns ca să strice totul.

Cele două biserici au totuşi în comun un punct favorabil: sunt amândouă biserici partizane. Mi se pare că asta te-am mai învăţat: dacă pacientul nu poate fi ţinut departe de Biserică, măcar să se ataşeze cu putere de vreo partidă dinăuntrul ei. Nu mă refer la chestiuni de natură pur doctrinală; în privinţa asta, cu cât e mai călduţ în opinii, cu atât mai bine. Şi nu în doctrine ne punem noi speranţa pentru a isca răutăţi respectabile. Toată distracţia stă în a produce ură între cei care zic „împărtăşanie” şi cei care zic „sfânta cuminecătură”, fără ca vreuna dintre partide să poată arăta diferenţa dintre, să zicem, doctrina lui Hooker şi cea a lui Thoma din Aquino şi s-o susţină coerent mai mult de cinci minute. În schimb, toate acele obiecte complet nesemnificative, precum lumânările, patrafirele şi mai ştiu eu ce, sunt un excelent teren de lucru pentru noi. Am reuşit să

ştergem aproape în întregime din minţile oamenilor ceea ce spurcatul ăla de Pavel îi învăţa odinioară despre hrană şi alte fleacuri – anume că omul îngăduitor trebuie să cedeze mereu în faţa rigoristului. Ai crede că n-aveau cum să nu vadă folosul pildei. Te-ai aştepta să-l găseşti pe omul Bisericii Joase îngenunchind şi făcându-şi cruci pentru ca neîntărita conştiinţă a fratelui lui, adept al Bisericii înalte, să nu se-nveţe la sfidare, iar pe cel din partea „înaltă” abţinându-se de la astfel de gesturi pentru a-l feri pe fratele lui din comunitatea „joasă” de păcatul idolatriei. Şi aşa s-ar fi întâmplat dacă nu ne-am fi ocupat noi îndeaproape de problemă. Fără eforturile noastre varietatea practicilor din sânul Bisericii Angliei ar fi putut deveni ogor mănos de caritate şi smerenie.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Dispreţul cu care, în ultima ta scrisoare, respingi ideea că lăcomia poate pierde un suflet omenesc nu face decât să-mi arate cât de ignorant eşti. Una dintre marile noastre reuşite din ultimul secol a fost să extirpăm din conştiinţa oamenilor interesul pentru acest subiect, care de-abia dacă mai e amintit în predici şi doar arareori mai tulbură vreo conştiinţă, de-a lungul şi de-a latul întregii Europe. Lucrul a fost posibil în primul rând pentru că am mizat serios pe lăcomia moftului, şi nu pe lăcomia excesului. Mama pacientului tău, aşa cum am aflat din dosarul înaintat şi cum ai fi putut afla şi tu de la Ghiborţ, este un bun exemplu în acest sens. Femeia ar fi uluită – şi sper că într-o zi chiar va fi – să afle că întreaga ei viaţă e înrobită acestui soi de satisfacere a simţurilor, pe care nu-l sesizează doar pentru că e vorba de cantităţi mici. Dar ce contează cantităţile, atâta vreme cât ne putem folosi de stomacul şi papilele unui om pentru a-i trezi cheful de ceartă, nerăbdarea, lipsa de îngăduinţă şi grija exagerată faţă de sine? Ghiborţ a lucrat foarte bine cu bătrâna doamnă. Cucoana a ajuns spaima chelneriţelor şi a servitoarelor. Cu un suspin şi-un zâmbet fals, refuză invariabil orice i se pune în faţă: „Dar vă rog, vă rog frumos… nu vreau decât o ceaşcă de ceai slab, dar nu foarte slab, şi o bucăţică, cea mai mică, de pâine bine prăjită.” înţelegi? Pentru că ce vrea ea nu e mult şi oricum mai puţin costisitor decât ce i se oferă, nu va numi niciodată lăcomie încăpăţânarea ei de a primi exact ce vrea, oricât de mare bătaie de cap ar produce altora. Dimpotrivă, în vreme ce ţine neapărat

să i se facă pe plac, are impresia că depune eforturi pe calea moderaţiei. Într-un restaurant aglomerat, de pildă, îi va scăpa un mic ţipăt la vederea farfuriei pe care chelneriţa extenuată i-o aşază în faţă şi va spune: „Vai, dar asta-i mult, mult prea mult! Ia-o de-aici şi adu-mi farfuria pe sfert.” în caz că cealaltă ripostează, va spune că o face doar pentru a evita risipa; în realitate, o face pentru că a ajuns într-atât sclava mofturilor că nu mai poate suporta să vadă în faţa ochilor mai multă mâncare decât se întâmplă să-şi dorească în acel moment.

Adevărata valoare a tenacităţii cu care Ghiborţ a lucrat în tăcere atâţia ani de zile asupra bătrânei doamne se vede mai ales din felul cum stomacul a ajuns să-i domine întreaga viaţă. Femeia se află acum în ceea ce se poate numi starea de spirit a lui „nu-vreau-decât”. Nu vrea decât o ceaşcă de ceai preparat cum trebuie, un ou fiert cum trebuie, sau o felie de pâine prăjită cum trebuie. Doar că nu găseşte niciodată vreun servitor sau prieten care să facă aceste lucruri atât de simple cum trebuie – pentru că sub acest „cum trebuie” al ei se ascunde o devorantă nostalgie pentru măsura exactă, aproape imposibil de regăsit, a acelor plăceri palatale pe care îşi închipuie că le-a gustat în trecut; un trecut în care ea regretă „zilele când se mai găseau servitori decenţi”, dar care pentru noi echivalează cu zilele în care simţurile îi erau mai uşor de satisfăcut, iar plăcerile mesei nu erau vitale, asta pentru că nu erau singurele. În starea actuală, dezamăgirile zilnice produc o permanentă proastă dispoziţie: bucătarii îşi dau demisia, iar prieteniile se răcesc. Dacă se întâmplă ca Duşmanul să-i trezească în minte vaga bănuială că ar putea fi mult prea preocupată de mâncare, Ghiborţ parează imediat sugerându-i că de fapt nu-i pasă prea mult ce mănâncă ea, dar că „ţine să-i facă pe plac băiatului”. În fapt, desigur, lăcomia ei îi face viaţa un chin de multă vreme.

Fireşte, pacientul tău e fiul mamei lui. Aşa că, în vreme ce îţi concentrezi forţele, şi bine faci, în alte direcţii, n-ar fi rău să umbli un pic, fără mare tam-tam, şi la rotiţa lăcomiei. Mascul fiind el, nu prea cred să-şi pună pe ochi pălăria lui „nu-vreau-decât”. Masculii cad cel mai bine în plasa lăcomiei cu ajutor din partea orgoliului. Trebuie să-şi ia aerul de fini cunoscători, să se fandosească savant că au găsit singurul restaurant din oraş unde muşchiul de vită se prepară „cum trebuie”. Iar orgoliul dă repede în obişnuinţă.

Dar, oricum ai proceda, important e să-l aduci în stare să-şi „iasă din sărite" ori de câte ori se vede obligat să-şi refuze vreun capriciu – fie el şampanie sau ceai, sole colbert sau ţigarete, nu contează – pentru că atunci s-a terminat cu orice urmă de bunăvoinţă, spirit de dreptate sau echitate.

Simplul exces culinar e mult mai puţin valoros decât moftul. Ne e, acesta, mai ales util ca un fel de pregătire a muniţiei pentru atacurile asupra castităţii. Şi aici, ca şi în alte privinţe, ţine-ţi omul pe linia falsei spiritualităţi. Nu-i da în vreun fel ocazia să observe aspectul fiziologic al problemei. Lasă-l să se întrebe ce gest de mândrie sau lipsă de credinţă l-a împins în braţele tale, când simpla cercetare a ce anume a mâncat sau băut în ultimele douăzeci şi patru de ore i-ar arăta de unde vine stocul de muniţie şi, printr-un mic efort de abstinenţă, i-ar da posibilitatea să-ţi bruieze căile de comunicaţie. Dacă totuşi se gândeşte la aspectele fiziologice ale castităţii, serveşte-i minciuna cu moţ pe care o înghit toţi englezii, aceea că exerciţiul fizic excesiv şi oboseala aferentă sunt în mod special favorabile virtuţii cu pricina. Cum au reuşit să creadă aşa ceva, când destrăbălarea marinarilor şi a soldaţilor e notorie, e într-adevăr lucru de mirare. Dar am avut noi grijă să răspândim legenda, cu ajutorul învăţătorilor – oameni cu adevărat interesaţi de castitate doar ca scuză pentru sporturi şi astfel gata să recomande sporturile drept sprijin pentru castitate. Dar chestiunea e prea complexă ca s-o discutăm aici în două rânduri.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Chiar şi sub direcţiunea lui Balelungi, nu se poate să nu fi învăţat în şcoală tehnica obişnuită a ispitirii sexuale, şi fiindcă pentru noi, spiritele, întreaga chestiune e total lipsită de interes (deşi necesară ca parte a instruirii), o voi lăsa deoparte. În ce priveşte, însă, corolarele cu bătaie mai largă, mă gândesc că ai multe de învăţat.

Cerinţa Duşmanului ia, pentru oameni, forma unei dileme: ori abstinenţă totală, ori monogamie necondiţionată. Încă de pe timpul primei mari victorii a Tatălui Nostru, am reuşit să facem din prima posibilitate o alegere extrem de dificilă pentru ei. Iar de câteva secole încoace, portiţa de scăpare a celei de-a doua opţiuni a devenit, mulţumită nouă, din ce în ce mai îngustă. Ne-am ajutat aici cu producţiile poeţilor şi romancierilor care i-au

convins pe oameni că acea experienţă curioasă şi în genere de scurtă durată pe care ei o numesc „dragoste” este singura raţiune respectabilă a căsătoriei; că acest avânt iniţial poate şi trebuie să se perpetueze de-a lungul mariajului; şi că acel mariaj care pierde emoţia pe drum devine nul şi neavenit. Ideea aceasta este versiunea parodică pe care am dat-o noi unei idei de-a Duşmanului.

Întreaga filosofie a Iadului porneşte de la recunoaşterea axiomei care spune că un lucru este acel lucru şi nu un altul şi, mai ales, că un individ este acel individ şi nu altul. Binele meu este al meu şi binele tău e al tău. Ce câştigă unul altul pierde. Până şi un obiect este ceea ce este prin excluderea oricărui alt obiect din spaţiul pe care îl ocupă; dacă se extinde, o face dând la o parte alte obiecte sau absorbindu-le.

Un sine se comportă la fel. La animale, absorbţia ia forma devorării; pentru noi, ea echivalează cu transferul voinţei şi libertăţii dintr-un sine slab într-unul mai puternic. „A fi” înseamnă „a fi în competiţie”.

Filosofia Duşmanului, pe de altă parte, nu e nimic altceva decât o încercare neobosită de a ocoli acest adevăr foarte evident. El caută contradicţia. După El, lucrurile trebuie să fie multe, şi totuşi, cumva, în acelaşi timp unu. Binele unuia trebuie să fie şi binele altuia. Această imposibilitate se cheamă în limbajul Lui iubire, iar formula se aplică universal şi monoton la tot ce face El şi chiar la tot ce este El – sau ce pretinde El că este. Aşa că nu se mulţumeşte, nici măcar El însuşi, să fie o simplă unitate aritmetică; susţine că e în acelaşi timp trei şi unul, pentru ca absurdităţile despre Iubire să-şi găsească fundament în propria Lui natură. La celălalt capăt al lanţului, introduce în materie obscena invenţie care se numeşte organism, în care părţile nu mai ascultă de înclinaţia lor naturală spre competiţie, ci sunt făcute să coopereze.

Motivul real pentru care s-a oprit la sex ca metodă de reproducere printre oameni reiese cu claritate din întrebuinţarea pe care i-a dat-o. Din punctul nostru de vedere, sexul ar fi putut fi cu totul inocent. Ar fi putut fi doar o modalitate în plus prin care un sine mai puternic se înfruptă dintr-unul mai slab – aşa cum şi este, într-adevăr, printre păianjeni, la care ceremonialul nupţial se încheie prin devorarea mirelui de către mireasă. Dar la oameni, Duşmanului i-a plăcut să pună împreună afecţiunea

dintre părţi şi dorinţa sexuală. A mai făcut şi ca progenitura să depindă de părinţi, iar părinţilor le-a dat impulsul de a-şi susţine odraslele – şi astfel a creat familia, care e un fel de organism, doar că mai rău de-atât; asta pentru că membrii simt aici mai distincţi, şi totuşi uniţi într-un mod mai conştient şi mai responsabil. E, până la urmă, pur şi simplu vorba de încă un mecanism de captare a iubirii.

Şi acum vine distracţia. Duşmanul a spus despre cuplul căsătorit că este ca „un singur trup”. N-a spus nici „cuplu fericit.

În căsătorie”, nici „cuplu de indivizi care s-au căsătorit pentru că se iubesc”, dar oamenii pot fl convinşi să ignore detaliul, îi putem chiar face să uite că omul căruia îi zic ei Pavel nu s-a referit strict la cuplurile căsătorite. Simpla împreunare duce, după el, la „un singur trup”. Nu e greu să-i faci pe oameni să accepte drept odă înălţată „dragostei” ceea ce în fapt descria la modul prozaic adevărata semnificaţie a actului sexual. Adevărul este că ori de câte ori un bărbat se culcă cu o femeie, de vor sau nu, se leagă între ei o punte transcendentă de care trebuie fie să se bucure etern, fie să le fie etern povară. Pornind de la propoziţia adevărată că această punte transcendentă a fost concepută pentru a crea (şi dacă cei doi i se supun cuminte, ea chiar va crea) afecţiunea şi familia, oamenii pot fi convinşi să infereze credinţa falsă că amestecul de afecţiune, frică şi dorinţă pe care îl numesc ei „dragoste” este singurul lucru care poate face căsătoria şi fericită şi sfântă. Eroarea e uşor de produs, de vreme ce „dragostea” precede adeseori, în Europa occidentală, căsătorii încheiate în ascultare faţă de scopurile Duşmanului, adică de dragul fidelităţii, al fertilităţii şi bunăvoinţei; aşa cum fervoarea religioasă însoţeşte deseori, deşi nu mereu, convertirea. Cu alte cuvinte, oamenii trebuie încurajaţi să considere ca bază a căsătoriei o versiune retorică şi deformată a ceva ce Duşmanul promite cu adevărat ca rezultat al ei. Rezultă două avantaje, în primul rând, oamenii nededaţi continenţei pot fi împiedicaţi să găsească în mariaj o soluţie pe motiv că nu se simt destul de „îndrăgostiţi”. Şi, mulţumită nouă, ideea că se pot căsători şi din alte motive le pare josnică şi suspectă de cinism. Da, da, chiar aşa gândesc ei. Au ajuns să privească intenţia de a fi loial unui partener în scopul întrajutorării, al păstrării castităţii şi transmiterii vieţii ca mult mai puţin importantă decât un simplu val de pasiune. (în ce-l priveşte pe

omul tău, nu neglija să-i faci efectiv odioasă orice agenţie matrimonială.) în al doilea rând, simpla excitare sexuală, atâta vreme cât ţinteşte către matrimoniu, va fi luată drept „dragoste”, iar „dragostea” va putea, în ochii lor, să absolve persoana de toată vina şi de toate consecinţele atunci când va descoperi în celălalt barbarie, prostie sau gust pentru destrăbălare. Dar mai multe despre toate acestea în viitoarea mea epistolă.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, M-am gândit foarte serios la întrebarea ta din ultima scrisoare. Dacă, aşa cum am arătat foarte clar, toate sufletele se află, prin natura lor, în competiţie, şi prin urmare ideea Duşmanului despre iubire este o contradicţie în termeni, se mai poate atunci afirma, cum am făcut-o în repetate rânduri, că El chiar le iubeşte pe stârpituri şi cu adevărat le doreşte libertatea şi existenţa neînghiţită de moarte? Sper, dragule, că nu ţi-a trecut prin cap să arăţi scrisorile mele şi altora. Nu că asta ar fî o tragedie, fireşte. Oricine şi-ar da seama că ceea ce poate părea gând eretic e doar rodul accidentului. Apropo, sper că ţi-a fost clar, de asemenea, că cele câteva referinţe aparent neelegante la persoana lui Balelungi au fost făcute numai şi numai din spirit de glumă. În realitate, am pentru el cea mai înaltă consideraţie. Şi, evident, atunci când spuneam că nu văd de ce te-aş proteja eu de autorităţi, nu făceam decât să te tachinez. Fireşte că poţi conta oricând pe mine. Dar, te rog, păstrează totul sub tăcere.

Adevărul e că m-a luat pur şi simplu valul atunci când am spus că Duşmanul îi iubeşte pe oameni.

Aceasta este, desigur, o imposibilitate. El este o fiinţă unică, iar ei sunt separaţi de El. Binele lor nu poate fi şi al Lui. Toată vorbăria Lui pe tema iubirii este cu siguranţă un paravan pentru altceva – nu se poate să nu aibă un motiv real pentru care i-a creat şi le tot poartă de grijă. Iar dacă am ajuns să vorbim ca şi cum într-adevăr ar nutri o astfel de iubire imposibilă, asta e pentru că ne e peste poate să înţelegem care este motivul real. Ce are de gând şi la ce-i folosesc ei? Asta-i întrebarea cea mare. Nu cred să-ţi facă vreun rău dacă-ţi spun că tocmai problema asta a fost una dintre principalele cauze pentru care Tatăl Nostru s-a răcit cu Duşmanul. Atunci când pentru prima dată a venit vorba să fie creat omul şi când, deja

la vremea respectivă, Duşmanul mărturisea că întrezăreşte istoria cu crucea, Tatăl Nostru a cerut imediat o întrevedere şi, fireşte, a pretins o explicaţie. Numai că în loc de lămuriri, a primit gargara cu iubirea dezinteresată pe care Duşmanul o tot vântură de atunci încoace. Evident că aşa ceva Tatăl Nostru nu a putut accepta. L-a implorat pe Duşman să dea cărţile pe faţă şi s-a arătat cât se poate de dispus să asculte. A recunoscut că îl rodea nespus să afle secretul; Duşmanul a replicat: „Sper din toată inima să te roadă.” Bănuiesc că aici s-a rupt coarda: dezgustat de asemenea gratuită lipsă de încredere, Tatăl Nostru a hotărât să pună între el şi Prezenţă o distanţă infinită, iar mişcarea a fost atât de bruscă încât s-a putut vehicula, la ordinele Duşmanului, istoria ridicolă cum că a fost alungat şi îmbrâncit afară din Rai. De atunci încoace, am început să înţelegem de ce umblă tiranul cu asemenea ascunzişuri. Tronul Lui depinde de secret. Membri ai partidei Lui au recunoscut deseori că dacă ar fi vreodată să ajungem să aflăm ce înţelege El prin iubire, războiul s-ar sfârşi şi nouă ni s-ar deschide iar porţile Raiului. Şi asta e lupta noastră cea mare. Ştim foarte bine că nu are cum să iubească: nimeni nu o poate face: nu are nici un sens. Numai de-am putea să aflăm ce are cu adevărat de gând! S-au încercat ipoteze peste ipoteze, şi tot n-am aflat nimic. Dar nu trebuie să ne pierdem speranţa: teorii din ce în ce mai complicate, baze de date din ce în ce mai complete, recompense din ce în ce mai substanţiale pentru cercetătorii care fac progrese, pedepse din ce în ce mai teribile pentru cei care stagnează – nu se poate ca toate acestea, aplicate cu sârg şi înteţite până ce vremurile se vor sfârşi, să nu dea vreun rezultat.

Eşti nemulţumit că din ultima mea scrisoare nu se înţelege prea clar dacă eu unul consider că starea de îndrăgostire este de dorit sau nu în cazul unei fiinţe umane. Zău aşa, Amărel, ăsta e genul de întrebare care de la ei trebuie să vină! Lasă-i pe ei să discute dacă „dragostea”, sau patriotismul, sau celibatul, sau lumânările pe altar, sau abstinenţa de la alcool, sau educaţia sunt „bune” sau „rele”. Nu pricepi că nu există răspuns? Nu contează nimic altceva decât tendinţa unei stări de spirit date, în situaţii date, de a înclina balanţa unui pacient anume, într-un moment anume, mai curând spre talerul Duşmanului sau spre al nostru. Aşa că e foarte bine-venit să-l faci pe pacient să decidă

că „dragostea” e fie bună, fie rea. Dacă e un tip arogant pe care trupul îl îngreţoşează din simplă pudibonderie, pe care el o ia drept puritate – şi căruia îi place să desfiinţeze ceea ce majoritatea celorlalţi aprobă – fă-l neapărat să voteze împotriva dragostei. Îmbibă-l până la refuz cu pretenţii de ascetism şi apoi, după ce-i vei fi separat sexualitatea de tot ce ar mai putea s-o umanizeze, împresoară-l cu ea în forme mult mai brutale şi mai cinice. Dacă, dimpotrivă, e genul fraierului sentimental, hrăneşte-l cu poeţi minori şi romane de mâna a şaptea până ce-l faci să creadă, fără să ştie prea bine de ce, că „dragostea” nici nu are stavile şi nici nu mai are nevoie de altceva pentru a-l înnobila pe om. Credinţa asta nu e de prea mare folos, îţi spun de-acum, pentru infidelităţi de ocazie; e însă reţeta ideală pentru adultere prelungite, „nobile”, romantice şi tragice ce sfârşesc, dacă totul merge bine, cu crime şi sinucideri. Dacă nu, tot e bună la ceva dacă-i pune pacientului pirostriile pe cap. Pentru că mariajul, deşi e invenţia Duşmanului, ne poate fi şi nouă de folos.

Trebuie să fie câteva domnişoare în cercul pacientului care să reuşească să pună beţe-n roata vieţii lui de creştin, numai să-l poţi convinge să se însoare cu una dintre ele. Ţine-mă, te rog, la curent cu chestiunea asta. Iar tu lămureşte-te odată pentru totdeauna că starea de îndrăgostire nu e neapărat favorabilă în sine nici nouă, nici părţii adverse. E pur şi simplu o situaţie din care şi noi şi Duşmanul încercăm să tragem folos. Precum aproape toate cele care-i agită pe oameni, cum ar fi sănătatea şi boala, bătrâneţea şi tinereţea, sau războiul şi pacea, e şi ea, din punctul de vedere al vieţii spirituale, simplă materie brută.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Mă nemulţumeşte grozav să văd că, pentru moment, Duşmanul a pus capăt în modul cel mai brutal atacurilor tale directe asupra castităţii pacientului. Ar fi trebuit să ştii că în cele din urmă aşa procedează El, şi ar fi fost bine să te opreşti înainte de a atinge punctul critic. N-ai făcut-o, şi acum omul tău a descoperit, spre frustrarea noastră, adevărul că astfel de atacuri nu durează o veşnicie; prin urmare, nu vei mai putea pune la bătaie ceea ce, până la urmă, este una dintre cele mai bune arme ale noastre – credinţa ignoranţilor că n-au cum

să scape de noi decât făcându-ne pe plac. Ai încercat, presupun, să-l convingi că abstinenţa e nesănătoasă?

Nu mi-ai spus încă nimic despre eventuale domnişoare prin preajma pacientului. Aş dori imediat un raport, pentru că, dacă nu-i putem împinge sexualitatea către necurăţenie, cel puţin să-l ducă la solicitarea unui mariaj dezirabil. Între timp, aş vrea să-ţi dau o idee despre tipul de femeie – vreau să spun tipul fizic – de care ar fi bine să se îndrăgostească, asta dacă schema cu „îndrăgostitul” e cea mai bună care ne-a rămas.

Desigur, asupra chestiunii au căderea să se pronunţe, în linii generale, spirite mult mai adânc plasate pe Scara Infernală decât suntem noi. E de competenţa acestor mari maeştri să dea, în fiecare epocă, direcţia proastei orientări în ce priveşte „gustul” sexual. Atelier de lucru propice le este, în genere, micul cerc de artişti populari, croitori, actriţe şi directori de imagine care lansează tipul la modă. Scopul urmărit este de a ţine cât mai departe unii de alţii posibilii parteneri de ambele sexe care şi-ar putea uni vieţile spre propria lor propăşire spirituală, fericire şi înmulţire. Aşa am reuşit noi de secole bune încoace să dăm peste nas naturii, încât, de pildă, caracteristici cu totul neînsemnate ale masculului (cum ar fi barba) au putut deveni dezagreabile aproape tuturor femeilor – nici nu-ţi închipui cât de importante sunt astfel de mărunţişuri. Cât priveşte gustul masculin, variaţii au fost mai multe. La un moment dat, am dat întâietate tipului statuar şi aristocratic de frumuseţe, pentru care dorinţa masculină se aprinde odată cu orgoliul, astfel încât sământa rasei a prins rod în pântece dintre cele mai arogante şi mai cheltuitoare. Altă dată, am selectat tipul de o feminitate exagerată, anemic şi limfatic, care merge mână în mână cu nerozia şi laşitatea şi, în general, cu falsitatea şi micimea spiritului. În momentul de faţă, suntem pe versantul opus. Vremea valsului a trecut, şi acum, odată cu voga jazzului, formăm ochiul bărbătesc pentru trupuri de efeb. Fiind acesta un soi de frumuseţe care mai curând piere decât oricare altul, reuşim să împingem până la limită oroarea cronică de îmbătrânire a femelei (cu rezultate excelente) şi să reducem din ce în ce mai mult dorinţa ei de a avea copii. Am obţinut şi ca societatea să accepte mult mai relaxat reprezentarea nudităţii aparente (şi nu a celei reale) în artă şi expunerea ei pe scenă şi la plajă. Totul e o minciună, fireşte; în arta de consum siluetele

sunt aduse din creion, iar femeile în carne şi oase îşi strâng şi-şi coţopenesc toate cele în costumele lor de baie ca să arate mai suple şi mai sportive şi mai a băieţei decât permite natura unei femei în toată puterea vârstei. În acelaşi timp, instruim lumea modernă să creadă că se comportă „onest” şi „sănătos” şi că se întoarce la natură. In consecinţă, îndreptăm din ce în ce mai mult aspiraţiile bărbaţilor către ceva care nu există, asta pentru că ochiţii capătă un rol din ce în ce mai important în evaluarea sexualităţii şi tinde din ce în ce mai mult să pretindă imposibilul. Urmarea nu e greu de prevăzut!

Aceasta este strategia generală pentru momentul de faţă. Ai totuşi libertatea ca, Înăuntrul schemei de bază, să alegi una din două posibilităţi pentru orientarea dorinţelor pacientului. Vei descoperi, dacă priveşti cu atenţie în inima oricărui mascul uman, că imaginaţia îi e bântuită de cel puţin două tipuri de femei – o Venus terestră şi una infernală – şi că dorinţa lui diferă calitativ în funcţie de obiectul ales.

Una îi trezeşte genul de dorinţă care îl conduce în mod natural spre terenul Duşmanului – genul care se amestecă uşor cu afecţiunea caldă, se supune cuminte ideii de căsătorie şi se imprimă imediat cu acea strălucire a curtoaziei şi naturaleţei care ne e nouă atât de urâtă. Pe cealaltă o doreşte cu brutalitate, şi cu brutalitate îşi hrăneşte dorinţa: tipul acesta de femeie ori îl vindecă definitiv de însurătoare – şi o poate face foarte uşor – ori, dacă nu, va juca în ochii lui rolul de soaţă-sclavă, idol sau complice. Dragostea lui pentru primul tip poate aduce după sine ceea ce Duşmanul numeşte răul, dar numai în mod accidental; îşi va dori ca ea să nu fie nevasta altuia şi va regreta că nu o poate iubi în mod legitim. In cazul celui de-al doilea tip, însă, răul gustat este exact ce-şi doreşte; este izul acid pe care-l caută. Pe chip îl vor încânta semnele de animalitate, sau bosumflarea, sau perfidia, sau cruzimea, iar la trup va aprecia lucruri care diferă flagrant de ceea ce numeşte în mod obişnuit frumuseţe, lucruri pe care, cu mintea mai puţin înfierbântată, le poate chiar califica drept urâte, dar care, mulţumită artei tale, pot fi puse să ciupească la sânge coarda obsesiilor lui personale.

E foarte clar că Venus infernală e perfectă în rolul de prostituată sau amantă. Dar dacă omul tău e creştin şi dacă i s-au băgat bine în cap prostii despre „dragostea” nestăvilită şi

atoatecompensatoare, e de multe ori posibil să-l faci s-o ia de nevastă. Şi te asigur că merită efortul. Va trebui să ştergi de pe listă, într-adevăr, promiscuitatea şi viciul solitar; dar există şi alte metode, mai puţin directe, de a întoarce sexualitatea împotriva unui individ. De altfel, ele nu sunt numai eficiente, dar şi de-a dreptul încântătoare; nefericirea astfel obţinută e de soiul cel mai ales, şi îşi păstrează foarte mult timp buchetul.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Într-adevăr. Perioada în care îţi supui pacientul la ispite sexuale e nemaipomenit de propice pentru a lansa şi o ofensivă de gradul doi asupra irascibilităţii lui. Poate deveni chiar operaţiunea principală, atâta vreme cât el o crede secundară. Dar şi aici, precum în tot ce faci, cel mai bine îţi vei pregăti ambuscada morală dacă mai întâi ai grijă să-i întuneci mintea.

Să ştii că nu ghinionul pur şi simplu îi înfurie pe oameni, ci ghinionul în care ei văd un ultragiu.

Iar sentimentul ultragiului se naşte odată cu senzaţia că o pretenţie legitimă le-a fost refuzată. Prin urmare, cu cât pacientul va avea, la sugestia ta, mai multe pretenţii de la viaţă, cu atât mai des se va simţi rănit şi, în consecinţă, cu atât mai mult îi va creşte nemulţumirea. Vei fi observat că nimic nu-l enervează mai tare decât să vadă că i se răpeşte pe nepusă masă timpul care îi părea în întregime la dispoziţia lui. E suficient să primească o vizită neanunţată (atunci când se pregătea pentru o seară liniştită) sau să se trezească pe cap cu vorbăreaţa de soţie a prietenului (atunci când aştepta un tete-à-tete cu prietenul) ca să fie scos din sărite. E adevărat că încă nu s-a înveninat şi nici nu s-a lenevit într-atât încât astfel de solicitări minore să i se pară în sine insuportabile. Îl înfurie doar pentru că simte că îi este furat timpul, care, zice el, îi aparţine. Nu pregeta aşadar să-i ţii vie în minte propoziţia, altfel curioasă, că „timpul meu este al meu şi al nimănui altcuiva”. Cultivă-i sentimentul că începe fiecare zi ca posesor de drept al celor douăzeci şi patru de ore.

Fă-l să privească fiecare porţiune din această proprietate fie ca pe un soi de impozit exagerat, atunci când o datorează serviciului, fie ca pe o donaţie generoasă, atunci când o acordă îndatoririlor religioase. Dar ce nu va trebui nicicum să pună la

îndoială e că suma totală din care se scad astfel de plăţi este, într-un sens misterios, dreptul lui din născare.

Te aşteaptă o sarcină delicată. Premisa de la care nu vrem să se abată el este atât de absurdă încât, dacă numai o dată ajunge s-o pună sub semnul întrebării, nici noi nu suntem în stare să aducem măcar o umbră de argument în favoarea ei. Omul nu poate nici să creeze, nici să ţină pe loc o singură clipă; timpul îi este în întregime dăruit; la fel de bine ar putea să socoată soarele şi luna drept acareturi personale. În plus, omul este, teoretic vorbind, pe de-a-ntregul în slujba Duşmanului; iar dacă Duşmanul i s-ar înfăţişa în trup şi i-ar cere să i se dedice Lui în totalitate pentru o singură zi, omul nu ar zice nu. I-ar fi o mare uşurare dacă în acea zi n-ar avea altceva de făcut decât să îndure conversaţia unei femei zărghite; şi cu atât mai uşurat, aproape descumpănit, ar fi dacă pentru o jumătate de oră din acea zi, Duşmanul i-ar spune: „Acum du-te şi distrează-te. „ Ei bine, dacă apucă să gândească măcar o secundă la premisa cu pricina, până şi el va înţelege că la fel stau lucrurile, de fapt, cu fiecare zi. Aşa că atunci când zic că e bine să nu se abată de la premisă, nu înseamnă în nici un caz că mă aştept să-i procuri argumente în apărarea ei. Aşa ceva nu există. Sarcina ta e în întregime negativă. Nu-l lăsa să se gândească o clipă la ea. Înveleşte totul în beznă, aşa încât simţul lui de proprietar al timpului să lucreze tăcut şi neştiut din chiar inima negurii.

De altfel, simţul proprietăţii merită întotdeauna încurajat. Oamenii ridică în general tot felul de pretenţii în sensul ăsta, spre uimirea egală a cerurilor şi a genunii, iar noi nu avem decât să-i încurajăm.

Mare parte din asaltul timpurilor moderne împotriva castităţii se trage din credinţa oamenilor că au drept de proprietate asupra trupurilor lor – acele vaste şi periculoase domenii, pulsând de energia care a creat lumile, în care şi-au găsit sălaş fără voia lor şi de unde vor fi expulzaţi când şi cum îi place Celuilalt! E ca şi cum un prunc de os regesc căruia, din iubire, tatăl lui i-ar fi încredinţat stăpânirea cu numele a vreunei provincii însemnate, aflată sub guvernarea efectivă a unor consilieri înţelepţi, ar ajunge să-şi închipuie că cetăţile, pădurile şi holdele simt ale lui de drept, aşa cum ale lui sunt şi cuburile de construit din camera de joacă.

Simţul proprietăţii se hrăneşte nu doar cu mândrie, dar şi cu proasta judecată. Aşa că îi instruim să nu dea atenţie diferitelor nuanţe ale particulei posesive – acele fine degradeuri de sens care merg de la „ghetele mele”, prin „câinele meu”, „servitorul meu”, „nevasta mea”, „tatăl meu”, „stăpânul meu” şi „ţara mea” până la „Dumnezeul meu”. Nu-i greu să-i înveţi să reducă toate variaţiile la semnificaţia din „ghetele mele”: acel „al meu” al proprietăţii. Încă din grădiniţă poate învăţa copilul să înţeleagă prin „ursuleţul meu” nu obiectul imaginat al afecţiunii sale, cu care se află într-o relaţie specială (căci Duşmanul asta îi învaţă dacă nu suntem atenţi), ci „ursuleţul pe care pot să-l rup în bucăţi dacă vreau”. Iar la celălalt capăt al ierarhiei, i-am învăţat pe oameni să spună „Dumnezeul meu” aproape cum ar zice „ghetele mele”, Înţelegând prin asta „Dumnezeul de la care am pretenţii în schimbul strălucitelor mele servicii şi care poate fi exploatat de la amvon – Dumnezeul investiţiilor mele”.

Dincolo de toate acestea, frumuseţea e că, în fond, nici o fiinţă umană nu poate spune despre ceva că e „al său” în sensul deplin posesiv al cuvântului. Într-un final, fie Tatăl Nostru, fie Duşmanul vor spune „al meu” despre toate câte există, şi în special despre fiecare om. Creaturile vor afla până la urmă, n-ai teamă, cui aparţin timpul lor, sufletele lor şi trupurile lor – cu siguranţă nu lor, orice s-ar întâmpla.

Deocamdată Duşmanul spune, pedant, că totul este „al său”, pe baza argumentului avocăţesc că El a creat totul. Tatăl Nostru speră ca la sfârşit să spună că „ale sale” sunt toate într-un sens mult mai realist şi mai dinamic: ca pradă de război.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Şi zici aşa! Omul tău s-a îndrăgostit – şi de dragoste mai păcătoasă nici că avea cum să dea – iar fătuca nu apare deloc în raportul pe care mi l-ai trimis. Poate te-ar interesa să afli că mica neînţelegere cu poliţia secretă, legată de unele exprimări mai libere dintr-o scrisoare de-a mea, pe care ai încercat tu s-o lămureşti, s-a sfârşit cu bine. Dacă sperai ca astfel să-mi câştigi bunăvoinţa, te-ai înşelat amarnic. Vei plăti pentru gafa asta, aşa cum vei plăti pentru toate celelalte. Deocamdată anexez aici o broşură proaspăt editată despre noua Casă de Corecţie pentru Ispititorii Incompetenţi. Ilustraţiile abundă şi n-ai să găseşti un rând plictisitor în ea.

Am cercetat dosarul fetei şi m-a apucat groaza de ce-am aflat. Nu că-i creştină, dar ce fel de creştină – o viperuşcă cu ochi lunecoşi şi zâmbet tâmp, care când scoate un cuvânt te minte-n faţă, o spălăcită şi-o anostă cu mutră de şoarece, virgină până-n măduva oaselor. Scârboşenia! Mi se face silă. Se-mpute şi se opăreşte până şi dosarul de ea. M-apucă furia când văd cum s-a nemernicit lumea asta. Pe vremuri am fi aruncat-o imediat în arenă. Pentru asta simt făcute cele ca ea. Nu c-ar fi de prea mare folos şi-acolo. O mironosiţă cu două feţe (cunosc soiul) care ai zice că e gata să leşine doar la vederea unei picături de sânge, dar nu se codeşte să moară cu zâmbetul pe buze. O ipocrită cu brevet. Ai zice că nu-i în stare să omoare o muscă, dar te pune imediat la colţ dacă o-ntărâţi. Genul care mi-ar trage şi MIE o săpuneală! O secătură de domnişorică de pension – care însă a căzut imediat în braţele fantelui ăstuia de mucava ca orice animal care amuşină vremea împerecherii. Şi dacă Duşmanul atâta se dă în vânt după virginitate, de ce n-o trăsneşte pentru restul – în loc să privească liniştit şi c-un rânjet pe faţă?

Pentru că în sufletul Lui e un hedonist. Toate posturile şi veghea şi rugurile şi crucile sunt doar butaforie. Sau un fel de spuma mării la mal. Pe când în larg, în largul mării Lui, acolo sunt valuri şi valuri de plăcere. Nici nu face un secret din asta: la dreapta Lui stau „plăcerile veşnice”. Groaznic! Cred că nu are nici cea mai vagă idee despre înaltul şi austerul mister către care ne ridicăm noi prin Viziunea Mizerifâcă.

E vulgar, Amărel. E un burghez din cap până-n picioare. Şi-a umplut lumea de plăceri. Oamenii au ceva de făcut cât e ziua de lungă, fără ca El să trebuiască să-i supravegheze – dorm, se spală, mănâncă, beau, fac amor, se joacă, se roagă, muncesc. Noi nu ne putem folosi de nimic din toate astea până nu le sucim în vreun fel. Luptăm în condiţii extrem de dezavantajoase. Nimic nu este în mod natural de partea noastră.

(Nu că asta te-ar absolvi pe tine de vină. Am să mă ocup şi de tine curând. Întotdeauna m-ai urât şi te-ai obrăznicit de câte ori ai avut îndrăzneala.)

Aşa că, fireşte, pacientul tău va ajunge să cunoască familia şi pe apropiaţii acestei femei. Aşa de greu ţi-o fi fost să vezi că până şi casa în care trăieşte e un loc unde el nu ar fi trebuit niciodată să intre?

Fiecare colţişor trăsneşte de duhoarea aia ucigătoare. Până şi grădinarul, care e cu ei de numai cinci ani, a început să se îmbibe. Oaspeţii chiar, după o vizită de sfârşit de săptămână, duc cu ei ceva din miros când pleacă. S-a prins de câine, s-a prins şi de pisică. Iar casa întreagă e plină de acest mister de nepătruns.

Suntem siguri (e o chestiune de principii prime) că fiecare membru al familiei urmăreşte în vreun fel să profite de ceilalţi – dar nu putem afla cum anume. Păstrează cu o gelozie demnă de Duşmanul însuşi secretul a ceea ce se ascunde de fapt în spatele acelei pretenţii de iubire dezinteresată. Casa şi grădina toată sunt un mare tărâm al obscenităţii. E îngrozitor cum seamănă cu felul în care un scriitor uman descria Raiul: „tărâmurile unde doar viaţă este şi care, atunci când nu răsună a cânt, respiră linişte. „ Cântul şi liniştea – cât le detest pe amândouă! Să fim recunoscători că încă de când Tatăl Nostru a intrat în Iad – deşi asta a fost în urmă cu un timp pe care oamenii, chiar măsurând în ani lumină, nu l-ar putea exprima – nici un milimetru pătrat de spaţiu infernal şi nici o clipă din timpul infernal n-au fost încredinţate vreuneia dintre aceste forţe abominabile, ci peste tot a domnit zgomotul – zgomotul, marele dinamism, expresia audibilă a tot ce este exuberant, intransigent şi viril – zgomot care, singur, ne apără de aberaţiile conştiinţei, de îndoieli disperate şi imposibile dorinţe. Într-un final, vom transforma universul tot într-un mare zgomot. Deja am făcut paşi mari în direcţia asta pe pământ. Praful se va alege de muzicile şi tăcerile Raiului, ţăndări le facem. Recunosc, totuşi, că încă nu am atins stridenţa necesară, suntem încă departe de aşa ceva. Cercetările continuă. Iar acum ajung şi la tine, nenorocit de – [Aici manuscrisul se întrerupe şi continuă cu un alt scris.]

Luat cu fierbinţeala scrisului, se pare că m-am preschimbat fără să ştiu într-un miriapod. Aşa încât am să dictez restul secretarului meu. Acum că transformarea e completă, văd bine că e vorba despre un fenomen periodic. Ceva zvonuri au ajuns şi la urechile omeneşti, iar poetul pe nume Milton a dat o versiune distorsionată, însoţită de comentariul ridicol cum că astfel de metamorfoze sunt o „pedeapsă" impusă nouă de către Duşman. Un scriitor mai modern – căruia îi zice Pshaw sau aşa ceva – a sesizat, totuşi, adevărul. Transformarea porneşte din

interior şi este manifestarea glorioasă a forţei vitale pe care Tatăl Nostru ar adora-o dacă s-ar întâmpla să adore şi altceva în afară de sine. În forma pe care o am acum, sunt şi mai nerăbdător să te văd şi să te aduc la pieptul meu, de unde să nu te mai dezlipeşti niciodată.

(Semnat) BROSCONEA.

În numele Sublimităţii Sale Abisale, Subsecretarul Sfredelin.

Dragul meu Amărel, Această domnişoară şi dezgustătoarea ei familie vor da de-acum posibilitatea pacientului să cunoască zilnic şi mai mulţi creştini – creştini foarte inteligenţi pe deasupra. Mult timp de-acum înainte va fi aproape imposibil să-i lipsim viaţa de spiritualitate. Nu-i nimic; în cazul ăsta, va trebui să i-o corupem. Nu mă îndoiesc că ai exersat deseori transformarea în înger de lumină pe poligonul de antrenamente. A venit vremea s-o faci în faţa Duşmanului. Lumea şi Trupul nu ne-au ajutat prea mult; rămâne o a treia putere. Iar o reuşită aici aduce mai multă glorie decât toate celelalte. Un sfânt corupt, un fariseu, un inchizitor sau un magician simt mai pe plac Iadului decât un simplu tiran sau un dezmăţat.

Cercetându-i pe noii prieteni ai pacientului tău, m-am gândit că cea mai bună zonă de atac e graniţa dintre teologie şi politică. Câţiva dintre ei pun mare preţ pe implicaţiile sociale ale religiei lor. În sine, preocuparea ne e potrivnică; dar o putem întoarce în favoarea noastră.

Vei vedea că, după părerea multor scriitori politici de orientare creştină, creştinismul a început să meargă pe căi greşite şi să se depărteze de doctrina fondatorului încă de la începuturi. Ideea ne poate ajuta dacă încurajăm, o dată în plus, concepţia unui „Iisus istoric”, de recuperat prin îndepărtarea „excrescenţelor şi pervertirilor” târzii, pentru ca astfel să poată fi corectată întreaga tradiţie creştină.

Printre membrii ultimei generaţii am încurajat construirea unui astfel de „Iisus istoric” pe linii liberale şi umaniste; acum promovăm un nou „Iisus istoric”, în termeni marxişti, catastrofici şi revoluţionari.

Avantajele unor astfel de proiecte, pe care avem intenţia să le actualizăm la fiecare treizeci de ani, aproximativ, sunt multiple. În primul rând, oricare dintre ele are potenţialul de a

canaliza devoţiunea umană spre ceva ce nu există, pentru că fiecare „Iisus istoric” este foarte puţin istoric. Documentele spun ce spun şi nu pot fi adăugite; prin urmare, pentru fiece nou „Iisus istoric”, mărturiile trebuie ajustate, suprimând unele lucruri, exagerând altele şi punând la lucru acel soi de ipoteze (strălucite, cum i-am învăţat pe oameni să le numească) pe care nimeni n-ar da doi bani în viaţa obişnuită, dar care sunt prea de ajuns ca să adune o recoltă întreagă de noi Napoleoni, noi Shakespeari şi noi Swifţi în cataloagele de toamnă ale oricărui editor. În al doilea rând, tipul ăsta de reconstrucţie deduce importanţa propriului ei „Iisus istoric” din cine ştie ce teorie particulară căreia El i-ar fi fost, chipurile, iniţiator. Iisus trebuie să fie un „mare om” în sensul modem al termenului – aflat la originea vreunei linii de gândire fantaste, excesive

— un tip ciudat, colportor de panacee. Distragem astfel minţile omeneşti de la ceea ce în adevăr este şi a făcut El. Mai întâi îl transformăm într-un simplu învăţător, apoi camuflăm legătura de substanţă dintre învăţăturile Lui şi cele ale celorlalţi mari educatori morali. Oamenii nu trebuie să observe că toţi marii moralişti sunt trimişi de Duşman nu pentru a le spune lucruri noi, ci pentru a le împrospăta memoria, pentru a reafirma platitudinile morale originare, împotriva eforturilor noastre de a le ţine sub tăcere. Noi îi facem pe sofişti: Duşmanul vine cu un Socrate să le răspundă. Un al treilea scop pe care îl urmărim prin astfel de reconstrucţii este să distrugem viaţa devoţională. În locul prezenţei reale a Duşmanului, pe care omul o experimentează prin rugăciune şi slujbă, aducem o părere, o figură ceţoasă şi îndepărtată care vorbea o limbă ciudată şi care a murit cu mult timp în urmă. O asemenea bizarerie nu poate fi obiect de veneraţie. În locul creatorului adorat de creatură, vom avea curând un simplu lider aclamat de câte un partizan, şi, într-un final, un personaj de marcă aprobat de vreun istoric scrupulos, în al patrulea rând, religia astfel practicată nu doar că distorsionează adevărul istoric prin imaginea pe care o dă lui Iisus, dar trădează istoria şi într-un alt sens. Nici o naţiune, şi prea puţini indivizi, sunt primiţi cu adevărat în rândurile Duşmanului datorită studiului istoric al biografiei lui Iisus luată doar ca biografie. Asta pentru că, într-adevăr, oamenii nu au acces la toate materialele necesare pentru o biografie completă. Primele convertiri s-au datorat unui singur fapt istoric (învierea)

şi unei singure doctrine teologice (Mântuirea) care răspundeau unei noţiuni a păcatului pe care oamenii o aveau deja – e vorba de păcat, şi nu de vreo nouă lege fantezistă aruncată pe piaţă de către vreun „mare om”, ci vechea, plata şi universala lege morală despre care le vorbiseră deja mamele şi doicile lor. „Scripturile” vin mai târziu, şi ele au fost scrise nu pentru a forma creştini, ci pentru ari edifica pe creştinii deja formaţi.

Aşa că orice „Iisus istoric”, oricât de periculos ne-ar putea părea El la un moment sau altul, este oricând de încurajat. În ce priveşte conexiunea generală dintre creştinism şi politică, poziţia noastră e ceva mai delicată. Nu ne dorim în nici un caz ca oamenii să-şi conducă viaţa politică după principii creştine, fiindcă o societate care se poate numi cu adevărat dreaptă ar fi pentru noi un dezastru de proporţii. În acelaşi timp, ne dorim foarte tare ca oamenii să trateze creştinismul ca pe un mijloc; e de preferat, fireşte, să-l folosească drept mijloc pentru propriile lor avantaje personale, dar, dacă asta nu se poate, merge şi ca mijloc pentru orice altceva – chiar şi pentru dreptatea socială. Ce urmărim e ca omul să înceapă prin a preţui dreptatea socială fiindcă aşa-i cere Duşmanul, pentru ca apoi să-l aducem în situaţia de a cultiva creştinismul în vederea dreptăţii sociale. Nu uita că Duşmanul nu permite să fie folosit ca simplu instrument. Oamenii sau naţiunile care îşi fac un scop din a reînvia credinţa pentru asigurarea unei societăţi drepte s-ar putea chinui la fel de bine să folosească scara Raiului drept scurtătură spre cea mai apropiată farmacie. Din fericire, în privinţa asta oamenii se lasă foarte uşor duşi cu zăhărelul. Chiar răsfoiam mai devreme un autor creştin şi am dat peste un pasaj unde recomanda propria sa versiune de creştinism zicând că „doar o astfel de credinţă poate supravieţui ruinei vechilor culturi şi naşterii de noi civilizaţii”. Vezi alunecarea de accent? „Credeţi asta, nu pentru că e adevărat, ci pentru alte motive.” Ăsta-i jocul.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Din corespondenţa cu Pişcămâl, care se ocupă de tânăra pacientului tău, am început să înţeleg care este punctul ei slab. E vorba de un mic viciu ca o zgârietură discretă, ce se poate observa la aproape toate femeile care au crescut într-un cerc de oameni inteligenţi, reuniţi printr-o convingere bine definită; constă în siguranţa de neclintit că neiniţiaţii care nu împărtăşesc aceeaşi convingere sunt indivizi

incredibil de stupizi şi de ridicoli. Bărbaţii, care au în mod obişnuit contacte cu aceşti neiniţiaţi, nu gândesc astfel; siguranţa lor, dacă se poate vorbi de aşa ceva, e de altă natură. Pe când neclintirea ei, care, zice ea, se datorează credinţei, nu e altceva decât aerul compact împrumutat de la mediul în care trăieşte.

Nu diferă, în fapt, prea mult de siguranţa cu care ar fi afirmat, la vârsta de zece ani, că tipul de cuţite pentru peşte folosit în casa tatălui ei este tipul potrivit, sau normal, sau „adevărat”, pe când ce se găseşte în casele vecinilor „nici nu simt cuţite pentru peşte”. Reţine, totuşi, că elementul de ignoranţă şi naivitate este aici atât de pronunţat, iar elementul de mândrie spirituală atât de minuscul, încât cu fata nu prea ne facem mari speranţe. Te-ai gândit însă cum ar putea fi pacientul adus sub influenţa ei?

Novicele e întotdeauna predispus la exagerări. Cel care s-a impus deja în societate e ultrarafinat, pe când tânărul învăţăcel e pedant. In acest nou cerc, pacientul tău e un novice. În fiecare zi dă cu nasul acolo de o viaţă creştină de asemenea calitate cum nici nu visa până deunăzi, şi, în plus, priveşte totul ca printr-o lentilă magică, pentru că este îndrăgostit. E nerăbdător (iar Duşmanul îl presează) să imite şi el calitatea. Ai putea oare să-l faci să imite, în loc, defectul iubitei lui şi să se străduiască cu atâta sârg încât ceea ce la ea se poate trece cu vederea, la el să devină cel mai puternic şi mai impresionant dintre vicii – mândria spirituală?

Situaţia ne este întru totul favorabilă. După câte văd, e tentat să se mândrească cu tot felul de lucruri pe care le găseşte în noul cerc, între care nu figurează neapărat şi vocaţia lui creştină. E o societate mai bine educată, mai inteligentă şi mai plăcută decât oricare alta pe care a frecventat-o până acum. Îl şi bate gândul că i-ar aparţine de drept. Sub influenţa „dragostei”, se poate să se mai simtă încă nedemn de fată, dar e deja pe cale să renunţe la ideea că ar fi nedemn de ceilalţi. Nici nu-i trece prin cap că i se iartă stângăciile doar din bunăvoinţă şi că lumea se poartă frumos cu el pentru că e de-acum membru al familiei.

Nici nu visează cât de evident e pentru ceilalţi că mare parte din ce spune şi gândeşte e simplu ecou a ce aude de la ei. Încă şi mai puţin bănuieşte cât de mult din încântarea lui de a fi

printre ei se datorează aurei erotice cu care fata învăluie pentru el tot ce o înconjoară. Îşi închipuie că le apreciază felul de a vorbi şi stilul de viaţă mulţumită vreunei armonii spirituale împărtăşite, când, în realitate, distanţa ce-i separă de el e atât de mare încât, dacă n-ar fi îndrăgostit, n-ar putea decât să respingă, perplex, tot ce admiră acum, entuziast. E ca un hăitaş căruia i-ar trece prin minte că înţelege armele de foc doar pentru că instinctul vânătorii şi iubirea pentru stăpânul său îl ţin aproape de împuşcături!

Aici ai tu şansa să intervii. În timp ce Duşmanul pune în joc atracţia sexuală şi societatea unor persoane foarte plăcute, superior devotate Lui, pentru a-l trage pe barbar în sus, către paliere la care altfel nu ar fi ajuns niciodată, sarcina ta e să-l faci să simtă că şi-a găsit astfel palierul lui – că aceşti oameni sunt „genul lui" şi că, învârtindu-se printre ei, se învârte de fapt în propria bătătură. Orice altă societate îi va părea teribil de anostă; asta, în parte, pentru că aproape orice grup la care ar putea avea acces este, într-adevăr, mult mai puţin amuzant, dar în şi mai mare măsură pentru că ar trebui astfel să se lipsească de farmecele tinerei femei. Învaţă-l să ia acest contrast dintre cercul care îl încântă şi cercul care îl plictiseşte drept diferenţă între creştini şi necredincioşi. Trebuie să aibă sentimentul (care ar fi bine să rămână neformulat) că „noi, creştinii, suntem atât de speciali"; iar prin „noi, creştinii" trebuie să înţeleagă, fără săşi dea seama, „noi şi-ai noştri"; iar prin „noi şi-ai noştri" trebuie să înţeleagă nu „oamenii care, prin bunăvoinţa şi generozitatea lor, m-au acceptat şi pe mine", ci „oamenii cu care am tot dreptul să mă însoţesc".

Succesul tău depinde de cât de tulbure îi va rămâne lui situaţia. Dacă încerci să-l faci să se mândrească explicit şi articulat că e creştin, probabil că-l vei pierde; avertismentele Duşmanului le cunoaşte oricine. Dacă, dimpotrivă, îl faci să renunţe cu totul la ideea cu „noi, creştinii" şi să se complacă în intimitatea lui „noi şi-ai noştri", ai să obţii nu vrednică mândrie spirituală, ci simplă vanitate socială, care, prin comparaţie, e o biată tinichea, un păcat cât o furnică. Cel mai bine e să-i strecori în orice gând adierea şireată a mulţumirii de sine şi să nu-l laşi nici un moment să se întrebe: „Pentru ce anume sunt aşa de mulţumit?" Ideea că e în miezul lucrurilor, că ia parte la un secret, îi surâde foarte tare. Un punct sensibil care trebuie

zgândărit. Foloseşte influenţa fetei în momentele când se prosteşte ea mai tare şi învaţă-l să-şi ia un aer amuzat ori de câte ori aude ce spun necredincioşii. Unele teorii de care e posibil să dea prin cercurile creştine moderne ne pot fi aici de folos; vreau să zic, acele teorii care văd venind speranţa pentru societate de la un cerc privilegiat de „clerici” – o minoritate instruită de teocraţi. N-are a face dacă astfel de teorii sunt adevărate sau false; important e că dau religiei creştine o aură de mister în care el se va simţi iniţiat.

Te-aş ruga să nu-ţi mai umpli scrisorile cu tot felul de prostii despre războiul ăsta european.

Deznodământul lui e, fireşte, important, dar toată chestiunea e de competenţa înaltului Comandament. Nu mă interesează câtuşi de puţin să aflu câţi oameni au fost omorâţi de bombe în Anglia. În ce stare de spirit erau când au murit, pot afla şi de aici, de la birou. Iar că aveau să moară odată şi-odată, ştiam deja. Vezi-ţi, te rog, de treaba ta.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Problema cea mare cu grupul în care se învârte pacientul tău e că este creştin şi atât. Au cu toţii interesele lor personale, e adevărat, dar ce-i uneşte rămâne creştinismul şi nimic mai mult. Ce ne trebuie nouă, dacă nu se poate altfel şi oamenii se fac creştini, e să nu treacă de starea pe care o numesc „creştinismul şi”. Ştii la ce mă refer – Creştinismul şi Criza, Creştinismul şi Noua Psihologie, Creştinismul şi Noua Ordine, Creştinismul şi Vindecarea prin Credinţă, Creştinismul şi Cercetarea Psihică, Creştinismul şi Vegetarianismul, Creştinismul şi Reforma Scrisului. Dacă trebuie să fie creştini, măcar să mai fie şi altceva pe deasupra. Să îmbrăţişeze, în locul credinţei în sine, vreo modă cu nuanţă creştină. Trebuie lucrat asupra ororii pe care Unul şi Acelaşi Lucru o provoacă oamenilor.

Oroarea faţă de unul şi acelaşi lucru se numără printre cele mai valoroase pasiuni pe care le-am insuflat inimii omeneşti – sursă nesecată de erezie în religie, de nechibzuinţă în sfaturi, de infidelitate În mariaj şi inconstanţă în prietenie. Oamenii trăiesc în timp şi experimentează realitatea bucată cu bucată. Prin urmare, pentru a cunoaşte mai mult din ea, trebuie să cunoască multe lucruri diferite; cu alte cuvinte, trebuie să treacă prin schimbări. Şi de vreme ce au nevoie de schimbare,

Duşmanul (un hedonist în sinea Lui) le-a făcut schimbarea plăcută, aşa cum plăcut le-a făcut şi mâncatul. Dar pentru că nu vrea nici ca ei să facă din schimbare un scop (aşa cum nici mâncatul nu trebuie să devină unul), le-a pus în balanţă înclinaţia către schimbare cu înclinaţia către permanenţă. A făcut în aşa fel încât să le mulţumească ambele apetituri, împreună, chiar înăuntrul lumii create, prin acea înlănţuire de schimbare şi permanenţă pe care o numim ritm. Le-a dat anotimpurile, fiecare anotimp părând să fie altfel şi totuşi acelaşi în fiecare an, aşa încât primăvara, de pildă, e mereu primită ca o noutate şi totuşi mereu resimţită ca revenire a unui timp imemorial, în Biserică le-a dat anul liturgic: trec de la post la sărbătoare, dar e aceeaşi sărbătoare ca în anul de dinainte.

Noi, pe de altă parte, aşa cum din plăcerea mâncatului obţinem, prin exagerare, lăcomia, tot astfel putem transforma gustul schimbării în sete pentru noutatea absolută. Doar că aici e nevoie de intervenţie permanentă. Un moment de neatenţie şi oamenii vor fi nu doar mulţumiţi, dar entuziasmaţi de-a dreptul să simtă amestecul de nou şi familiar din fulgii de zăpadă ce cad iama asta, din soarele care răsare în dimineaţa asta, din plăcinta cu prune pregătită pentru Crăciunul de anul ăsta Şi copiii trebuie instruiţi, căci altfel, mai mult de jocul şi anotimpul n-au să-şi dorească, fericiţi să adune castane toamna şi vara să joace şotron. Or, nu putem alimenta setea aceasta pentru infinita, altfel zis, aritmica schimbare decât prin eforturi neîncetate.

Goana după nou aduce după sine mai multe avantaje. În primul rând, scade plăcerea şi creşte dorinţa. Plăcerea noului este, prin chiar natura sa, mai predispusă decât oricare alta la diminuarea prin repetiţie. În plus, noutatea mereu împrospătată costă bani, aşa încât dorinţa de a o avea se bizuie fie pe avariţie, fie pe nefericire, fie pe amândouă. Şi apoi, cu cât e mai vorace dorinţa, cu atât va epuiza ea mai curând toate sursele inocente de plăcere şi va trece la cele pe care Duşmanul le interzice. Astfel, alimentând oroarea faţă de unul şi acelaşi lucru, am obţinut de curând ca artele, de pildă, să ne fie mai puţin potrivnice decât, aş zice, în orice altă epocă, dat fiind că acum artiştii de tot felul, cu pretenţii de artă înaltă sau fără, experimentează în fiecare zi noi şi noi forme ce mizează pe excesul de lascivitate, de nebunie, cruzime sau aroganţă. În

sfârşit, de pofta noului nu ne putem lipsi dacă e să susţinem diversele curente şi mode.

Modele în gândire sunt bune ca să distragă oamenilor atenţia de la pericolele reale care le stau în faţă. Noi dăm tonul patosului de moment cu care fiecare generaţie se ridică împotriva acelor vicii de care are cel mai puţin a se teme şi aplaudă virtutea din imediata apropiere a viciului pe care vrem să-l răspândim, închipuieşte-ţi-i alergând de colo colo încercând să ţină piept potopului cu stingătoarele de incendiu şi îngrămădindu-se pe partea bărcii care e deja cu marginea sub apă. Îi facem, de pildă, să înceapă să se agite împotriva entuziasmului religios şi să-i expună pericolele în chiar momentul când lumea se destinde şi preferă să se bucure, călduţ, de cele lumeşti. Un secol mai târziu, bântuiţi de patimi byroniene şi beţi de emoţii, îi facem să peroreze împotriva nenorocirilor pe care le aduce „raţiunea” seacă. Vremile dedate cruzimii îşi iau măsuri împotriva sentimentalismului, cele leneşe şi debile împotriva respectabilităţii, iar cele lascive împotriva puritanismului; iar atunci când cu mic cu mare se iau la întrecere care să fie sclav, care tiran, înălţăm în mijlocul pieţei marea sperietoare a liberalismului.

Dar performanţa supremă e să ridicăm această oroare faţă de unul şi acelaşi lucru la rangul de filosofie, aşa încât smintirea minţii să ducă la coruperea voinţei. De mare ajutor ne e aici preocuparea generală a gândirii europene moderne (unde am avut şi noi un cuvânt de spus) pentru evoluţie şi istorie.

Duşmanul iubeşte platitudinile. Din câte văd eu, se aşteaptă ca, puşi în faţa unei posibile opţiuni, oamenii să întrebe lucruri elementare: E dreaptă? E prudentă? E posibilă? Dar dacă noi reuşim să-i facem să se întrebe: „E oare în ton cu mişcarea generală a timpului? E progresivă sau reacţionară? E pe direcţia în care merge istoria?”, atunci vor rata întrebările cu adevărat importante. În vreme ce la întrebările pe care şi le pun ei nu există, fireşte, răspuns. Asta pentru că ei nu cunosc viitorul, iar felul cum va arăta viitorul depinde în mare măsură tocmai de acele alegeri pe care încearcă să le rezolve invocând viitorul. Aşa încât, în timp ce ei se perpelesc cu minţile bâzâind în vid, ne vine nouă mult mai uşor să ne strecurăm coada şi să-i îmbrâncim pe calea pe care noi am ales-o pentru ei. Deja avem rezultate importante. Era o vreme când ştiau foarte bine că

unele schimbări sunt spre mai bine, altele spre mai rău şi altele indiferente. Judecată pe care am eliminat-o în mare parte. Pentru adjectivul descriptiv „neschimbat” am pus în loc adjectivul emoţional „stagnant”. I-am învăţat să vadă viitorul ca pe un tărâm al făgăduinţelor la care doar eroii aleşi de soartă au acces – şi nu ceva către care fiecare se îndreaptă în ritmul de şaizeci de minute pe oră, indiferent ce face şi indiferent cine e.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Ai dreptate; cât timp pacientul o curtează pe fată, nimic nu te împiedică să arunci sămânţa din care, peste zece ani, va răsări o frumuseţe de ură conjugală. Vraja dată de dorinţa amânată produce rezultate pe care oamenii le pot uşor lua drept semne ale iubirii. Profită de ambiguitatea cuvântului „dragoste”: lasă-i să creadă că dragostea le-a rezolvat probleme pe care, vrăjiţi cum sunt, n-au făcut decât să le amâne sau să le treacă cu vederea. Atâta vreme cât rămân cu ceaţa pe ochi, ai toate şansele să pregăteşti răsadul pentru nemulţumiri care, în timp, vor deveni cronice.

Marea problemă vine cu „lipsa de egoism”. Te rog să observi, o dată în plus, admirabila lucrare a armei noastre filologice care a ştiut să impună lipsa de egoism, noţiune negativă, în locul generozităţii pozitive a Duşmanului. Mulţumită ei vei putea, de la bun început, să înveţi omul să ajute pe alţii nu pentru a-i ferici pe ei, ci ca să simtă că, dând de la el, e lipsit de egoism. Avem aici un important punct câştigat. De mare ajutor, atunci când părţile implicate sunt de sexe opuse, ne este şi felul diferit cum fiecare priveşte chestiunea, precum i-am învăţat. In genere, prin lipsă de egoism femeia înţelege să se ocupe de problemele altora, iar bărbatul, să nu facă probleme altora. Urmează că o femeie care şi-a dedicat deja mare parte din viaţă Duşmanului va sta pe capul altora cu mult mai mult sârg decât o poate face un bărbat, în afară de cei pe care Tatăl Nostru şi i-a luat cu totul sub aripă. Şi invers, un bărbat va trebui să petreacă mult timp în tabăra Duşmanului până când îl va apuca din senin dorinţa să le facă altora pe plac, aşa cum ar face-o oricând o femeie dintre cele mai simple. Astfel, pe când femeia caută să se facă utilă, iar bărbatul să respecte drepturile celorlalţi, şi unul şi altul ajung, fără vreun motiv aparent, să-l considere pe celălalt un monstru de egoism.

Pe lângă asemenea confuzii mai e loc şi pentru altele. Vraja erotică creează un fel de negoţ al mărinimiei în care fiecare se simte cu adevărat fericit să cedeze în faţa dorinţelor celuilalt. Ce mai ştiu ei e şi că Duşmanul le cere să fie iubitori imul cu altul, ceea ce, în principiu, ar da rezultate similare. Ce trebuie să-i convingi tu e să-şi facă o lege pentru întreaga lor viaţă conjugală din acest sacrificiu de sine reciproc; deocamdată el vine de la sine, sub puterea vrăjii, dar nu vor mai avea puterea să-l facă atunci când vraja se va destrăma şi, odată cu ea, şi orice urmă de mărinimie. N-au să vadă capcana, pentru că pe ochii lor stă un văl dublu, prin care dorinţa sexuală le apare drept dragoste şi care în plus îi face să creadă că dorinţa va dura.

Odată ce lipsa de egoism va fi fost stabilită drept regulă oficială, publică sau personală – regulă pentru care resurse emoţionale nu vor mai avea, iar resurse spirituale nu vor fi căpătat încă – se vor observa consecinţe dintre cele mai plăcute. În orice discuţie asupra vreunei chestiuni care-i implică pe amândoi, va deveni obligatoriu pentru A să susţină presupusele dorinţe ale lui B împotriva propriilor preferinţe, în timp ce B va face acelaşi lucru în sens invers. Numai că dorinţele reale ale unuia şi altuia sunt cel mai adesea imposibil de aflat; cu puţin noroc, vor sfârşi prin a face lucrul care nici unuia nu-i convine, asta în timp ce fiecare va trage aer în piept spunându-şi că el şi-a făcut datoria şi că ar fi frumos din partea celuilalt să-i recunoască meritele şi să mai lase de la el, deşi nu-i prea vine a crede, că uite ce repede i-a fost acceptat sacrificiul. Mai târziu ai putea să-ţi încerci puterile cu ceea ce îmi place să numesc „iluzia conflictului generos”. Jocul se joacă cel mai bine cu mai mult de doi parteneri, cum ar fi într-o familie cu copii mari. Se propune mai întâi un lucru total neînsemnat, ca de exemplu ceaiul servit în grădină. Unul dintre participanţi are grijă să dea celorlalţi de înţeles (deşi nu în mod explicit) că el unul nu prea are chef, dar că, desigur, e gata să accepte, din pură „lipsă de egoism”. Ceilalţi îşi retrag imediat propunerea, aparent pentru a da şi ei dovadă de „lipsă de egoism”, dar în realitate pentru că n-au de gând să fie folosiţi drept marionete pe care primul jucător să-şi practice altruismele de doi bani. Dar nici el nu se lasă mai prejos şi-i dă înainte cu „lipsa de egoism”. Insistă să se supună „dorinţei celorlalţi”. Ei insistă să se supună

dorinţelor lui. Tensiunea creşte. Curând, cineva va spune: „Ia mai lăsaţi-mă, eu nu mai beau nici un ceai!” şi aşa se iscă o ceartă în toată regula, fiecare vărsându-şi nervii în capul celuilalt. Înţelegi cum se face? Dacă fiecare şi-ar fi mărturisit preferinţa reală, s-ar fi păstrat cu toţii în limitele raţiunii şi ale bunei-cuviinţe. Dar pentru că rolurile sunt inversate şi fiecare susţine cauza celuilalt, veninul care îi năpădeşte atunci când ţin cu tot dinadinsul să fie ca ei şi cineva se pune de-a curmezişul (răutăţi care se tot adună de zece ani încoace, de altfel) – toată amăreala asta devine neimportantă, sau cel puţin scuzabilă, în numele „lipsei de egoism” oficiale sau personale de care dau dovadă în ceea ce fac. Fiecare îşi dă foarte bine seama cât de ieftină e „lipsa de egoism” a adversarului şi cât de falsă e situaţia în care încearcă să-i aducă pe toţi; dar fiecare reuşeşte să se simtă el însuşi fără pată şi totodată prost tratat, dând astfel măsura necinstei de care e în stare orice creatură umană.

Unul dintre ei a dat cândva dovadă de bun-simţ zicând: „Dacă oamenii ar şti câtă vrajbă naşte lipsa de egoism, nu ne-ar mai fi atât de des recomandată de la amvon”; şi apoi: „E genul de femeie care trăieşte pentru alţii – cine sunt aceia se vede după căutătura lor hăituită.” Şi totul poate începe încă de la primele întâlniri amoroase. Un grăunte de egoism real e deseori mai puţin valoros, pe termen lung, pentru pierderea sufletului unui pacient decât primele semne de lipsă de egoism conştientă şi elaborată, care la un moment dat vor duce la soiul de hărţuire de care am vorbit. Poţi presăra încă de pe acum ceva fire de falsitate de ambele părţi, vreo umbră de ciudă că fata nu observă întotdeauna cât de mărinimos poate fi el.

Aşa ceva e de cultivat cu mare grijă; dar mai presus de toate nu-i lăsa pe ei să bage de seamă ce se întâmplă.

Dacă în prostia lor tinerească le dă totuşi prin cap ce-i aşteaptă, mult nu mai au până să descopere că „dragostea” nu-i de ajuns, că de darul blândeţii e într-adevăr nevoie şi ei încă nu îl au, şi că nici o lege exterioară nu-i poate lua locul. Tare aş vrea ca Pişcămâl să poată inventa ceva să mai taie din simţul ridicolului cu care e înzestrată fata.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Deocamdată te descurci foarte prost. Că „dragostea” e bună să-i fure minţile şi să-l facă să uite de Duşman ştim cu toţii, dar din ce spui se vede cât de rău te

foloseşti de ea, acum că în rugăciunile lui şi-a făcut loc tocmai îngrijorarea pentru această nestatornicie şi uşurătate a gândului. Asta înseamnă că ai cam scăpat hăţurile din mâini. Când îşi dă seama că-i fuge mintea la cele amoroase sau la orice altceva, tu trebuie să-l îndemni să nu-şi bată capul, ci să dea pur şi simplu chestiunea la o parte prin puterea voinţei, iar apoi să-şi continue rugăciunea ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. Fiindcă, odată ce îşi acceptă neatenţia ca pe o problemă reală şi cu ea vine în faţa Duşmanului şi din ea face tema principală a rugăciunilor şi silinţelor sale, atunci, departe de a fi obţinut ceva, nu faci decât să strici totul. Orice lucru

— chiar şi un păcat – care în cele din urmă îl aduce mai aproape de Duşman nu poate să ne facă decât rău.

Iată ce ai putea să-ncerci. Acum că e îndrăgostit, i s-a năzărit ideea fericirii pământeşti de unde şi o nouă urgenţă în rugăciunile lui petiţionare – în legătură cu războiul şi altele asemenea. E timpul să-i pui în faţă soiul de dificultăţi intelectuale pe care le stârneşte rugăciunea de acest tip. Falsa spiritualitate trebuie oricând încurajată. Seduşi, în pioşenia lor de suprafaţă, de propoziţia care spune că „lauda adusă.

Domnului şi unirea cu El simt adevărata rugăciune”, oamenii pot deseori cădea în gravă neascultare faţă de Duşman, care (în felul Lui plat, banal şi neinteresant cu care ne-am obişnuit) le-a spus foarte clar să se roage pentru pâinea cea de toate zilele şi pentru însănătoşirea celor bolnavi. Le vei ascunde negreşit faptul că rugăciunea pentru pâinea cea de toate zilele, interpretată într-un sens oricât de „spiritual”, nu e decât o jalbă dintre cele mai directe, aşa cum şi este, de altfel, în orice alt sens ai lua-o.

Dar fiindcă pacientul tău s-a molipsit de groaznicul obicei al ascultării, se va ţine, probabil, de rugăciunile lui „directe” orice-ai face tu. Poţi, totuşi, să-i faci zile negre strecurându-i bănuiala că practica e absurdă şi că nu poate ajunge la nici un rezultat obiectiv. Nu uita să foloseşti argumentul de tipul „cap, câştig eu, pajură, pierzi tu”. Dacă lucrul pentru care se roagă nu se întâmplă, asta-i va fi o dovadă în plus că rugăciunile petiţionare nu funcţionează; dacă lucrul se întâmplă, îi va descoperi fără îndoială vreo cauză materială şi va hotărî că „prin urmare, s-ar fi întâmplat oricum” – aşa încât o rugă împlinită va

dovedi la fel de bine ca una refuzată că rugăciunile nu au nici un efect.

Ţie unul, spirit fiind, îţi va fi greu să înţelegi cum de ajunge omul la asemenea confuzii. Dar nu uita că el ia timpul drept realitate ultimă. Îşi închipuie că Duşmanul vede, ca şi el, lucruri în prezent, că îşi aduce aminte de lucruri din trecut şi că anticipează lucruri în viitor; sau chiar dacă pacientul pricepe că nu astfel vede El lucrurile, totuşi, în adâncul inimii lui, îşi spune că asta nu-i decât o ciudăţenie a modului Lui de percepţie – în realitate nu crede (deşi ar susţine contrariul) că lucrurile cu adevărat sunt aşa cum le vede Duşmanul! Dacă ai încerca să-i explici că rugăciunile omeneşti de azi îi folosesc Duşmanului, printre nenumărate alte elemente, ca să ajusteze starea vremii de mâine, ţi-ar răspunde că Duşmanul ştia dintotdeauna pentru ce au să se roage oamenii şi că, prin urmare, rugăciunea lor nu din libertate a pornit, ci din predestinare. Ar adăuga că starea vremii dintr-o zi anume poate fi legată, printr-un şir de cauze, de creaţia originară a materiei înseşi – că totul porneşte, şi de partea umană şi de cea materială, de la primul „Motor!” Ceea ce ar trebui să spună ne este nouă, desigur, mult mai clar.

Unu, problema adaptării unei stări anumite a vremii la anumite rugăciuni oglindeşte pur şi simplu

— În două puncte ale percepţiei lui temporale – marea problemă a adaptării întregului univers spiritual la întregul univers corporal. Doi, creaţia, în totalitatea ei, operează în orice punct din spaţiu şi timp; altfel spus, cunoaşterea limitată de care au parte oamenii îi obligă să perceapă actul creator, unic şi autosuficient, ca pe o serie de evenimente succesive. De ce acest act creator lasă loc pentru liberul lor arbitru este problema problemelor, secretul din spatele absurdităţilor Duşmanului în legătură cu „iubirea”. Cum se întâmplă asta nu e însă deloc problematic; pentru că Duşmanul nu prevede felul cum omul va contribui liber la facerea viitorului, ci vede asta în prezentul Lui neţărmurit. Şi, evident, a-l privi pe om făcând ceva nu înseamnă să-l determini să facă acel lucru.

S-ar putea argumenta că indivizi cărora le-a plăcut să-şi bage nasul peste tot, cum ar fi, mai ales, Boeţiu, au adus secretul la lumină. Dar în climatul intelectual pe care am reuşit în sfârşit să-l impunem în întreaga Europă apuseană, lucrul nu ne încurcă prea tare. Doar studioşii mai citesc cărţi vechi, dar şi

pe ei i-am pus la respect, încât acum, dintre toţi oamenii, de la un studios te aştepţi cel mai puţin să câştige înţelepciune din lecturile sale. Am reuşit asta inculcându-le punctul de vedere istoric. Pe scurt, prin punctul de vedere istoric înţelegem că, atunci când un învăţat întâlneşte vreo afirmaţie într-un autor vechi, singura întrebare pe care nu şi-o pune este dacă afirmaţia este sau nu adevărată. Ce întreabă el este cine l-a influenţat pe autorul respectiv, în ce măsură este afirmaţia cu pricina coerentă cu ce spune autorul în alte cărţi, ce fază anume din dezvoltarea autorului, sau din istoria generală a gândirii, ilustrează ea, cât de des a fost greşit interpretată (în special de către colegii învăţatului în cauză), care a fost percepţia critică în ultimii zece ani şi care este „dezbaterea actuală asupra chestiunii". Încercarea de a-l privi pe autorul cel vechi ca pe o posibilă sursă de cunoaştere – adică de a admite că ceea ce a spus el i-ar putea transforma gândurile şi comportamentul – i-ar părea de o naivitate vecină cu prostia. Şi de vreme ce nu putem înşela întreaga rasă umană în orice moment, e foarte important să ţinem fiecare generaţie la distanţă de toate celelalte; pentru că acolo unde studiul invită dialogul între epoci, există întotdeauna pericolul ca erorile caracteristice uneia să fie corectate prin adevărurile caracteristice celeilalte. Dar, lăudat fie Tatăl Nostru şi punctul de vedere istoric, marii învăţaţi îşi trag acum la fel de puţin inspiraţia din trecut precum cel mai neşcolit mecanic pentru care „istoria e o cioacă".

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Când ţi-am spus să nu-ţi umpli scrisorile cu prostii despre război, ce voiam să zic era, fireşte, că n-am trebuinţă de rapsodiile tale infantile despre moartea oamenilor şi distrugerea oraşelor. Dar în măsura în care războiul influenţează cu adevărat starea de spirit a pacientului, bineînţeles că vreau să aflu cât mai multe. Iar în privinţa asta dai dovadă de nemaipomenită obtuzitate. Mă anunţi cu mare bucurie că se aşteaptă raiduri masive deasupra oraşului în care trăieşte creatura. Din astea ai mai făcut eu ţi-am atras atenţia, dar tu continui ca un netot ce eşti – uiţi de la mână până la gură ce e important fiindcă orice suferinţă umană ţi se urcă, imediat la cap. N-ai mai auzit până acum că bombele omoară oameni? Şi n-ai priceput că dacă pacientul moare în momentul ăsta nu ne alegem cu nimic? Până acum a reuşit să scape de prieteniile

lumeşti cu care l-ai momit; s-a „îndrăgostit” de o creştină înveterată şi e deocamdată imun la atacurile asupra castităţii; iar diversele metode prin care am încercat să-i corupem viaţa spirituală au dat greş. În momentul de faţă, când războiul ameninţă să lovească dintr-un moment în altul şi, drept urmare, numai la speranţe lumeşti nu-i stă mintea, concentrată ba pe salvare, ba pe fată, când se vede obligat să poarte grija vecinilor mai mult decât a făcut-o vreodată şi descoperă că-i place mai mult decât se aştepta, când îşi e „ieşit din fire”, cum zic oamenii, şi cu fiecare zi devine mai conştient că soarta îi stă în mâinile Duşmanului, va fi cu siguranţă pierdut pentru noi dacă se întâmplă să fie ucis la noapte. Lucrul e atât de evident că mi-e şi ruşine să-l pun pe hârtie. Mă întreb câteodată dacă voi, necuraţii tineri, nu petreceţi oare cam multe zile la rând în misiunile de ispitire – dacă nu vă paşte cumva pericolul să vă molipsiţi de sentimentele şi valorile oamenilor printre care lucraţi. La ei se explică de ce văd în moarte cel mai mare rău şi în supravieţuire binele suprem. Pentru că aşa i-am învăţat. Dar noi, hai să nu ne lăsăm ameţiţi de propriile noastre slogane. Ştiu că sună ciudat să-ţi spun că principalul tău scop în momentul de faţă este exact lucrul pentru care se roagă mama şi iubita lui – adică siguranţa lui trupească. Dar aşa e; trebuie să ai grijă de el ca de ochii din cap. Dacă moare acum, îl pierzi. Dacă iese cu viaţă din război, mai sunt speranţe.

Duşmanul l-a păzit până acum de tine şi l-a scos teafăr din primul val de ispite. Dar de-acum înainte aliat ţi-e timpul însuşi, numai să aibă zile. Anii lungi şi monotoni ce-i vor presăra vârsta de mijloc şi cu împliniri şi cu necazuri sunt un excelent teren de campanie. Vezi tu, creaturilor le vine aşa de greu să persevereze. Rutina înfruntării cu necazurile, măcinarea treptată a iubirilor şi speranţelor de tinereţe, disperarea surdă (de-abia resimţită ca durere) de a trebui să reziste mereu şi mereu ispitelor cronice, cu care i-am învins de flecare dată, uscăciunea cu care le împovărăm vieţile şi fonfăiala resentimentară cu care îi învăţăm să îi răspundă – toate acestea sunt admirabile ocazii pentru stoarcerea şi secătuirea sufletului uman. Dacă, dimpotrivă, anii vârstei de mijloc îi aduc împliniri, suntem într-o poziţie şi mai bună. Prosperitatea leagă omul de lume. Simte că „îşi găseşte locul în ea”, când, în realitate, lumea îşi găseşte locul în el. Reputaţia din ce în ce mai bună, cercul din ce în ce

mai mare de cunoştinţe, sentimentul propriei importanţe, presiunea crescândă a unei munci care îl absoarbe şi-l mulţumeşte îi dau, împreună, senzaţia că e acasă printre cele pământeşti, şi exact asta ne şi dorim. Vei observa că în genere tinerii sunt mult meii puţin speriaţi de moarte decât maturii şi bătrânii.

Adevărul e că Duşmanul, pentru că a avut fantezia să sortească nişte biete animale vieţii în lumea Lui eternă, le-a şi păzit cât mai bine de pericolul de a se simţi acasă oriunde altundeva. Motiv pentru care noi ne vedem deseori nevoiţi să dorim viaţă lungă pacienţilor noştri; la şaptezeci de ani omul nu e deloc prea bătrân pentru a-i smulge sufletul din ceruri şi a-l lega puternic de pământ. Cât sunt tineri, ne trezim de multe ori că o iau razna într-o clipă. Chiar dacă reuşim să le ţinem ascunsă formula explicită a religiei, imprevizibilele zboruri ale fanteziei, muzicii şi poeziei – e de ajuns doar chipul unei fete, cântecul unei păsări sau priveliştea orizontului – ne dau totdeauna schelăria peste cap. Nici prin gând nu le trece să urmărească susţinut vreo carieră, să cultive relaţii sau să ţină seama de propria siguranţă. Atât de nesecat le e apetitul pentru ceruri încât, până una alta, cel mai sigur îi putem lega de pământ făcându-i să creadă că pământul se poate preschimba în cer într-un viitor anume prin intermediul politicii, al eugeniei, „ştiinţei”, psihologiei, sau mai ştiu eu ce. Adevărata dependenţă de lume se construieşte în timp – asistată, fireşte, de morbul mândriei, pentru că îi învăţăm să creadă că înţelepciunea, maturitatea şi experienţa se capătă doar atunci când începe să miroasă a moarte. Experienţa, de altfel, în sensul anume în care îi învăţăm să folosească termenul, este un cuvânt foarte folositor. Un mare filosof de-al lor aproape că ne-a trădat secretul atunci când spunea că, în ce priveşte virtutea, „experienţa este mama înşelăciunii”; dar mulţumită noilor mode şi, desigur, punctului de vedere istoric, cartea cu pricina nu mai interesează aproape pe nimeni.

Cât de valoros e timpul pentru noi se vede din faptul că Duşmanul ne acordă atât de puţin din el.

Majoritatea rasei umane moare la o vârstă fragedă; dintre cei care supravieţuiesc, mulţi mor la anii tinereţii. Este evident că, pentru El, naşterea omenească e importantă mai ales ca pregătire pentru moartea omenească, iar moartea contează

numai ca deschizătoare de porţi către viaţa cealaltă. Nouă ni se permite să lucrăm doar asupra unei porţiuni minoritare a rasei, căci ceea ce oamenii numesc „viaţă normală” e doar o excepţie. Planul Lui, se pare, este ca un număr – altfel, foarte mic – dintre animalele umane cu care îşi populează cerurile să treacă mai întâi prin experienţa confruntării cu noi, din care să iasă victorioşi la capătul a şaizeci sau şaptezeci de ani. Foarte bine, înseamnă că ăsta e spaţiul nostru de manevră. Cu cât e mai restrâns, cu atât mai bine trebuie să ne folosim de el. În orice caz, fă ce-oi face, dar ai grijă ca pacientul să nu păţească nimic.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Nu mai încape îndoială că specia germană are să bombardeze oraşul pacientului tău şi putem fi siguri că datoria îl va ţine aproape de inima pericolului: e timpul să ne gândim cum să procedăm mai bine.

Ne interesează mai mult laşitatea – ori curajul, cu mândria aferentă – sau ura împotriva nemţilor?

Mi-e teamă că nu are nici un rost să încercăm să facem din el un curajos. Departamentul nostru de cercetare nu a descoperit încă (deşi ne aşteptăm curând la rezultate) cum se pot obţine virtuţile, oricare ar fi ele. E un grav handicap. Marile ticăloşii se susţin şi printr-un dram de virtute. Ce-ar fi fost Atila fără curajul lui, sau Shylock fără refuzul de a se lăsa pradă cărnii? Dar pentru că nu putem furniza noi înşine asemenea calităţi, nu avem decât să ne folosim de cele furnizate de Duşman – ceea ce înseamnă să nu i-i luăm cu totul de sub oblăduire pe aceia care ne sunt nouă devotaţi. Aranjamentul e foarte nesatisfăcător, dar sper ca într-o zi să ne putem descurca mai bine.

Cu ura nu avem probleme. Tensiunea la care zgomotul, pericolul şi oboseala supun nervii omeneşti îi face sensibili la orice emoţie violentă: tot ce avem de făcut este să dăm acestei sensibilităţi orientarea care ne convine. Dacă vocea conştiinţei se ridică împotrivă, serveşte-i raţionamente confuze.

Îndeamnă-l să-şi spună că se umple de ură nu pentru sine, ci în numele femeilor şi al copiilor care suferă, că datoria creştinului e să-şi ierte propriii duşmani, nu pe ai altora. Cu alte cuvinte, fă-l să se considere suficient de implicat în viaţa femeilor şi a copiilor pentru a simţi ură în numele lor, dar nu

suficient de implicat pentru a-i privi pe duşmanii lor ca pe ai lui însuşi şi astfel pentru a-i putea ierta.

Ura cel mai bine se combină cu frica. Dintre toate viciile, singură laşitatea provoacă suferinţă neamestecată – oribilă când o anticipezi, oribilă când o simţi, oribilă când îţi aduci aminte de ea; ura are plăcerile ei. Astfel încât ea este deseori compensaţia pe care un om înspăimântat şi-o oferă în schimbul mizeriilor fricii. Cu cât se teme mai tare, cu atât mai înverşunat va urî. Ura este, de asemenea, un excelent antidot pentru ruşine. Iar dragostea pentru semen foarte tare-i va slăbi dacă mai întâi îl faci să-şi piardă curajul.

Aici trebuie lucrat cu mare fineţe. De aproape toate viciile i-am făcut pe oameni să se mândrească, dar nu de laşitate. Ori de câte ori eram foarte aproape, Duşmanul a îngăduit câte un război, un cutremur de pământ sau altă asemenea calamitate, încât deodată curajul devenea atât de iubit şi lăudat până şi în ochii creaturilor încât toată munca noastră se ducea de râpă – şi iată cum a mai rămas măcar un viciu de care să le fie cu adevărat ruşine. Cu laşitatea trebuie să avem aşadar grijă să nu le inducă tocmai ea conştiinţa adevărată a propriei nimicnicii şi astfel să-i arunce în braţele căinţei şi smereniei. De altfel, în ultimul război, mii de oameni şi-au privit în faţă laşitatea şi astfel au putut descoperi pentru întâia dată anvergura morală a lumii. Pe timp de pace le putem ascunde multora dintre ei chestiunea binelui şi a răului; dar sub ameninţarea pericolului, problema li se pune atât de violent încât nici măcar noi nu le mai putem abate privirile. Avem în faţă o dilemă de proporţii. Dacă încurajăm dragostea şi dreptatea printre oameni, jucăm fără ocoliş cartea Duşmanului; iar dacă îi sfătuim contrariul, mai devreme sau mai târziu se va ajunge (pentru că El permite să se ajungă) la război sau la revoluţie, iar atunci întrebarea de neocolit privitoare la laşitate şi curaj îi poate trezi cu miile din lâncezeala morală.

Acesta trebuie să fie, într-adevăr, unul dintre motivele pentru care Duşmanul a creat o lume primejdioasă – o lume în care alegerile morale ţin capul de afiş. Pacientul vede la fel de bine ca tine că, departe de a fi pur şi simplu o virtute printre altele, curajul este forma pe care fiecare virtute o ia în momentul încercării, ceea ce echivalează cu momentul celui mai înalt grad de realitate. Castitatea, sinceritatea ori mila care dau

înapoi în faţa pericolului se pot numi astfel doar în anumite condiţii. Pilat s-a arătat milos atât cât n-a fost riscant s-o facă.

Prin urmare, dacă mizăm pe laşitate, ceva câştigăm, dar la fel de mult pierdem; e posibil ca pacientul să afle prea multe despre sine însuşi! Nu neg, putem încerca foarte bine nu să cloroformizăm ruşinea, ci să o adâncim şi astfel să obţinem disperarea. Ăsta ar fi un mare triumf. Ar arăta că omul crezuse şi acceptase ca Duşmanul să-i ierte păcatele doar pentru că el nu le simţea întreaga încărcătură de păcat – că, în ce priveşte singurul viciu pe care îl înţelege cu adevărat în toată nemernicia lui, nu poate căuta Mila şi nici nu-i poate recunoaşte lucrarea. Mă tem însă că l-ai lăsat să absoarbă deja prea mult din şcoala Duşmanului şi acum ştie că disperarea e un păcat mai mare decât oricare dintre păcatele care o provoacă.

Cât despre detaliile tehnice ale ispitei laşităţii, nu cred că e nevoie să spun prea multe. Important de ştiut e că, în general, teama creşte odată cu precauţiile. Totuşi, când precauţiile sunt stabilite în mod oficial, curând devin o chestiune de rutină şi efectul fricii dispare. Ce trebuie tu să faci e să-i infiltrezi în minte (pe lângă intenţia conştientă de a-şi face datoria) o vagă idee despre tot felul de lucruri pe care are şi nu are voie să le facă, în interiorul zonei delimitate de datorie – şi asta îi va da un mai mare sentiment de siguranţă. Şterge-i din minte regula simplă („Trebuie să stau aici şi să fac asta şi asta”) şi propune-i alternative imaginare („Dacă A se întâmplă – deşi sper din toată inima să nu – atunci aş putea face B, şi dacă lucrurile merg chiar prost, îmi rămâne oricum C”). Îi pot fi trezite şi superstiţiile, asta dacă nu le recunoaşte ca atare. Ideea e să-l faci să trăiască cu impresia că îi rămâne oricum, în afara Duşmanului şi a curajului pe care îl poate inspira El, un punct de sprijin, aşa încât, în presupusul angajament necondiţionat pentru îndeplinirea datoriei, să se deschidă nenumăratele breşe ale micilor lui reticenţe inconştiente. Prin naraţiunea expedientelor imaginare care ar împiedica lucrurile să „meargă chiar prost”, îi poţi inculca, la acel nivel al voinţei de care nu e conştient, convingerea că lucrurile n-au cum să meargă chiar prost. Apoi, în momentul când spaima îl ia în stăpânire şi-i invadează nervii şi muşchii, poţi obţine actul fatal, la care consimte înainte să-şi dea seama ce urmăreşti. Căci, nu uita, actul laşităţii contează

mai presus de toate; sentimentul fricii nu e în sine un păcat şi, deşi e o încântare pentru noi, prea mult nu ne ajută.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, Mă întreb câteodată dacă tu chiar crezi că ai fost trimis pe pământ în croazieră de plăcere. Înţeleg, şi nu din jalnicul raport pe care l-ai scris fără pic de răspundere, ci din înştiinţările Poliţiei Infernale, că în timpul primului raid pacientul s-a purtat cum nu se poate mai nesatisfăcător. I-a fost foarte frică şi acum se acuză de laşitate, prin urmare nici vorbă de mândrie; în schimb a făcut tot ce-i cerea datoria şi chiar mai mult decât atât. În faţa unui asemenea dezastru, tot ce poţi să mai obţii de la el (ca să nu te faci de tot de ruşine) e să se înfurie pe vreun câine care-i taie calea, să se apuce din greu de fumat sau să-şi uite de vreo rugăciune. Ce crezi că rezolvi dacă te miorlăi cu greutăţile tale? Dacă mergi pe ideea de „dreptate" a Duşmanului şi spui că şansele şi intenţiile tale ar trebui luate şi ele în calcul, mi-e teamă că te expui fără probleme la acuza de erezie. În orice caz, îţi va fi curând foarte clar că dreptatea Iadului se bazează pe consideraţii pur realiste şi că se interesează numai şi numai de rezultate. Ori aduci halca pe masă, ori treci tu la mezat.

Singurul pasaj demn de atenţie din scrisoarea ta e acela în care spui că încă ar fi de aşteptat rezultate de la oboseala pacientului. Asta nu-i rău. Dar n-are să-ţi cadă în braţe fără să mişti vreun deget.

Nu-i exclus ca oboseala să aducă după sine o mare blândeţe, liniştea minţii şi poate chiar dispoziţii vizionare. Dacă ţi-a fost dat să vezi nu de puţine ori cum din oboseală unii dădeau în furie, răutate sau iritare, asta e pentru că s-au ocupat de ei ispititori de clasă. Paradoxul e că oboseala moderată invită mult mai bine la nestăpânire decât absoluta extenuare. Asta depinde în parte de cauze fizice, dar şi de altceva.

Nu simpla oboseală produce furia, ci solicitările neaşteptate asupra Unui om deja obosit. Când omul se aşteaptă la ceva, curând ajunge să creadă ca are dreptul să obţină acel ceva: sentimentul dezamăgirii poate fi transformat, cu prea puţină intervenţie din partea noastră, într-un sentiment al ultragiului. Doar după ce omul s-a resemnat în faţa iremediabilului, după ce a renunţat să-şi mai găsească liniştea şi a încetat să-şi mai dorească ceva, fie şi pentru următoarea

jumătate de oră – doar atunci ameninţă epuizarea să se încarce de blândeţe şi de umilitate. Prin urmare, pentru a obţine cele mai bune rezultate de pe urma oboselii pacientului, este necesar să-l hrăneşti cu speranţe false. Demonstrează-i că are motive să creadă că raidul aerian nu se va repeta. Fă-l să guste cu anticipaţie din odihna de care va avea parte în noaptea următoare, la el acasă. Se va simţi nespus de sfârşit doar la gândul că nu mai e mult şi totul se va termina; de obicei oamenii au senzaţia că n-ar mai fi putut suporta chinul exact în momentul când criza se apropie de final, sau atunci când cred ei că se apropie de final. Aici, ca şi în cazul laşităţii, e de evitat angajarea totală. Orice ar spune, important este să decidă în sinea lui că nu va putea suporta la infinit orice i s-ar întâmpla, ci doar „pentru o perioadă rezonabilă de timp” – iar rezonabilă să-i pară o perioadă mai scurtă decât e de aşteptat să dureze încercarea. Nu e nevoie să fie mult mai scurtă; în cazul atacurilor asupra răbdării, castităţii şi îndurării, amuzamentul stă în a-l face pe om să cedeze tocmai când (numai de-ar fi ştiut) mai avea puţin şi scăpa.

Nu ştiu dacă sunt şanse să o întâlnească pe fată în momentele de epuizare. Dacă da, ai grijă să te foloseşti din plin de faptul că, până la im anumit punct, oboseala le face pe femei să vorbească mai mult, iar pe bărbaţi mai puţin. Până şi îndrăgostiţii ajung să-şi poarte pică din aşa ceva.

Nu cred ca scenele la care e acum martor să poată fi folosite drept material pentru un atac de ordin intelectual asupra credinţei luigafele tale de până acum au îndepărtat total posibilitatea. Există însă un tip de atac asupra emoţiilor care încă mai poate fi încercat. E vorba de a-l face să simtă, atunci când îi cad sub ochi rămăşiţe omeneşti lipite de vreun zid, că „aşa arată lumea cu adevărat' şi că toată religia lui nu e decât o invenţie. Vei observa că le-am dereglat complet capacitatea de a înţelege sensul cuvântului „adevărat”. Când vine vorba despre vreo experienţă spirituală remarcabilă, îşi vor spune unii altora: „Ce s-a întâmplat cu adevărat e că ai auzit un fel de muzică într-o încăpere luminată”; aici, „adevărat” înseamnă simplele date materiale, distincte de celelalte elemente ale experienţei pe care au trăit-o. Pe de altă parte, vor spune: „Poţi să vorbeşti mult şi bine despre săritura de la înălţime, aşezat în fotoliul tău confortabil, dar dacă nu te duci acolo sus n-ai cum să ştii cum e

cu adevărat: aici „adevărat” primeşte sensul opus, însemnând nu datele materiale (pe care le ştiu deja în timp ce discută chestiunea aşezaţi în fotolii), ci efectul emoţional pe care acele date le pot avea asupra conştiinţei umane. Ambele sensuri pot fi valide luate separat, dar sarcina noastră e să le punem să lucreze împreună, aşa încât valoarea emoţională a cuvântului „adevărat” să se ataşeze când unui sens, când celuilalt, după cum ne convine nouă. Regula generală pe care am stabilit-o destul de solid printre ei este că, în orice experienţă care îi poate face să se simtă mai fericiţi sau mai buni, datele materiale sunt „adevărate”, pe când elementele spirituale sunt „subiective”; iar în orice experienţă care îi poate descuraja sau corupe, elementele spirituale simt singurele adevărate, iar a le ignora te face susceptibil de evazionism. Astfel, când cineva se naşte, sângele şi durerea sunt „adevărate”, iar bucuria doar un punct de vedere subiectiv; când cineva moare, groaza şi urâţenia sunt „adevăratul chip al morţii”. Caracterul urât al unei persoane detestate este „adevărat”: abia atunci când urăşti pe cineva îl vezi aşa cum e în realitate, tocmai pentru că eşti deziluzionat. Dar frumuseţea unei persoane iubite e pur şi simplu un văl subiectiv mascând „adevărata” cauză, care ar fl apetitul sexual sau interesul economic. Războaiele şi sărăcia sunt „cu adevărat” oribile; pacea şi bunăstarea sunt simple fapte materiale care se întâmplă să le trezească oamenilor anumite sentimente. Creaturile se acuză mereu între ele că vor să „se înfrupte, dar fructul să le rămână”; însă mulţumită eforturilor noastre, mult mai des se văd nevoite să plătească fructul fără să apuce să-l guste. Manipulat cum trebuie, pacientul va reuşi fără probleme să judece emoţia pe care o simte la vederea rămăşiţelor omeneşti ca pe o revelaţie a realităţii, iar reacţia în faţa unui copil fericit sau a unui cer senin ca pe un simplu sentiment.

Cu afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

Dragul meu Amărel, drăguţul meu, bombonica mea, sufleţelul meu, Cum se poate, acum când totul e pierdut, să mi te tângui şi să mă întrebi dacă afecţiunea mea nu a fost cumva vorbă goală de la bun început? Nici gând de aşa ceva! Să nu te îndoieşti că dragostea mea pentru tine şi dragostea ta pentru mine seamănă ca două picături de apă. Întotdeauna ţe-am dorit, aşa cum şi tu (prostule şi amărâtule) m-ai dorit pe mine. Singura

diferenţă e că eu sunt mai puternic. Cred că acum au să mi te livreze tot; sau poate doar o bucată. Dacă te iubesc? Cum să nu! Aşa pulpiţă gustoasă mai rar.

Ai lăsat un suflet să-ţi scape printre degete. Urletul de foame aţâţată după prada pierdută răsună chiar acum şi se prăvăleşte pe toate treptele împărăţiei Zgomotului, de tremură până şi Tronul din Adânc.

Mă îneacă furia când mă gândesc. Cât de bine ştiu ce s-a întâmplat în clipa când ţi l-au smuls din braţe!

Privirea i s-a limpezit brusc (nu-i aşa?) când te-a văzut pentru prima dată – şi a înţeles că până atunci parte din el era a ta – şi a ştiut că de-acum nu-l mai puteai atinge. Gândeşte-te numai (şi fie acesta începutul agoniei tale) ce a simţit el în momentul acela; că a fost ca şi cum îi căzuse coaja de pe o rană veche, ca şi cum se scutura de o carapace monstruoasă, ca şi cum se dezbrăca pe veci de cămaşă grea de sudoare şi mizerie care se lipise de piele. Pe Iad, destul ne chinuie să-i vedem în fiecare zi a vieţii lor muritoare cum scot de pe ei hainele murdare şi se bălăcesc în apă fierbinte mormăind de plăcere şi întinzându-şi mădularele. Ce să mai zic, atunci, de această despuiere finală, de această curăţire completă?

Cu cât mă gândesc mai bine, cu atât mă îngrozesc mai tare. A scăpat aşa de ieftin! Fără îndoieli sau temeri, fără verdict medical, fără sanatoriu, fără intervenţie chirurgicală, fără false speranţe de viaţă; eliberare completă şi instantanee. Pentru o clipă lumea întreagă părea să ne aparţină; şuierat de bombe, case prăbuşite, mirosul greu şi gustul explozibilului pe buze şi în plămâni, picioare frânte de oboseală, inima îngheţată de groază, creierul înăbuşit de sânge, carnea chircită de durere; şi în clipa următoare totul s-a spulberat, s-a dus ca un vis rău, fără să ne mai fie vreodată de folos. Nevrednicule care eşti, te-au răpus şi te-au dat de ruşine! Ai băgat oare de seamă cât de firesc – ca şi cum pentru asta s-ar fi născut – a intrat viermele târâtor în viaţa cea nouă? Cum toate îndoielile i s-au arătat, cât ai clipi din ochi, ridicole? Cât de bine ştiu ce-şi spunea creatura! „Fireşte. Întotdeauna a fost aşa. Ororile urmează mereu acelaşi curs, dau din rău în mai rău până ce te înghesuie ca-ntr-o gaură de şarpe şi apoi, chiar în clipa în care te simţi deja strivit, iată! eşti scăpat din strânsoare şi totul se îndreaptă dintr-odată. Extracţia doare din ce în ce mai tare şi apoi dintele e scos. Visul se preschimbă

în coşmar şi apoi te trezeşti. Mori o moarte şi încă una şi apoi te afli dincolo de moarte. Cum m-am putut îndoi vreodată?

În clipa în care te-a văzut pe tine, atunci i-a văzut şi pe Ei. Ştiu foarte bine cum a fost. Ai dat înapoi împleticit, buimac şi orbit, mai strivit de Ei decât l-a putut strivi pe el o bombă. Câtă degradare! – ca acest boţ de noroi vâscos să-şi ridice capul şi să stea de vorbă cu spirite din faţa cărora tu, spirit fiind, n-ai putut decât să te retragi cu spinarea încovoiată. Ai sperat, poate, că spaima şi cutremurul în faţa straniei lor privelişti au să-i amuţească bucuria. Dar asta-i toată blestemăţia: pentru ochii muritorilor Ei sunt şi străini şi nestrăini. Până în momentul acela nu avusese nici cea mai vagă idee despre cum arată Ei, ba chiar se îndoia că ar exista. Dar când i-a văzut, a ştiut că îi cunoştea dintotdeauna şi a înţeles că fiecare dintre Ei i-a stat alături în multe clipe ale vieţii când se crezuse singur, aşa că acum le-a putut spune, fiecăruia în parte, nu „Cine eşti tu?”, ci „Deci tu erai în tot timpul ăsta”. Tot ce sunt Ei şi tot ce i-au spus în clipa întâlnirii au trezit amintiri. Vaga senzaţie că fusese înconjurat încă de mic de prieteni care i-au locuit singurătăţile se explica acum, în sfârşit; acea cântare din inima fiecărei experienţe pure pe care memoria nu reuşea să o reţină era acum în sfârşit recuperată. Recunoscându-i, a trecut dincolo de Ei şi s-a eliberat, aproape înainte ca mădularele trupului să-şi găsească odihna. Numai tu ai rămas pe dinafară.

Şi nu doar pe Ei i-a văzut; L-a văzut şi pe El. Acest animal, această bucată de came procreată întrun aşternut şi-a putut aţinti ochii asupra Lui. Ceea ce pentru tine e foc care arde şi orbeşte pentru el este acum lumină răcoroasă, limpezimea însăşi, şi i se arată în forma unui om. Ţi-ar plăcea, dacă ai putea, să interpretezi prostraţia pacientului în faţa Prezenţei, dispreţul de sine şi deplina recunoaştere a păcatelor (da, Amărel, o recunoaştere mai clară decât eşti chiar tu în stare) prin analogie cu paralizia sufocantă pe care o simţi tu atunci când te izbeşte boarea fatală ce respiră din inima Raiului. Doar că e total lipsit de sens. Se poate ca dureri să mai aibă de suferit, dar sunt dureri pe care le primeşte bucuros. Nu le-ar da pe nici o plăcere pământească. Toate deliciile simţurilor, ale inimii sau intelectului cu care l-ai fi putut ispiti odată, până şi deliciile virtuţii înseşi îi par acum, prin comparaţie, tot aşa cum nurii îndoielnici ai unei târfe istovite trebuie să pară unui bărbat care

află că femeia iubită, pe care a adorat-o toată viaţa şi pe care o credea moartă, trăieşte şi se află acum în pragul uşii lui. A păşit acum în lumea în care durerea şi plăcerea trec dincolo de orice graniţă a finitudinii şi unde toată aritmetica noastră cade. O dată în plus, stăm faţă în faţă cu inexplicabilul. Blestemele noastre cele mari sunt, în primul rând, ispititorii de doi bani ca tine şi, în al doilea rând, neputinţa Departamentului nostru de Informaţii! De-am şti numai ce urmăreşte El cu adevărat! Vai şi-amar dacă fără cunoaşterea asta – altfel o dulcegărie de care ne lipsim – nu e posibilă nici Puterea! Ajung uneori la disperare. Tot ce mă mai ţine este convingerea că realismul nostru, intransigenţa noastră (în duda tuturor ispitelor) în faţa balivernelor şi prostiilor de tot soiul trebuie să aibă câştig de cauză într-un final. Dar până atunci am de încheiat nişte conturi cu tine. Prea-sincer mă semnez, Cu crescândă şi vorace afecţiune, unchiul tău, SFREDELIN.

SFREDELIN PROPUNE O ÎNCHINARE.

Prefaţă la colecţia de eseuri.

Sfredelin propune o închinare.

C. S. Lewis punea punct final acestei cărţi cu puţin înainte de ziua în care s-a stins, 22 noiembrie 1963. E aproape în întregime dedicată religiei, iar eseurile provin din mai multe surse. Unele dintre ele au apărut în They Asked for a Paper (Geoffrey Bles, Londra 1962), colecţie care trata subiecte de literatură, etică şi teologie. „Sfredelin propune o închinare” a fost iniţial publicată în Marea Britanie ca parte a unei ediţii hardcover cu titlul The Screwtape Letters and Screwtape Proposes a Toast (Geoffrey Bles, Londra, 1961). Includea „Sfaturile” originale, împreună cu „închinarea” şi o nouă prefaţă semnată de Lewis. Între timp, „Sfredelin propune o închinare” apăruse deja în Statele Unite, mai întâi ca articol în The Saturday Evening Post şi apoi în 1960 într-o colecţie hardcover, The World’s Last Night (Hartcourt Brace and World, New York).

În noua prefaţă la Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr şi Sfredelin propune o închinare, pe care am reprodus-o mai jos, Lewis arată cum s-a născut ideea „închinării”. Ar fi total nepotrivit să citim cuvântarea ca pe încă una dintre scrisorile lui Sfredelin. E adevărat că întâlnim şi aici ceea ce Lewis numea tehnica „ventrilocului diabolic”: ce e alb pentru Sfredelin e negru pentru noi, iar acolo unde el exultă noi trebuie

să ne temem. Dar afinitatea cu Sfaturile se opreşte la această structură formală. Scrisorile lui Sfredelin se ocupau mai ales de viaţa morală a unui individ; „închinarea” caută mai curând să lumineze minţile novicilor.

„A Slip of the Tongue” (predică ţinută la Magdalen College Chapel) apare într-o carte pentru prima dată. „The Inner Ring” a fost conceput ca discurs memorial prezentat în 1944 la King’s College, University of London; „Is Theology Poetry?” şi „On Obstinacy în Belief” au fost amândouă texte ale unor conferinţe ţinute la Socratic Club, după care au apărut prima dată în numerele din 1944 şi 1955, respectiv, ale revistei Socratic Digest. „Transposition” este o versiune ceva mai elaborată a unei predici ţinute la Mansfield College, Oxford; iar „The Weight of Glory” este şi el textul unei predici ţinute în Biserica St Mary the Virgin din Oxford şi apoi publicate de către SPCK. Toate aceste cinci eseuri au fost publicate prin bunăvoinţă în They Asked for a Paper. „Good Work and Good Works” a apărut prima dată în The Catholic Quarterly şi apoi în The World’s Last Night.

La sfârşitul prefeţei de la They Asked for a Paper, Lewis scria: „Pentru că aceste texte au fost compuse la diverse momente din ultimii douăzeci de ani, unele pasaje le vor aminti cititorilor de lucrările mele mai târzii: ele sunt de fapt forme embrionare care le preced pe acestea din urmă. Mi-am îngăduit să mă las convins că astfel de suprapuneri nu constituie o obiecţie fatală împotriva republicării lor”, suntem recunoscători că şi-a îngăduit să se lase în acelaşi fel convins în vederea publicării acestei colecţii paperback de eseuri pe teme religioase.

J. E. G.

Sfredelin propune o închinare.

Am fost deseori încurajat să continui seria iniţială a Sfaturilor, dar mulţi ani de zile ideea nu mi-a surâs deloc. Deşi textul a curs ca de la sine, mai puţină bucurie în a scrie ceva nu cred că am avut vreodată.

Uşor a fost, fără îndoială, din simplul motiv că, odată inventată, tehnica scrisorilor diavoleşti îşi generează singură şi în mod spontan urmarea, precum piticii şi uriaşii lui Swift sau filosofia medicală şi etică din „Erewhon”. Numai să-i dai ghes şi te poartă liniştit preţ de o mie de pagini. Dar deşi nu mi-a fost greu să intru în jocul mental al atitudinii diavoleşti, nici prea tare

nu m-am amuzat, sau cel puţin nu pentru multă vreme. Tensiunea mi-a produs un fel de crampă spirituală. Lumea în care trebuia să mă proiectez în timp ce vorbeam prin gura lui Sfredelin era tot o prăfoşenie şi-un zgrunţur, o secătuială şi-o scabie. Orice urmă de frumuseţe, prospeţime şi jovialitate trebuia lăsată deoparte. Aproape că m-a dărâmat înainte să-i pun punct. I-ar fi dărâmat şi pe cititorii mei dacă aş fi continuat.

În plus, purtam într-un fel pică textului meu pentru a nu fi ieşit o altfel de carte, pe care însă nimeni n-ar fi putut să o scrie. În mod ideal, sfaturile lui Sfredelin către Amărel ar fi trebuit însoţite de învăţăturile unui arhanghel către îngerul păzitor al pacientului. Fără de ele, imaginea vieţii omeneşti e trunchiată. Dar cine şi-ar fi putut lua asupră-i sarcina? Chiar dacă un muritor – care ar trebui oricum să fie unul mult mai bun decât mine – ar putea să se ridice la anvergura înălţimilor spirituale cerute de încercare, cum s-ar putea decide asupra unui „stil potrivit”? Pentru că aici stilul ar fi într-adevăr parte din conţinut. Simpla povăţuire n-ar fi de ajuns; fiecare propoziţie ar trebui să poarte cu sine iz de Rai. Iar în zilele noastre, chiar dacă cineva ar fi în stare să scrie proză în maniera lui Traheme, nu ar primi încuviinţarea să o facă, pentru că cerinţa „funcţionalismului” a sărăcit literatura de jumătate din funcţiile ei. (în esenţă, orice ideal stilistic dictează nu doar felul în care lucrurile trebuie spuse, ci şi ce fel de lucruri pot fi spuse.)

Apoi, pe măsură ce anii treceau, iar experienţa sufocantă a scrierii Sfaturilor se atenua în cămările memoriei, gândul a început să mi se oprească asupra a tot felul de lucruri care păreau să invite comentariul unui Sfredelin. Hotărâsem să nu mai scriu niciodată vreo „scrisoare”. În schimb, ideea unui soi de „cuvântare” îmi tot dădea târcoale, mai mult sau mai puţin insistent, fără să apuc s-o pun pe hârtie. Apoi a venit invitaţia din partea The Saturday Evening Post şi aşa m-am apucat de lucru.

C. S. L.

Scena se petrece în Iad, la dineul anual al înaltului.

Colegiu de Pregătire a Tinerilor Ispititori Decanul, Dr.

Balelungi, tocmai a ridicat paharul în sănătatea oaspeţilor.

Sfredelin, care este invitat de onoare, se ridică şi întoarce închinarea:

Domnule Decan, Iminenţa voastră, distinse Scârboşenii, dragii mei împieliţaţi şi Necuraţi, iubiţi Diavoli: Se obişnuieşte în astfel de ocazii ca vorbitorul să se adreseze mai ales proaspeţilor absolvenţi care vor fi trimişi în curând pe Pământ pentru stagii de ispitire. Obicei căruia mă supun cu plăcere. Îmi amintesc foarte bine cu câtă trepidantă nerăbdare mi-am aşteptat şi eu prima mea misiune. Am speranţa şi credinţa că fiecare dintre voi încearcă aceeaşi tulburare în seara aceasta. Aveţi toată cariera înainte. Iadul se aşteaptă şi vă cere ca ea să fie încununată – aşa cum a fost şi a mea – de neîncetate izbânzi. Dacă nu, ştiţi ce vă aşteaptă.

Să nu vă faceţi iluzii: fără veninul sănătos şi realist al terorii, alături de neîncetata muşcătură a neliniştii, încercările voastre sunt sortite eşecului. Cât de des îi veţi invidia pe oameni pentru a fi fost înzestraţi cu darul somnului! Aş vrea, totuşi, să vă înfăţişez şi o imagine moderat optimistă a situaţiei strategice generale.

Temutul vostru decan s-a referit, printre multe alte lucruri, la masa festivă din faţa voastră, cerându-şi, într-un fel, iertare. Aflaţi, iubiţi diavoli, că nu e neapărat vina lut Nu putem să nu recunoaştem însă că sufletele omeneşti din ale căror chinuri ne-am înfruptat în seara aceasta au fost de foarte slabă calitate. Cu toată arta culinară a specialiştilor noştri în tortură, tot fără gust au rămas.

Ah, de-aş putea să-mi mai înfig dinţii în carnea unui Farinata, a unui Henric al VIII-lea sau chiar a unui Hitler! De-aţi fi văzut ce crustă, numai bună de crănţănit! Ce furie, ce egoism, ce cruzime, de o robusteţe aproape la fel de mare ca a noastră. Cât deliciu să simţi cum se împotriveau devorării! Iar când îi înghiţeai, cum ţi se mai încălzeau măruntaiele!

În loc de aşa ceva, cu ce ne-am ales noi în seara asta? Am avut mai întâi o autoritate municipală în sos de fraudă. Doar că eu unul nu am putut distinge savoarea unei avariţii cu adevărat pasionate şi brutale de care se încântau simţurile pe vremea marilor rechini din secolul trecut. Pe când acum, e foarte clar, am avut în farfurii o piticanie – un aventurier de paie care, între cunoscuţi, învârtea câte o glumă nesărată, iar în public se producea cu cele mai răsuflate banalităţi – o zgaibă de om care a dat cu nasul de corupţie şi s-a trezit şi el că nu e rău să fii corupt, la fel ca toată lumea.

Apoi a venit o supă călduţă de adulteri. Aţi mirosit oare vreo urmă de hormoni inflamaţi, de carne aţâţată, rebelă şi nesătulă? Eu n-am simţit nimic. Pentru mine au avut cu toţii gust de idioţi cu prohabul plat care din prostie sau meschinărie rămân cu pantalonii-n vine pe unde apucă, doar pentru că li se trage de la vreo reclamă cu femei goale, sau că încearcă să se simtă moderni şi emancipaţi, sau ca să se asigure că sunt şi ei virili ca toţi bărbaţii „normali”, sau chiar pentru că nu au nimic altceva de făcut. Sincer, mie unul, care am gustat dintr-o Messalina ori un Casanova, mi s-a făcut greaţă. Doar sindicalistul cu garnitură de gogoşi umflate a fost poate ceva mai bine. Individul chiar a făcut ceva rău la viaţa lui. De pe urma lui s-a lăsat, nu chiar fără să ştie, cu vărsare de sânge, foamete şi ameninţarea libertăţii. Da, într-un fel. Dar ce fel!

S-a gândit atât de puţin la aceste obiective ultime. Toată viaţa i-a fost dominată de grija de a urma linia partidului, de propria importanţă şi, mai presus de toate, de simpla rutină.

Să ne înţelegem. Gastronomic vorbind, situaţia e deplorabilă. Sper însă că niciunul dintre noi nu pune gastronomia pe primul loc. Nu avem oare, într-un sens diferit şi mult mai serios, motive de speranţă?

Să ne gândim mai întâi la simpla cantitate. Calitatea poate să lase de dorit; niciodată însă nu am avut mai mare abundenţă de suflete, fie ele şi mediocre.

Şi apoi triumful. Ne-am putea spune că asemenea suflete – mai bine zis asemenea băltoace noroioase rămase din ceea ce a fost odată un suflet – nici nu merită damnate. Da, dar Duşmanul (din cine ştie ce raţiuni obscure şi perverse) s-a gândit că merită salvate. Credeţi-mă pe cuvânt, aşa e. Voi tinereii care încă nu V-aţi început activitatea nici nu vă închipuiţi cu cât efort şi câtă iscusinţă au fost într-un sfârşit capturate aceste mizerabile creaturi.

Dificultatea s-a tras tocmai din nevolnicia şi moliciunea lor. Am avut aici de-a face cu atâta noroială a minţii, cu atâta lentoare în reacţii încât ne-a fost extrem de greu să îi ridicăm la acel nivel de claritate şi forţă a deciziei la care păcatul de moarte devine posibil. Atenţie însă: i-am ridicat atât cât trebuie, şi nu dincolo de milimetrul fatal al lui „prea mult”. Fiindcă atunci, desigur, totul ar fi fost, poate, pierdut. Ar fi putut vedea şi s-ar fi putut căi. Pe de altă parte, dacă i-am fi ridicat prea

puţin, s-ar fi calificat mai degrabă pentru Limb, precum creaturile care nu-şi află locul nici în Rai nici în Iad – suflete cu rezultate modeste, cărora li se permite să se afunde de-a pururi într-o subumanitate mai mult sau mai puţin împăcată.

În faţa fiecărei alegeri individuale a ceea ce Duşmanul ar numi calea „cea rea”, astfel de creaturi sunt, la început, aproape sau total lipsite de responsabilitate spirituală deplină. Nu înţeleg nici sursa şi nici adevărata natură a interdicţiilor pe care le încalcă. Nici nu se poate vorbi la ei de conştiinţă, în afara atmosferei sociale care îi înconjoară. Şi fireşte că le-am încurcat şi le-am dat peste cap limba însăşi; ceea ce în profesia altcuiva s-ar numi mită pentru ei se cheamă „atenţie” sau cadou. Prima însărcinare a Ispititorilor care s-au ocupat de ei a fost să facă din astfel de alegeri ce-i aşezau pe calea spre Iad un obicei solid, prin neîncetată repetiţie. Iar apoi (pasul crucial) să transforme obiceiul în principiu – un principiu pe care creatura să fie oricând gata să-l apere. După asta, totul merge ca la carte. Conformismul social, practicat întâi pur şi simplu din instinct sau chiar în mod mecanic – cum ar putea o moluscă să nu se conformeze? – devine astfel, pe nesimţite, un ideal al vieţii împreună sau al traiului ca toată lumea.

Simpla ignoranţă a legii pe care acum o încalcă ia forma unei vagi teorii desemnate – nu uitaţi că stau prost cu istoria – drept „moralitate” convenţională sau puritană sau burgheză. Se formează astfel puţin câte puţin în inima creaturii un miez tare, bine tăbăcit şi înrădăcinat în care se adună convingerea că trebuie să continue să fie ceea ce este şi chiar să reziste oricărei tentaţii de a schimba ceva. E un miez foarte mic, deloc reflexiv (sunt prea ignoranţi) şi prea puţin sfidător (uscăciunea lor emoţională şi imaginativă exclude posibilitatea), umil, în felul lui, dar de o modestie falsă; un miez ca o pietricică sau un început de cancer. Dar numai bun să ne potrivească ţinta. Ne oferă, în sfârşit, condiţiile unei respingeri reale şi deliberate, deşi încă nu deplin articulate, a ceea ce Duşmanul numeşte Har.

Avem aşadar sub ochi două fenomene de bun augur. Mai întâi, abundenţa capturii; oricât de insipidă ne-ar fi hrana, nu ne putem teme de foamete. Şi apoi, triumful; nicicând nu au dat dovadă.

Ispititorii noştri de mai mare îndemânare. A treia morală, însă, pe care nu am tras-o încă, este cea mai importantă dintre toate.

Soiul de suflete din disperarea şi năpasta cărora ne-am… – bine, n-am să spun înfruptat, dar în orice caz ne-am asigurat minimul de hrană în seara aceasta sunt şi vor fi din ce în ce mai numeroase.

Comandamentul nostru Inferior ne asigură că aşa stau lucrurile; directivele primite ne cer o gândire tactică adecvată situaţiei de fapt. „Marii” păcătoşi, la care pasiuni dintre cele mai vii şi mai plăcute nouă trec dincolo de orice limită, iar voinţa se concentrează cu imensă ardoare asupra unor obiecte detestate de Duşman, nu vor dispărea. Dar vor fi din ce în ce mai rari. Capturile noastre se vor înmulţi; doar că vor fi cel mai adesea simple gunoaie – gunoaie pe care altă dată le-am fi aruncat Cerberului şi hăitaşilor Iadului, căci ne-ar fi părut nedemne de gurile diavoleşti. Şi vreau să înţelegeţi bine două lucruri. Unu la mână, că oricât de deprimant ar părea, lucrurile se schimbă de fapt în bine. Şi doi, v-aş atrage atenţia asupra felului în care am ajuns aici.

E o schimbare în bine. Marii (şi delicioşii) păcătoşi sunt făcuţi din acelaşi material ca şi oribilele fenomene cărora li se spune mari sfinţi. E adevărat că din cauza virtualei penurii de astfel de material ne alegem noi cu hrană searbădă. Dar nu duce ea, în acelaşi timp, şi la absoluta frustrare şi foamete a Duşmanului? El nu i-a creat pe oameni – şi nu s-a făcut El însuşi om şi nu a murit printre ei sub tortură

— ca să livreze candidaţi Limbului, „jumătăţi” de oameni. El a vrut să producă sfinţi; oameni divini; creaturi care să-i semene. Nu este sărăcia bucatelor de pe masa noastră im preţ infim de plătit în schimbul asigurării că marele Lui experiment dă semne de epuizare? Şi nu numai atât. Pe măsură ce marii păcătoşi se împuţinează, iar majoritatea îşi pierde orice urmă de individualitate, marii păcătoşi devin mult mai eficienţi ca agenţi în serviciul nostru. Orice dictator sau chiar demagog – aş zice că orice vedetă de cinema şi orice folkist – poate acum trage după sine turma umană cu zecile de mii. Gloata se oferă lui (atât cât poate ea oferi) şi prin el, nouă. Se poate să vină o vreme când nu va mai fi deloc nevoie să ne chinuim cu ispitirea individuală,

cu excepţia câtorva cazuri speciale. Nu vom avea decât să prindem fluieraşul şi toată turma îl va urma de la sine.

Dar înţelegeţi voi oare cum de am reuşit să reducem atât de mult din rasa umană la nivelul unor simple cifre? Aşa ceva nu a venit de la sine. A fost răspunsul nostru – şi salutăm grandoarea lui – la una dintre cele mai serioase provocări cu care ne-a fost dat să ne confruntăm.

Daţi-mi voie să vă înfăţişez felul cum se prezenta situaţia omenirii în a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea – perioada în care eu mi-am încetat activitatea ca Ispititor activ şi am fost recompensat cu un post în administraţie. La acel moment, marea mişcare umană în slujba libertăţii şi egalităţii ajunsese la o fază matură şi dădea deja roade trainice. Sclavia fusese abolită. Războiul american de independenţă fusese câştigat. Revoluţia franceză reuşise. Toleranţa religioasă era îmbrăţişată aproape peste tot. Iniţial, mişcarea fusese punctată de multe elemente favorabile nouă. Se amestecau acolo mult ateism, mult anticlericalism, multă invidie şi sete de răzbunare, până şi câteva încercări (cam absurde) de revitalizare a păgânismului. Nu ne-a fost atunci prea uşor să hotărâm care avea să fie linia noastră. Pe de o parte, primisem o dureroasă lovitură – care încă ne ameninţă – prin faptul că orice individ de orice soi, care până atunci suferise de foame, acum primea hrană de la alţii, sau că oricine trăise mult şi bine cu lanţuri la picioare acum se putea elibera. Dar pe de altă parte, mişcarea se însoţea cu atâta respingere a credinţei, cu atât materialism, secularism şi ură, încât am simţit că era de datoria noastră să o încurajăm.

Către sfârşitul secolului, însă, situaţia devenea mult mai simplă şi în acelaşi timp mult mai gravă.

În sectorul englez (unde am activat cel mai mult în linia întâi), se întâmplase ceva oribil. Duşmanul, abil ca întotdeauna, îşi trăsese spuza pe turta lui şi dăduse acestei mişcări progresiste şi eliberatoare o tentă care să-i convină. De-abia dacă se mai ghicea ceva din vechea înclinaţie anticreştină. Periculosul fenomen numit socialism creştin lua deja proporţii. Proprietarii de fabrici care altă dată se îmbogăţeau din sudoarea amărâţilor, în loc să fie asasinaţi de către propriii muncitori – de asta ne-am fi putut folosi – primeau acum admonestări din partea celor din aceeaşi clasă cu ei. Bogătaşii renunţau în

număr din ce în ce mai mare la privilegii nu prin forţa revoluţiilor sau sub constrângere, ci ascultând de propria lor conştiinţă. Iar săracii, care aveau de câştigat de pe urma situaţiei, se purtau de-a dreptul lamentabil. În loc să profite de noile libertăţi – aşa cum speram şi aveam motive să ne aşteptăm – pentru a trece la masacre, violuri şi vandalizări, sau măcar la beţii fără capăt, s-au apucat ca proştii să se facă mai curaţi, mai cumpătaţi, mai chivernisiţi, să-şi îmbunătăţească educaţia şi chiar să ducă o viaţă virtuoasă. Credeţi-mă, iubiţi diavoli, ameninţarea unei societăţi sănătoase părea atunci perfect plauzibilă.

Însă graţie Tatălui Nostru din Adânc, ameninţarea a fost îndepărtată. Contraatacul s-a dat pe două nivele. La nivelul cel mai adânc, s-a lucrat la exprimarea deplină a unui element care germinase înăuntrul mişcării încă de la începuturile ei. Ascunsă în inima acestei propagande pentru libertate stătea şi o profundă ură pentru libertatea personală. Acel nepreţuit individ pe nume Rousseau a fost primul care să vorbească deschis despre ea. În comunitatea lui democratică perfectă, vă amintiţi, numai religia de stat e permisă, sclavia e repusă în drepturi, iar individul trebuie să ştie că ceea ce guvernul îi spune să facă este şi dorinţa lui, chiar dacă nu-şi dă seama de asta. Pornind de aici, via Hegel (un alt propagandist indispensabil pentru noi), am obţinut fără probleme şi nazismul şi statul comunist. Până şi în Anglia am avut succese.

Am aflat cu câteva zile în urmă că în această ţară nu poate nimeni, dacă nu are permis, să-şi taie pomul din propria grădină cu propriul topor, să facă din el scânduri cu propria drujbă şi din scânduri să-şi construiască un hambar în propria lui grădină.

Acesta a fost contraatacul nostru pe primul nivel. Voi, care de-abia vă începeţi stagiul, nu veţi primi încă sarcini de acest tip. Deocamdată veţi fi distribuiţi ca Ispititori pe lângă persoane private.

Împotriva acestora, sau prin intermediul lor, contraatacul ia o formă diferită.

Democraţie e cuvântul cu care trebuie să-i duceţi de nas. Experţii noştri filologi au reuşit deja atât de bine să corupă limba omenească încât nici nu mai e nevoie să vă atrag atenţia că, pentru ei, înţelesul cuvântului trebuie să rămână obscur şi prost definit. Nu au de ales. N-are să le treacă niciodată prin minte că

democraţie desemnează în fapt un sistem politic, ba chiar un sistem electoral, şi că ceea ce încercaţi voi să le vindeţi aduce doar pe departe cu aşa ceva. Evident că nici nu trebuie să li se dea voie să formuleze întrebarea aristotelică dacă prin „comportament democratic” se înţelege comportamentul pe care democraţiile îl adoptă sau comportamentul care susţine o democraţie. Pentru că dacă s-ar gândi aşa, nu se poate să nu le dea prin cap că între cele două nu se pune neapărat semnul echivalenţei.

Voi să folosiţi termenul numai şi numai ca formulă incantatorie; sau, dacă vreţi, numai pentru puterile lui comerciale. E un cuvânt pe care ei îl venerează. Şi, fireşte, el se leagă de idealul politic care spune că oamenii trebuie trataţi în mod egal. Veţi opera astfel subtil în minţile lor tranziţia de la acest ideal politic la credinţa că toţi oamenii chiar sunt egali. Mai ales acela de care vă ocupaţi. Drept urmare, puteţi folosi cuvântul democraţie pentru a legitima în mintea lui cele mai degradante (şi de asemenea cele mai puţin plăcute) sentimente umane. Astfel îndrumat, va îmbrăţişa, nu doar fără pic de jenă, dar chiar cu zâmbetul pe buze, purtări pentru care, de n-ar fi apărate de aura cuvântului magic, oricine l-ar da de ruşine.

Sentimentul despre care vorbesc este, desigur, acela care îl face pe om să spună: Sunt la fel de bun ca tine.

Primul şi cel mai evident punct câştigat este că astfel îl împingeţi să aşeze în centrul vieţii lui o minciună sfruntată. Ce vreau să spun nu este pur şi simplu că lucrurile pe care şi le spune sunt false în sine, că la fel de egal este cu ceilalţi în ce priveşte bunătatea, onestitatea şi simţul măsurii pe cât de egal le este în înălţime sau greutate. Ce vreau să spun este că nici el nu le crede. Nimeni care spune că e la fel de bun ca altul nu crede aşa ceva. N-ar spune asta dacă aşa ar gândi. Câinele St. Bernard n-ar spune-o niciodată căţeluşului de pluş, nici învăţatul idiotului, nici omul cu serviciu amărâtului care bate străzile, şi nici femeia frumoasă unei slute. În afara arenei politice, despre egalitate nu vorbesc decât cei care se simt în vreun fel inferiori. Un astfel de discurs exprimă tocmai sentimentul iritant şi coroziv al unei inferiorităţi pe care pacientul refuză să o accepte.

Şi pe care astfel o detestă. Da, şi prin urmare ajunge să deteste orice tip de superioritate care s-ar manifesta la alţii;

ajunge să o denigreze, să o vrea ştearsă cu buretele. Curând va suspecta că orice diferenţă ascunde pretenţia unei superiorităţi. Nimeni nu are voie să-i fie diferit, nici prin voce, nici prin haine, nici prin maniere, tipuri de distracţie ori preferinţe culinare. „Ia uite la ăsta ce engleză cursivă şi melodioasă are – trebuie să fie un snob fandosit care face pe nebunul. Uite-l şi pe ăla care zice că nu-i plac crenvurştii

— fireşte, nu sunt de nasul lui, ce să zic. Şi ăstălalt care a dat drumul la tonomat – un deştept care nu poate fără să se dea mare. Dacă ar fi oameni ca lumea, ar fi şi ei ca mine. De ce trebuie să iasă neapărat în evidenţă? Nu e democratic."

E adevărat că acest fenomen foarte folositor nu e în sine o noutate. De mii de ani e cunoscut printre oameni sub numele de invidie. Doar că până acum a fost întotdeauna considerat drept cel mai odios, şi în acelaşi timp cel mai comic, dintre vicii. Aceia care şi-l descopereau, se ruşinau singuri; iar dacă nu, semnele vădite de alţii se bucurau de prea puţină simpatie. Încântătoarea noutate a situaţiei prezente este că invidiei i se poate da credit – devenind astfel lucru demn de laudă şi respect – prin puterea incantatorie a cuvântului democratic.

Sub influenţa melodiei vrăjite a cuvântului, cei care sunt în vreun fel sau oricum inferiori altora vor încerca mai cu sârg şi mai eficient ca niciodată să coboare pe toată lumea la propriul lor nivel. Dar asta nu e tot. Aceeaşi influenţă îi va face pe cei care se apropie, sau s-ar putea apropia, de măsura întreagă a umanităţii să dea înapoi, speriaţi că ar face astfel dovada unui comportament nedemocratic. Sunt informat din surse sigure că tinerii îşi reprimă înclinaţiile incipiente pentru muzica clasică sau literatura bună de teamă că astfel ar putea să nu mai fie ca toată lumea; că oamenii care şi-ar dori cu adevărat să fie – şi care sunt dăruiţi cu har pentru a fi – oneşti, căşti ori temperaţi refuză să o facă. Acceptând, ar deveni diferiţi, ar putea impieta asupra stilului de viaţă, s-ar desface din ograda lui „împreună", şi-ar periclita „integrarea în grup". Ar fi pe cale (oroarea ororilor!) să se transforme în indivizi.

Întreaga atitudine se poate rezuma prin cuvintele cu care o tânără femelă se pare că se ruga recent: „O, Doamne, fă să fiu şi eu ca toate fetele din ziua de azi!" Mulţumită eforturilor noastre, aşa ceva se traduce din ce în ce mai frecvent prin: „Fă să fiu o obraznică, o proastă şi o leneşă." Pe de altă parte, ca

efect secundar ce nu poate decât să ne încânte, cei câţiva (din ce în ce mai puţini) care nu admit alinierea la normalitate, obişnuit, traiul ca toată lumea şi integrare, tind pe zi ce trece să se preschimbe în nişte fandosiţi şi nişte excentrici, aşa cum şi apăreau oricum în ochii gloatei. Căci suspiciunea adesea produce ceea ce suspectează. („De vreme ce, orice-aş face, vecinii tot au să mă creadă o vrăjitoare sau o securistă, ce-ar fi să nu-mi mai pese de nimic şi să le dau motive întemeiate.”) Drept urmare avem acum o intelighenţie care, deşi nu foarte numeroasă, e de mare folos cauzei Iadului.

Dar aici avem un simplu efect secundar. Ceea ce trebuie să vă solicite neîncetat atenţia este vasta şi generala mişcare în slujba discreditării şi, în cele din urmă, a eliminării oricărei forme de excelenţă umană – morală, culturală, socială sau intelectuală. Nu e oare amuzant să vedem cum Democraţia (în sensul încântător al cuvântului) ne slujeşte în acelaşi fel în care o făceau cele mai vechi dictaturi, şi prin aceleaşi mijloace? Vă amintiţi cum unul dintre dictatorii greci (pe vremea aceea îi numeau „tirani”) a trimis o dată solie altui dictator ca să-i ceară sfatul în ce priveşte principiile guvernării. Cel din urmă i-a condus pe soli într-un câmp de porumb, unde a zburat cu sabia toate vârfurile care depăşeau cât de puţin nivelul general. Morala era evidentă. Să nu îngădui nici un soi de distincţie printre supuşii tăi. Nimeni nu are voie să fie mai deştept, mai bun, mai faimos sau chiar mai frumos decât restul lumii, iar dacă e vreunul, căsăpeşte-l. Adu-i pe toţi la acelaşi nivel: toţi nişte sclavi, toţi nişte cifre, toţi nişte nulităţi. Toţi egali.

Astfel au putut tiranii practica, într-un sens, „democraţia”. Însă acum „democraţia” poate opera foarte bine fără să aibă nevoie de alt fel de tiranie decât aceea proprie ei. Nimeni nu mai trebuie astăzi să meargă pe câmp cu sabia în mână. Ştiuleţii cei mici le vor mânca singuri capetele ştiuleţilor mai răsăriţi. Iar ştiuleţii mai răsăriţi încep şi ei să-şi roadă din vârf, în dorinţa de a fi una cu Ştiuleţimea Generală.

Am spus mai devreme că damnarea acestor suflete prăpădite, a acestor creaturi care aproape că au încetat să mai fie indivizi, cere o muncă laborioasă şi plină de neprevăzut. Dar cu îndemânare şi eforturi bine direcţionate, puteţi fi aproape siguri de rezultat. Marii păcătoşi par mai uşor de prins. Dar de la ei nu ştii niciodată la ce să te aştepţi. După ce i-ai jucat cum ai

vrut timp de şaptezeci de ani, Duşmanul poate să ţi-i smulgă din gheare în anul următor. Vedeţi voi, astfel de oameni sunt capabili de adevărata căinţă. Sunt conştienţi de adevărata vină. În cazul în care lucrurile iau o întorsătură proastă, sunt gata să înfrunte de dragul Duşmanului presiunile sociale din jur la fel de bine cum erau gata să le înfrunte de dragul nostru.

Într-un fel, e mai dificil să urmăreşti şi să plesneşti o viespe zburătăcită decât să împuşti de aproape un elefant sălbatic. Dar dacă nu-l nimereşti, elefantul e mult mai periculos.

Eu unul am activat, aşa cum am amintit, mai ales în sectorul englez, şi încă primesc de acolo mai multe veşti decât de oriunde altundeva. E posibil ca lucrurile pe care le voi spune acum să nu se aplice în întregime la sectoarele unde vor opera unii dintre voi. Puteţi însă, odată ajunşi la locul faptei, să faceţi modificările necesare. De aplicat le veţi putea aplica, într-o măsură mai mare sau mai mică. Dacă măsura se dovedeşte prea mică, rămâne în sarcina voastră să faceţi din ţara de care vă ocupaţi un soi de Anglie aşa cum se prezintă ea astăzi.

În această ţară cu mare potenţial, spiritul lui Sunt la fel de bun ca tine a trecut de stadiul unei simple influenţe sociale generale. Începe deja să-şi facă simţită prezenţa în sistemul de învăţământ. Nu-mi propun să estimez cu precizie măsura în care s-a întins acţiunea lui în acest domeniu. Nici nu contează.

Odată sesizată tendinţa, se pot uşor prevedea dezvoltările ulterioare; mai ales că aici vom avea şi noi un cuvânt de spus. Principiul de bază al noului sistem are să fie că proştii şi leneşii nu trebuie făcuţi să se simtă inferiori elevilor inteligenţi şi silitori. Aşa ceva ar fî „nedemocratic”. Diferenţele între elevi – căci sunt, indubitabil, diferenţe individuale – trebuie muşamalizate. Lucrul se poate înfăptui pe mai multe nivele. În universităţi, examenele trebuie astfel gândite încât aproape toţi studenţii să obţină note mari.

Examenele de admitere trebuie astfel concepute încât toţi, sau aproape toţi cetăţenii să poată intra la universitate, indiferent dacă au sau nu capacitatea (sau dorinţa) de a se alege cu ceva de pe urma învăţământului superior. În şcoli, copiii care sunt prea slab dotaţi sau prea leneşi să înveţe limbi străine, matematică sau noţiuni ştiinţifice de bază vor fi încurajaţi să facă ce făceau cândva copiii în timpul lor liber. Pot, de exemplu, să facă turtiţe de nămol şi asta să se cheme curs

de modelaj. Dar în nici un caz nu trebuie să li se dea de înţeles că simt inferiori copiilor care studiază. Oricât de stupide le-ar fi preocupările, ele trebuie să primească – englezii deja folosesc expresia, mi se pare – „partea lor de respect”. Ba se poate opera încă şi mai drastic. Copiii care se dovedesc apţi de un nivel superior pot fi ţinuţi în loc în mod artificial, doar pentru că ceilalţi copii s-ar alege cu o traumă – Belzebut, ce cuvânt bun! – dacă s-ar vedea lăsaţi în urmă. Copilul eminent va rămâne astfel în mod democratic ţintuit locului în grupa lui de vârstă pe tot parcursul şcolii, iar un elev care ar fi în stare să-i priceapă pe Eschil sau Dante va trebui să stea cuminte şi să-l asculte pe colegul lui care încă silabiseşte „Ana are mere”.

Într-un cuvânt, avem motive întemeiate să sperăm într-o viitoare abolire a învăţământului, atunci când va ajunge să domnească triumfător principiul lui Sunt la fel de bun ca tine. Orice recompensă pentru rezultatele bune şi orice pedeapsă pentru rezultatele proaste vor dispărea. Cei câţiva care ar vrea să înveţe vor fi împiedicaţi să o facă; cine se cred ei să-şi depăşească colegii? Şi oricum profesorii – sau poate ar trebui să-i numesc bone? – vor fi mult prea ocupaţi să-i cocoloşească pe nerozi ca să mai piardă vremea cu predatul profesionist. Iar noi nu vom mai fi nevoiţi să ne cheltuim inteligenţa şi energia pe răspândirea imperturbabilului amor-propriu şi a ignoranţei incurabile printre oameni. Nevolnicele târâtoare au s-o facă singure.

Bineînţeles, asta se poate întâmpla doar dacă tot învăţământul devine învăţământ de stat. Va deveni. E parte a aceleiaşi mişcări. Taxele penale, concepute în acest scop, încep să lichideze clasa de mijloc, adică acea clasă socială care era gata să strângă şi să cheltuiască bani şi să facă tot felul de sacrificii pentru a-şi trimite copiii la colegii particulare. Desfiinţarea acestei clase, care merge mână în mână cu abolirea învăţământului, este, din fericire, un efect inevitabil al spiritului care spune Sunt la fel de bun ca tine. Acesta este, în definitiv, grupul social care a dat umanităţii covârşitoarea majoritate a oamenilor de ştiinţă, a medicilor, filosofilor, teologilor, poeţilor, artiştilor, compozitorilor, arhitecţilor, juriştilor şi economiştilor pe care i-a avut vreodată. Dacă era vreun lot de ştiuleţi înalţi care să trebuiască forfecaţi, cu

siguranţă ei erau. Aşa cum remarca nu demult un politician englez, „O democraţie nu se împiedică de oameni importanţi”.

Ar fi de prisos să întrebi o astfel de creatură dacă prin nu se împiedică înţelege că „nu-i fac trebuinţă” sau „nu şi-i doreşte”. Dar vouă ar fi bine să vă fie clar. Căci aici se pune din nou întrebarea lui Aristotel.

Noi, aici în Iad, sperăm la desfiinţarea democraţiei în sensul strict al cuvântului: acela de sistem politic astfel numit. Ca orice formă de guvernământ, lucrează de cele mai mute ori în avantajul nostru; dar, una peste alta, mai puţin decât alte forme. Iar ceea ce trebuie să înţelegem noi e că „democraţia” în sensul diavolesc (Sunt la fel de bun ca tine, traiul ca toată lumea, idealul lui împreună) este cel mai eficace instrument pe care îl putem mânui pentru ştergerea democraţiilor politice de pe faţa Pământului.

Asta pentru că „democraţia* şi „spiritul democratic* (în înţeles diavolesc) duc la o naţiune lipsită de oameni importanţi, o naţie alcătuită mai ales din semidocţi de o moralitate flască din pricina lipsei de disciplină în tinereţe, plini de aroganţa pe care o naşte ignoranţa tămâiată, debili de prea multă alintătură.

Adică tocmai ce aşteaptă Iadul de la orice popor democratic. Iar atunci când o astfel de naţie intră în conflict cu un popor care şi-a trimis copiii la şcoală să studieze, care îşi recunoaşte şi îşi recompensează talentele şi care nu dă drept la cuvânt masei ignorante, balanţa va înclina doar într-un singur sens.

Una dintre democraţiile acestea s-a declarat nu de mult surprinsă să afle că Rusia i-a luat-o înainte în domeniul ştiinţei. Minunat specimen de orbire omenească! Când toată societatea lor nu ştie cum să mai pună beţe-n roate oricărui soi de excelenţă, de ce se miră că la ei ştiinţa stă pe loc?

E de datoria noastră să încurajăm comportamentul, manierele şi întreaga atitudine pe care democraţiile le preţuiesc în mod natural, pentru că tocmai ele vor duce, dacă li se lasă frâu liber, la distrugerea democraţiei. V-aţi putea întreba cum de nu pricep până şi ei cum merg lucrurile. Chiar dacă nu pun mâna pe Aristotel (asta ar fi nedemocratic), te-ai gândi că Revoluţia Franceză i-o fi învăţat deja ceva: anume că modul de viaţă îmbrăţişat în chip firesc de către aristocraţi nu este modul

de viaţă care să susţină aristocraţia. Ar fii putut apoi aplica principiul la toate formele de guvernământ.

N-aş încheia totuşi pe această notă. Nu aş vrea – ferească Iadul! – să arunc în minţile voastre sămânţa iluziei pe care voi înşivă trebuie să o răsădiţi cu grijă în minţile victimelor voastre omeneşti. Mă refer la iluzia care spune că soarta naţiunilor este în sine mai importantă decât soarta indivizilor.

Răsturnarea oamenilor liberi şi multiplicarea statelor ridicate pe sclavie sunt pentru noi un mijloc (în afară de faptul că sunt, fireşte, şi o distracţie); dar adevărata ţintă este distrugerea indivizilor. Pentru că numai indivizii pot fl salvaţi sau damnaţi, pot deveni fii ai Duşmanului sau hrană pentru noi. Valoarea reală, în ce ne priveşte, a oricărei revoluţii, conflagraţii sau perioade de foamete stă în spaima, înşelăciunea, ura, furia şi disperarea individuală pe care ele le pot produce. Sunt la fel de bun ca tine este un mijloc folositor pentru distrugerea societăţilor democratice. Dar e mult mai valoros ca scop în sine, anume ca stare de spirit care va duce în mod necesar la excluderea simplităţii, a dragostei pentru semeni, a împăcării şi a tuturor mulţumirilor date de recunoştinţă şi admiraţie, şi astfel va îndepărta fiinţa umană de orice cale care i-ar putea conduce paşii către Rai.

Ajung acum la partea mai plăcută a misiunii mele. Mi-a revenit sarcina ca în numele oaspeţilor să închin în sănătatea domnului decan Balelungi şi a înaltului Colegiu de Pregătire a Ispititorilor. Vă invit să vă umpleţi paharele. Dar ce avem aici? Ce să fie acest minunat buchet care îmi desfată nările? E oare cu putinţă? Domnule decan, îmi retrag toate cuvintele aspre despre dineu. Ochii şi nasul mă încredinţează că, până şi în vremuri de război, pivniţele colegiului încă mai păstrează câteva sticle din vechiul şi nobilul vin de Fariseu. Măi să fie! E ca în zilele cele bune. Ţineţi-l o clipă în dreptul nărilor, iubiţi diavoli. Ridicaţi-l şi priviţi-l în lumină. Priviţi acele filoane vârtoase care se zbat şi se încolăcesc în inima lui întunecată, ca şi cum şi-ar disputa un drept. Asta şi fac. Ştiţi oare cum e amestecat vinul acesta? Mai multe tipuri de Fariseu s-au recoltat, s-au pus la macerat şi au fermentat împreună pentru a produce această subtilisimă savoare.

Tipuri care pe pământ erau duşmani de moarte. Unele erau toate numai reguli şi moaşte şi rozarii; altele, mai ales

zdrenţe şi feţe lungi şi meschină abstinenţă, ură moştenită împotriva vinului, a cărţilor de joc sau teatrului. Amândouă se făleau cu aceeaşi rectitudine morală şi împărtăşeau aceeaşi distanţă, aproape infinită, între ceea ce în fapt sunt ei şi ceea ce este sau voieşte cu adevărat Duşmanul. Singura doctrină vie din religia fiecăruia era anatema împotriva decăderii celorlalte religii; afurisenia le era singura evanghelie şi denigrarea toată liturghia. Cum se mai urau acolo sus unde străluceşte soarele! Şi cât încă mai vârtos se urăsc acum când s-au unit pe vecie în neiertarea şi neîmpăcarea lor. Uluirea şi furia înciudată cu care s-au trezit împreunate, puroiul fermentat al vrajbei lor etern impenitente vor curge ca focul, foc întunecat, prin măruntaiele noastre spirituale. Aş zice, prieteni, că ne aşteaptă vremuri de restrişte dacă vreodată ceea ce oamenii numesc îndeobşte „religie” ar dispărea cu totul de pe pământ. Ea încă ne poate dărui păcate dintre cele mai fine şi mai nobile. Minunata floare a nesfinţeniei nu poate să crească decât în imediata apropiere a Celor Sfinte. Nicăieri nu avem mai mare succes în ispită decât anume pe treptele altarului.

Iminenţa voastră, distinse Scârboşenii, dragii mei împieliţaţi şi Necuraţi, iubiţi Diavoli: Ridic paharul în cinstea Decanului Balelungi şi a Înaltului Colegiu!

SFÂRŞIT